

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kristen Mikkelson Kold.

En Levnetstegning

ved

Fernando Vinderberg.

Særligt af „Folkebladet“.

Høne.

Colbergs Boghandels Forlag.

1882.

Gølborg & Bogtrykkeri.

Folkehøjskolerne

tilgnet

af

Forfatteren.

Forord.

Da jeg for noget over et Aar siden bestemte mig til Udgivelsen af „Folkebladet“, fattede jeg samtidig den Beslutning, i Stedet for de i Bladene sædvanlige Feuilletoner og Romaner, at optage historiske Skildringer og navnlig Skildringer af Mænd, som har haft større Betydning iblandt vort Folk, idet jeg gik ud fra, at historisk Læsning er mere nærende Føde end hine ofte mere eller mindre ligefremme „fabrikerede“ Historier.

Til at aabne Rækken som Numer 1 i saadanne Skildringer vidste jeg ingen, der fortjente det bedre eller egnede sig saa godt, som en Levnetstegning af vor Tids mærkelige Skolemand: Kristen Kold. Jeg valgte saameget hellere Kold, som jeg ved, der i adskillige Kredse i lang Tid har været følt Savn af en Levnetstegning af ham og jeg ogsaa selv i flere Aar har længtes efter en saadan.

Jeg begyndte da straks at indsamle Materiale

VI

til en saadan Levnetsffildring, og det er denne som jeg her forelægger for Læseværdenen. Den er af flere Grunde bleven mangelfuld; for det første har jeg i den Tid, den har været optaget i „Folkebladet“, stadig indsamlet nyt Stof, hvilket efterhaanden, som det er bragt tilveje, er bleven indordnet i det hele; for det andet har det været min Hovedopgave ikke alene at afpassje Skildringen efter de Læseses Tarv, som jeg gennem „Folkebladet“ særlig henvender mig til, nemlig den almindelige, jævne Landbefolkning, men det har ogsaa været mit Ønske, at Skildringen, naar den kom ud som Bog, kunde fremtræde i en saadan Form, at den kunde læses af saagodt som alle, altsaa ogsaa af dem, der mangler Forudsætninger til at følge de mere lærde og i videnskabelige Form holdte Skildringer. Med andre Ord: Jeg har ønsket, at Bogen i god Forstand skulde blive en Folkebog, der kunde vinde Indgang blandt det store menige Folk, ti Kold var helt igennem en Folkets Mand, der var fremskudt af det menige Folks Midte og levede hele sit Liv i og med dette paa en saadan Maade, at han fremfor alt netop iblandt dette fortjener at blive almindelig kendt.

At Kold ogsaa fortjener at blive mere kendt i den saakaldte dannede Verden, hvor mange endnu staar saa fremmede for den af ham udøvede Virksomhed, at de neppe aner hans Tilværelse, er gan-

VII

ste vist, men jeg tror, at Bogen ogsaa i denne
Rreds — trods sine Mangler — i Mangel af
nogen bedre, som vi fremdeles savner, vil kunne
bidrage lidt til at lære ham at kende og give i alt
Fald en lille Smule Forstaaelse af hans Gerning.

Som det vil ses, har mit Arbejde i alt væsent-
ligt kun været Samlerens, hvilket jeg end mere
beder taget Hensyn til ved Bedømmelsen af Bogen.

Jeg har søgt at samle alt, hvad jeg i Bøger
og Blade har kunnet finde om ham og deraf gjort
det Uddrag, som jeg fandt passende kunde finde
Plads i nærværende Levnetstegning. Saavidt
muligt har jeg ladet de enkelte Skribenter tale
selv og kun undtagelsesvis har jeg foretaget For-
andringer i de foresundne Afhandlinger. Dernæst
har jeg søgt at samle alt, hvad jeg har kunnet
finde af saadanne Udtalelser af og Minder om
Kold, som endnu lever i Folkemunde, hvilke netop
som saadanne er optegnede, men for hvis Ægt-
hed i Form og Indhold jeg selvfølgelig ikke kan
indestaa. De er medtaget fordi jeg tror, de dels
har al Sandsynlighed for virkelig at være ægte,
dels fordi de i mange Retninger bidrager saa me-
get til Kolds Karakteristik.

I det jeg da beder om Overbærenhed for
Manglerne, vil jeg ønske, at ret mange Læsere
maatte faa ligesaa megen Glæde ved Læsningen

VIII

af nærværende Levnetsfildring, som jeg har haft
ved Udarbejdelsen af samme.

København i Februar 1882.

Fernando Linderberg.

1.

Hans Livsførelse.

At kende andre Menneskers Livsførelse er noget af det, vi mange Gange kan have allermeist Gavn af, idet vi derigennem ofte kan lære meget, som kan bidrage til at fæste Lys over vort eget Liv, ja, tidt lære noget, hvorved vi netop først kommer til Forstaaelse af dette. Men gælder dette i Almindelighed, gælder det endnu mere for saadanne Personers Bedkommende, som har haft en fremragende Plads i vort Folk og en blivende Betydning for dets Udvikling.

Er det da tillige Mænd, som har nedlagt et saadant Arbejde i Folkelivet og øvet en saadan Gerning i Livets Tjeneste, at de fortjæner Folkets Tak derfor, da er der saa meget mere Grund til at søge at lære og kende deres Liv, ti kun derved kan vi mindes dem og sætte dem det levende Mindesmærke, som de fortjæner at have.

Om Kold nu var en saadan Mand, ja, derom ved vi jo meget vel, at der er ikke lidet forskillige Meninger; men et er i alt Fald sikkert, og det er, at en meget betydelig Del af det danske Folk betragter Kolds Gerning som noget af det bedste og glædeligste, der er sket i Danmark. Og endnu et er ogsaa sikkert, og det er, at Kolds Liv og Virksomhed har været saaledes, at hvad enten man staar som Venner eller Modstandere af hans Gerning, bør man kende hans Liv, Virksomhed og Betydning.

Derfor vil jeg nu i det følgende søge, saa godt som det er mig muligt at tegne et Billede af denne

mærkelige Mand, ti mærkelig var han. derom kan der kun være en Mening, man have jaa end forovrigt nok jaa afvigende Meninger om hans Gerning.

Kold havde i flere Henseender meget tilfælles med hans samtidige, den mærkelige Bonde, Peder Larsen Stræppenborg. Denne var en Embedsmands søn og altsaa født og opvokset i en Embedsmands Hus, men gik desuagtet over til at være Bonde og blev Bonde saa helt og fuldt, som nogen kunde blive det, saa vel i Tankesæt og Levvis, som i Sprog og hele Levemaade. Kold var født i en Kbstad og altsaa opdraget paa Kbstadvis og kom siden paa Seminariet og blev Skolelærer, men var desuagtet hele sit Liv igennem jaa jævn og tarvelig som nogen Bonde.

Han blev født i Tisted den 29de Marts 1816. Det var kun en lille By, og i et lille Hus i en af dens mindste Gader var det, at Kold havde sit Barndomshjem. Men der var det at mærke ved denne Gade, hvad der ikke er ved enhver lille Gade, fortæller Kold selv, at der var et helt „Universitet“ med „tre Professorer“, hos hvem han gik i Skole. Den ene af disse var en gammel Ungkarl, som hed Jens Klov og boede lige over for hans Forældres Hus. Denne Jens Klov var Murer, og hans lovlige Kald førte det med sig, at han havde mere med Hænder at gøre end Født i Almindelighed, ti han murede i Kirker og Præstegaarde. Paa den Maade havde han faaet en hel Hob Genganger- og Spøgelsehistorier at høre, og disse fortalte han for Kold, som var meget nysgærrig efter at høre disse. Kold passiede nøje paa, naar Manden kom hjem, og løb da øjeblikkelig over til ham og fattede sig paa hans Knæ og sagde: „Fortæl nu!“ Kold fulgte nu Fortællingen saa levende, at han ofte troede sig omgivet af selve Spøgelseerne og snappede Benene til sig, fordi han var bange for, der skulde komme et Spøgelse og tage fat i dem.

Foruden denne „Professor“ var der et Par

gamle Folk, hos hvem Kold gif og hørte Eventyr og Røverhistorier, og han ventede al Tid med spændt Opmærksomhed paa at skulle faa noget at høre om Helten i Historien, der som oftest var en Hans, der reddede en Kongedatter og sik hende tillige med det halve Kongerige. Naar han da havde hørt og ventet til, man begyndte at skildre en brav, ærlig og modig ung Mand med et langt Sværd i Haanden eller en Bøsse paa Raffen, saa klappede han i Hænderne og raabte: „Nu kommer han, nu kommer han!“ Naar han da blev spurgt om, hvem der kommer, svarede han blot: „det ved jeg godt“, og han vidste det ogsaa. Om disse gamle Folk fortæller Kold selv i et af sine Foredrag, at de var rigtig vel tænkende Mennesker, som havde haft Tanker om hinanden i 18 Aar, før de giftede sig og havde altsaa haft ordenlig god Tid til at tænke sig om, inden Tankerne fandt Udtryk i Ord. Straks efter at de var bleven forlovede, blev der lyst til Ægteskab og de blev gifte. „Det er en forunderlig himmelvid Forstel, der er paa disse to Mennesker og Folk nu om Stunder, ti hine tænkte i hele 18 Aar, inden de talte til hinanden om Ægteskab, men nu blaffer man ad med det længe før man har faaet Tanker, og naar man saa skal til at tænke, — ja, hvad saa? saa hæver man Forlovelsen; og vil man tage sig til at tale med den Slags Folk om Giftermaal, saa er det noget, de aldrig har tænkt paa. — Ja, det er netop vor Tids Brøst, at den er rig paa tomme Ord, men fattig paa Tanker!“

Uf andre som Kold allerede i sin Barndomstid kom i særlig Forhold til udenfor sit Hjem, maa navnlig fremhæves hans gamle Fæster, der uden Tvivl har haft stor Indflydelse paa ham.

Hos hende var han og hans Sødsfænde al Tid velkomne Gæster, og hun fortalte dem da sine Helgen-sagn, saadanne som det om Vorherre og St. Peder, der ikke vildt bøje sig ned efter Hestestoen, som han saa ligge paa den Vej, hvor han fulgte Vorherre, men Vorherre selv ikke holdt sig for god til at

bøje sin Ryg efter, for at han siden kunde lære St. Peder at krumme Ryg, idet han lod de Kirsebær, han havde købt for Hesteisken, falde til Jorden et for et og Peder samle dem op for derved at læste sin Tunge under den brændende Hede.

En anden gammel Kone fortalte Børnene Eventyr om trylleflagne Kongesønner og Kongedøtre, og disse blev de ikke let trætte af at høre paa. Stundom kunde det dog hændes, at dengamle blev dem vel lang, men saa spurgte de hende, om han nu ikke snart kom, som skulde løse den bundne.

Kolds Moder har været en meget ejendommelig Kvinde, men tillige en Kvinde, der har haft et forunderligt Greb paa at opdrage sine Børn paa rette Maade saaledes, at de kunde blive baade brave Mennesker og brave Kristne. Naar hun i den fredelige Aftentime lod sin travle Færd hvile og sang af Kingos Salmebog, samlede Børnene om hende og hørte gerne til eller sang med.

Faderen har nok været en mere flygtig Natur; han vilde gerne have saa mange Støvler færdige som muligt, men naar der var Tale om noget aandeligt, gik han sin Vej; det vilde han ikke være med til, ti „saa kunde han ikke sove om Matten“.

For øvrigt faar vi det bedste Indblik i Kolds Barndomshjem ved at følge hans egen Skildring deraf, som han gav i sit Foredrag paa det store Bennemøde i København 1866, hvilket foreligger trykt, dels i Beretningen om dette Møde, dels i „Blade i Mindekransen om Kold“, som efter hans Død blev udgivet af Klavs Berntsen. I Følge dette udtalte Kold sig paa følgende Maade om sin Moder: „— — — Hun var en aparte en, en sær en; ingen af dem, der omgikkes hende, forstod hende, og jeg ved ikke om hun forstod dem, men hun forstod dog temmelig godt, hvorledes de skulde hjælpes, naar de fejlede noget. For øvrigt tror jeg, hun brød sig ikke om Mennesker, undtagen netop i den Retning at hjælpe dem, naar de fejlede noget. Hun søgte ikke Omgang med nogen, og jeg ved ikke

at hun har elsket noget andet Menneske end Pastor Algerbet; ham holdt hun saa meget af, at det var en hel ualmindelig Kærlighed. Hun græd, slog i Bordet og skændte paa alle andre Præster og Døpfæder, naar hun kom i Tanker om Algerbet; som han var, skulde de andre være. Hun var den første, der begyndte at fremkalde en folkelig Døpfæder hos mig, at gøre mig til folkelig Døpfæder, og det gjorde hun uden at hun vidste det, ti hun var ikke nær saa klog som jeg, og jeg er ikke nær klog nok. Min Moder var overordenlig dgtig baade til aandelig og legemlig Gerning; hun havde uafsladelig travlt med at arbejde, og hun var nødt dertil, ti mine Forældre vare fra Begyndelsen af fattige Folk, men arbejdede sig efterhaanden op til at blive, hvad man kalder velhavende. Naar vi Børn skulde lege, og vi ikke havde noget at lege med, saa laante hun os sit Fingerbol, og saa lavede vi Dste af Sand, og det blev vi ved med, saa længe til det ikke mere var morsomt. Saa var der en og anden, og det var ofte mig, der var saa skarpsigtig at ville more mig med at slaa de andres Dste om, og saa skete det ofte, at min Moder gav mig et Ørefigen og sagde: „Du er en grim Dreng“, men det var ogsaa mange Gange Tilfældet, — og det var det, som hjalp til at fremkalde min Udvikling — at hun da sagde: „Kom, Børn, lad mig fortælle jer en Historie“, og naar hun saa fortalte, kom der Liv og Munterhed igen, saa kunde vi igen begynde paa den opbyggende Virksomhed med at lave Sandojste og forglemme den nedrivende.“

Kolds Moder lærte ogsaa Børnene meget tidligt at kende Vorherre og fortalte dem om, hvorledes Han vaager over os og al Tid gerne vil hjælpe os. Derfor formanede hun dem ogsaa til, naar de kom i Nød eller Fare, da al Tid at huse paa, at bede til Gud, ti saa vilde han sikkert hjælpe dem. Disse Moders Formaninger lagde Kold sig paa Hjertet, og han fik i sit Liv mange Gange at erfare, hvilken dyb Sandhed de indeholdt.

Første Gang han jaaledes fik at erjære, hvilken stor Betydning, der kan ligge i en Moders Ord til sit Barn, var en Aften, medens han endnu var Dreng. Faderen havde nemlig et Par Støvler, han en Aften skulde have iendt i Byen, hvorfor han siger til Kristen om at gaa med disse. Det var mørkt udenfor, saa Kristen var ikke meget glad derved, saa meget mere som han netop af en fremmed Kone havde hørt en Spøgelseshistorie — hans egen Moder fortalte aldrig Spøgelseshistorier —, men han maatte af Sted. Han saa hen til sin Moder, som stod og smilede til ham for at opmuntre ham, og dermed gik han. Han var imidlertid meget angst, og da han saa tillige med en Gang ser to store Skikkelser ved et Plankværk, bliver det endnu værre, og han ved ikke, hvad han skal gribe til. Da rinder i det samme hans Moders Ord ham i Hu: „Kald paa Vorherre, naar du er i Nød“. Han folder da straks sine smaa Barnehænder og beder saa mindeligt til Gud Fader om Hjælp i Nøden. Og se, hvor forunderligt.

Ligesom Gud alle Tider hører vore Bønner, som bedes i Tro, og allermest Børnenes Bønner, fordi de tror mest, saaledes ogsaa her. Maa-nen skinner frem bag den sorte Sky, som havde dækket den; det bliver lyst omkring ham, og han faar se, at de to Skikkelser, som havde gjort ham bange, var kun malet paa Plankværket. Da han saa dette, blev han glad, iler frimodig fremad og røgter sit Krinde, men glemmer aldrig jiden, hvor forunderligt han her var bleven hjulpen ved at mindes sin Moders Ord. Og det, som her havde gjort ham bange, var jo egentlig kun hans egen Indbildning om en mulig til Stede værende Fare. Men saaledes gaar det ikke alene ofte, men i Grunden al Tid; den Fare, vi synes at staa i, er i Grunden kun Indbildning, ti

„Vi gaar med Jesus, hvor vi gaar,
han vandrer ved vor Side,
i Kamp og Strid han hos os staar,
forsøder al vor Nøds.“

Han lyser for vor Fod,
han i os sætter Rod;
trods al den Del, os ilde spaar,
vi gaar med Jesus, hvor vi gaar."

Den følgende Del af Kolds Barndomstid og første Ungdom har han selv udførligt fortalt i sit i København holdte Foredrag, hvorefter vi nu for en Stund skal lade ham selv føre Ordet.

Senere hørte jeg — saaledes fortsætter Kold — Pastor Agerbæk i Skolen, og jeg blev saa glad ved at høre ham, at jeg, da jeg kom hjem, sagde til min Moder: maa jeg ikke gaa op at besøge Præsten? Nej, sagde hun, det er ikke værd, hvad vil du ham? Jo, jeg vil derop, sagde jeg; nej, det kan ikke gaa an, sagde hun. Ja, men jeg gaar dog saa ofte op til Provsten, svarede jeg. Ja, det er en anden Sag, sagde min Moder; ti Provst Karstensen har jeg tjænt i 10 Aar, men til Agerbæk maa du ikke gaa op. Ja, Moder, sagde jeg, jeg tror, at jeg gaar derop alligevel. Hvad vil du da sige til ham, spurgte hun? Jeg vil sige, at jeg vil tale med Præsten. Da jeg gik hen til ham, var det akkurat med samme Følelse som den, hvormed jeg kom herop i Dag. Da jeg kom ind i Gangen, saa jeg saa mange Døre, jeg vidste ikke, hvilken jeg skulde banke paa, og saa frygtede jeg for, at jeg skulde banke paa den fejle. Da jeg imidlertid var kommen ind i Præstens Forstue, turde jeg ikke gaa ud igen, ti saa vilde man tro, at det var en Thy; jeg bankede paa, og saa var det saa heldigt, at Agerbæk selv luffede op. Han svarede mig for den Ulejlighed at begynde en Samtale, ti han begyndte selv at tale med mig, og det skal man al Tid gøre, naar som helst Børn kommer til en, ti det var forskrækkeligt, hvor den Tanke pinte mig, at jeg skulde begynde. Jeg har set dig i Skolen, sagde Agerbæk, og derpaa gjorde han mig nogle Spørgsmaal, som jeg besvarede ham, blandt andet hvorledes min Moder

havde det. Saa forærede han mig 4 Bøger, hvoraf den ene hed „den fromme Landsbypige“, som jeg læste med stor Fornøjelse. Jeg var saa glad over mit Besøg hos Agerbæk, og er glad derved endnu den Dag i Dag; han fortalte rigtignok ikke Eventyr, men han sagde alligevel noget, som mit Hjerte blev glad ved, og det var just ikke Tilfældet med det, man til dagligt Brug hørte i Skolen.

Saaledes gik min Barndomstid hen: der var en halv Snes gamle Koner og Mænd i min Fødeby, Thisted, hvoraf et Par fortalte Spøgelseshistorier, en anden fortalte forfærdelig lange Eventyr, og min gamle Fæster fortalte Legender. Det var for mig, som om Solen skinnede meget klarere i disse Huse, end i andre, det forekom mig, som om Raffen, jeg fik der, var meget bedre, end den, jeg fik andet Steds. Jeg syntes, at der var saa varmt og hyggeligt i de Huse, hvor disse Historier blev fortalte, medens der derimod i de andre var saa koldt og koldt.

Jeg var lidt over tretten Aar, da min Moder formaaede gamle Amtsprovst Karstensen til at han skulde skaffe mig en Plads som Lærer. I mit ellefte Aar var jeg bestemt til at være Skomager ligesom mine Fædre, men min Fader fandt, at mine Fingre sad saa daarligt paa mig og at jeg havde saa daarligt Anlæg, at han blev helt vred og fortrædelig deraf. Han sagde: Da jeg var elleve Aar, kunde jeg sy Tobaksdaaser og Tegnebøger lige saa smukt som nu. Han kunde ikke huske, hvorledes han selv var, da han var Barn, men det vil jeg bede Dem om at huske paa, ti ellers kommer De til at gøre Dem selv og Deres Børn megen Uret. Jeg havde som Barn den Skik, at naar jeg skulde knappe min Vest op, saa tog jeg og rev den raskt op, men deraf blev min Fader vred og fortrædelig og sagde: Du bliver til ingen Ting i Verden; naar jeg gaar forbi et Gadehjørne, hvor det blæser, saa nænner jeg ikke en Gang at knappe min Frakke, for ikke at spolere

Knaphullerne. Jeg tænker ofte paa, at dersom han havde vidst, at naar jeg blev lige saa gammel som han var, den Gang han ikke knappede sin Frakke for at skaane Knaphullerne, vilde jeg gøre affurat det selvsamme, saa kunde han have sparet sin Fortrædelighed. Det var forstrækkeligt for mig bestandigt at høre, at jeg skulde blive saadan et sølle Skrog.

Jeg gik til min Moder og sagde: er det dog sandt, at jeg bliver saa sølle, jeg synes dog, at jeg er den døgtigste i Skolen; hun svarede mig: Du er god nok, min Dreng, men det var en daarlig Trost. Da jeg havde været i Skomagerlære 1½ Dag, kom min Moder om Eftermiddagen Kl. 3 og tog mig stiltiende ved Haanden og trak mig op af Banken, som jeg sad paa, og sagde blot disse Ord: „Kom du, min Dreng, du skal ikke være Skomager“. Fra den Tid af var der ikke Tale om andet, end at jeg skulde være Skolemester, skønt Degnene var de foragteligste Folk, min Moder vidste af at sige. Jeg maatte bestandigt høre: „Du duer ikke til andet, derfor skal du være det. Det er det bedste, udulige Mennesker kan komme til, ti naar Degnene bliver gamle, saa bliver der slaaet Melgrød op paa Bøggene med Søm, saa at de kan gaa og slikke den af.“

Derpaa talte min Moder med Provst Karsten- sen om han vilde lede mig ind paa denne Løbebane, og har førte mig da ud til en Skole en halv Mil fra min Fødeby. Jeg skulde katolisere over det Sted af Valles Lærebog, der lyder: Erfaringen viser, at Menneskene er ikke saa gode, som de burde være, og hvorledes jeg fik det forklaret eller fordukklet, skal jeg ikke kunne sige, men saa meget er vist, at den gamle Amtsprovst fandt det overordenlig godt, og dermed var Hensigten opnaaet. Bønderne saa paa mig og sagde: Ja, det er jo en Købstedsdreng; der var allerede den Gang en lille Smule Wisnøje mellem Købstad og Land. De troede, at jeg vilde sige: Det er nogle Bønder fra

Landet, og derfor var de allerede vrede paa mig, skont der var ingen Mennesker, som min Moder syntes bedre om, næst efter Agerbæk, end den Del af vore Kunder, der var Bønder fra Landet, og det var ogsaa Tilfældet med mig, men det kunde ikke hjælpe. Hvad der endnu var værre, det var at en Del af Børnene var meget større end jeg; jeg har al Tid været lille af Vækst og er det endnu. Det gøs i mig ved at tænke paa, at jeg skulde være deres Lærer, men saa faldt det mig ind, at jeg skulde holde en Tale, og det var den første, jeg har holdt. Jeg sagde da baade til Børnene og Forældrene og alle de til Stede værende: I er meget større end jeg, og skal det komme an paa at slaas, saa kan I bante mig, men jeg har ikke til Hensigt at ville slaa Eder, og derfor haaber jeg ogsaa, at I ikke vil slaa mig, men snart vil I erfare, at jeg er klogere end I — det var ogsaa sandt — men hvis I er kloge, saa søger I at lære noget af mig. Dette sandt Bønderne var et Ord i rette Tid, og baade deres og Børnenes Ansigter opklaredes.

Saa holdt jeg Skole for dem, og der forefaldt blandt andet en lille mærkelig Begivenhed, som jeg i Korthed vil fortælle, fordi den er saa søn. Der blev sagt mig, at jeg ikke maatte spille Regler med Børnene, for saa tabte jeg min Respekt; men Naturen gik over Dydugtelsen, og en Middagsstund gik jeg ned paa Gaden med Børnene for at spille Regler. Der boede lige over for en stikkelig Mand, i hvis Hus jeg ogsaa syntes, at Solen skinnede klarere end andre Steder, ti den Gang kunde jeg dog endnu lende Forskel derpaa. Han saa mig fra sin Port, og kom ned til mig, og jeg tænkte da ved mig selv: nu skal jeg staa til Skrifte. Jeg syntes ikke, det var saa rart for en Skolemester at blive taget i Skole for en saadan Barnagtighed, og smed derfor straks Reglerne fra mig; men da han kom ned, sagde han blot: Kristen Skold, vil du ikke følge med mig hjem, hvilket jeg ogsaa gjorde,

men han sagde ingen Ting under Rejs. Da vi kom ind i Stuen satte han sig ved Bordenden, og mig paa den overste Skammelve. Saa! tænkte jeg, nu kommer det, men han sagde endnu intet til mig, han bad blot sin Kone om at skænke en Kop Kaffe til ham og en til mig. Jeg begyndte at blive let om Hjærtet, og tænkte, at jeg ingen Skænd skulde have, men da Kaffen var skænket, sagde han til mig: Du skal ikke spille Regler med Skolebørnene, men du maa komme op i min Gaard i Middagsstunden, saa skal min Søn, som er konfirmeret, spille med dig. Jeg blev saa forunderlig glad, at jeg svarede ham: det gøres saa mænd ikke Behov, ti jeg kan godt lade være at spille Kegler, naar det skal være. Nej, saa mænd kan du ikke, min Dreng, sagde han, det var ogsaa Synd at forlange af dig, og tror du, at jeg vil tage noget fra dig, uden at give dig noget bedre i Stedet, tror du, at jeg vil tage Keglespillet med Børnene fra dig, uden at give dig min Søn at spille med! Se, hvilken Kærlighed, og jeg havde nær sagt Forstand, den Mand var i Befiddelse af.

Senere blev jeg Huslærer paa en Herregaard. Om Aftenen sad jeg i Folkestuen og lærte Tjenestefolkene Holbergs Komedier, den ene skulde være Bernille, den anden det og den tredje det. Jeg lærte enhver især de Ord, de skulde sige, og det var uhyre morsomt, enten Bedkommende sagde det rigtigt eller fejl. Endvidere læste jeg Holbergs Peder Paars, og fordi jeg er en Tude, kunde jeg fornøje mig ved den satiriske Poesi, ti den har hjemme hos mine Landsmænd, hos Thyboerne.

Saaledes gik det til jeg blev 18 Aar, da kom jeg paa Seminariet i Suedsted, hvor Pastor Brammer var Forstander.

Da jeg kom til Optagelseseksamen, spurgte han mig, om jeg kendte de messianske Spaadomme, dertil svarede jeg: Spaadomme ved jeg nok hvad er, men messiansk ved jeg ikke hvad er. Dette igntes han nu var noget forstrækkeligt. Saa sagde

han, det er Spaadommene om Messias; ja, svarede jeg, saa kender jeg nok nogle af dem. Jeg tog tre af de første, men saa vidste jeg ikke flere. Derpaa spurgte han mig: har du læst noget i Bibelen? Ja, svarede jeg, jeg har en Gang læst noget i den for min Moder, da jeg var lille; men det var gærne Historierne om Judit og Holofernes. Det var jo heller ikke til Naade. Men hvad har du da ellers læst? spurgte han. Jeg har læst Holbergs Peder Paars, og det Svar gjorde det ikke bedre, saa det tegnede ikke til at jeg kom ind, men Algreen sagde: vi vil optage ham alligevel, for det er en aparte Fyr, og jeg slap da ind paa Seminariet og kom til at sidde allernederst; jeg tænkte, det er egentlig Uret, ti du er lige saa klog som alle de andre.

Imidlertid var jeg gruelt forknagt i de to første Maaned, saa forknagt, at min Fader fandt det nødvendigt at købe et Ur til 12 Rd. til mig, for at oplive mit Mod. Det var imidlertid noget andet, der skulde oplive mig, og De kan aldrig tænke, hvad det var, det var Peder Larsen Skræppenborg. Jeg kunde ikke forstaa, hvad det var Læreren sagde, jeg hørte og hørte, men vidste ikke hvad det var, han talte om. Jeg var meget forknagt, ti naar man er i Skole og ikke kan forstaa, hvad der bliver sagt, saa er man aabenbart i Knibe. En Dag holdt Brammer en Prædiken og opfastede det Spørgsmaal til de til Stede værende: Er du en Kristen, og hvilken Bestemmelse han gav eller ikke, skal jeg lade være usagt, men jeg sagde til mig selv: Du er det da ikke, og naar jeg nu var en daarlig Seminaristelev og heller ingen Kristen, saa kan De nok skønne, at Udsigterne var mørke. Men en Dag gjorde Peder Larsen Skræppenborg mig opmærksom paa, at Vor Herre elsker Menneskene, og det var forstrækkeligt, at jeg ikke havde saaet det at vide, al den Tid jeg havde været til. Hvad enten jeg imidlertid havde overhørt det før eller ikke, saa er det vist, at det var noget nyt for mig, og da

jeg hørte det, for det igennem mig med en Overbevisningens og Følelsens Kraft, at Gud elskede Menneskene, at han ogsaa elskede mig, og at han kun levede for at gøre Menneskene og ogsaa mig lykkelige, og at det aldrig kunde fejle, at det vilde ske, naar han havde taget sig det Stykke Arbejde for. Tidligere troede jeg, at Gud var en Politimester, en streng Skolemester, som passede paa, naar vi gjorde ondt, for at han kunde give os et godt Dreffigen, men nu gif det op for mig, at Gud elskede Menneskene og mig, og saa fornam jeg, at jeg ogsaa elskede Menneskene, det var vel i en ringere Grad, men jeg elskede dog mig selv, og glædede mig ved at Gud elskede mig.

Jeg har aldrig kendt Mæge til det Liv, den Lyst, Kraft og Drift, der da opstod hos mig, jeg var saa glad, at jeg ikke vidste, paa hvilket Ben jeg skulde staa, over den Opdagelse, jeg havde gjort. Jeg gif ud i Byen til mine gode Venner og fortalte dem denne mageløse Nyhed; jeg vidste neppe hvad jeg sagde, men det fik jeg dog sagt, at Gud elskede mig og os alle, skønt vi vare Syndere. Paa nogle Steder, hvor jeg kom, hørte man paa mig med Ro, paa andre Steder sagde de: det stakfels Menneske! han har mistet Forstanden. Imidlertid hjalp Algreen mig saa meget til rette, at han sagde, at jeg havde ikke mistet Forstanden, men at det var de andre, der ikke var komne til Forstand. Alligevel gjorde det et forunderligt Indtryk paa mig, at alle andre Mennesker, der ellers kendte mig, sagde, at jeg havde mistet min Forstand, og jeg blev derfor saa glad, da jeg læste hvad man kalder Apostlenes Brevninger, og saa at det var gaaet dem omtrent ligesom mig, og da gif det op for mig, at jeg var en Kristen, efter som jeg havde det lige som de. Derved fik jeg en Følelse af Ordets Magt til at gøre Hjerterne glade, og det var paa anden Omgang, ti første Gang havde min Moder bibragt mig denne Følelse, og snart erfarede jeg, at Gud havde givet mine Ord

den Kraft, eller lagt mig de Ord i Munden, at ogsaa jeg kunde gøre det, og saa besluttede jeg fra den Stund af, at jeg skulde befatte mig med det, ikke forlade Seminariet, men gaa det igennem, men dog gøre det til min egenlige Opgave i Verden at gøre Hjerterne glade med det Budskab, at Gud elskede os ved sin Son Jesus Kristus, uagtet vi var Syndere. Fra den Dag af kunde jeg forstaa, hvad de jagde paa Seminariet, og jeg kunde huse og gøre rede derfor: jeg lærte ikke ret meget, men hørte blot efter. Om Julen kom vi til Salling, og jeg var der saa heldig at træffe Mennesker, som var glade ved det samme; vi sang og talte, bad Bønner og sang igen, men Hovedsagen var den, at jeg havde fornummet Ordets Indflydelse paa mig.

Rogen Tid efter fik jeg Ingemanns historiske Romaner i Hænde, og saa læste jeg uafsladeligt i 2 Nætter og 3 Dage „Valdemar Sejr“ og „Erik Menveds Barndom“, og jeg var lige som om jeg var henrykt over at se, at det danske Folk havde været saa stort og saa lykkeligt, og at der havde været saa stont i Danmark, og nu var her dog saa folke.

Jeg tænkte ved mig selv, det kan gerne være, at du ogsaa er i Besiddelse af den Slags Ord, der behøves til at fremme dette, men det kom jeg dog ikke til før adskillige Aar efter. Jeg var ikke saa meget pietistisk, jeg havde ikke forstaaet stort andet, end at Gud elskede os.

Saa blev jeg forflyttet derfra, som vel var, ti ellers havde jeg talt og sunget mig tom, og saa kom jeg til Sønderjylland for at være Huslærer hos den rige Knud Knudsen i Forballum. De Folk, jeg der traf paa, var kristelige nok, de var ikke saa uvidende som Thyboerne, de var vidende, men der var intet Liv i dem i denne Retning. Derimod følte jeg, at de ikke var danske, og saa tænkte jeg, at nu skal du tage fat paa det. Jeg gav mig til at læse Ingemanns Romaner for dem,

dem havde jeg selv faaet godt af, og det mente jeg ogsaa de andre skulde, og det lykkedes fortræffeligt. Saa gjorde jeg Bekendtskab med „Valdemar den store og hans Mænd“, og de Ord, der staaer deri: hvad Danmark var, skal det atter blive, endnu er Fædrenes Land i Live! Jeg syntes ikke, jeg kunde have No, førend vi fik begyndt paa at faa Danmark til at blive, hvad det en Gang havde været. Der var en Mandovre fra et andet Egn, for hvem jeg læste noget af „Valdemar den store og hans Mænd“, og jeg vilde have, at han skulde hjælpe mig til at sætte det i Værk, ti det skulde jo gøres, men han svarede mig: jeg forstaaer ikke, hvad det er, du læser. Det er forskrækkeligt, sagde jeg, saa skal De i det mindste lære at forstaa det, jeg vil komme til Dem to Aftener om Ugen, og vi vil da sammentalke de unge Mænd, og se om vi kunde faa dem til at forstaa det. Den Gang havde man allerede „Danske Samsfund“ i København, og vi fik „Danske Samsfunds“ Sange sendte til os, og dem sang vi; det var i Kristian den ottendes Tid. Det varede heller ikke længe, førend de unge Mennesker blev beaandede, og hvis man besøger den Egn, vil man finde tydelige Spor af den Virksomhed, som den Gang blev udøvet.

I den Tid var det, at det gik op for mig, hvorledes man skulde holde Skole for Børn, for at naa det Maaal, at faa dem saaledes oplivede og give dem en saadan Lyst, Drift og Kraft, at man kunde faa dem til at tro paa Guds Kærlighed og Danmarks Lykke, og til at arbejde derfor saa godt som man efter fattig Vejledning kunde. Da jeg var Huslærer, skulde jeg selv sørge for at Børnene lærte deres Udenadslæktjer, og naar det var færdigt, gik vi ud for at lege, vi fiske, sejlede, kørte i Skifer og morede os, men Udenadslæsningen tog al Tid saa grumme lang Tid. Blandt Børnene var der især en lille Pige, som jeg holdt meget af, men hun var tungnem; de andre Børn blev snart færdige med deres Læktjer, men de syntes ikke, at

de vilde gaa ud at lege, førend de kunde faa hende med. Hun læste og græd, læste igen og græd, og saaledes havde jeg ogsaa gjort, da jeg var hjemme hos min Moder, men saa sagde hun til mig: nu skal du ikke læse længer, for ellers tygger du det i dig igen, og det samme sagde jeg til den lille Karen. Saa tænkte jeg: mon det dog ogsaa virkelig er Guds Vilje, at Børn skal pines med en saadan Udenadslæsning? jeg kan ikke forstaa det, da han dog elsker Menneskene, mon da dette, at lære en Bøg udenad, kan føre til at elske ham? Nej, syntes mig, det kan det ikke. Ja, men hvad Rigtig er det da til? Det er, for at de skal kunne blive konfirmerede. Men, tænkte jeg, kunde vi ikke indrette det saaledes, at de blev konfirmerede paa en anden Maade, det er dog en forskrækkelig Maade, man nu bærer sig ad paa. Det var dette, som jeg brød mig allermeest med, men nu er det jo saaledes, at naar vi er i den største Nød og spørge Anden for ramme Hvor, saa svarer han os, og han sagde du ogsaa til mig: Du kan jo fortælle Børnene det, som de skal lære udenad: du kan jo fortælle dem det, som du fortæller Eventyr! Aldrig saa snart var dette gaaet op for mig, førend der kom en saadan Lyst og Drist hos mig, at jeg ikke havde Tid til at vente, jeg syntes det var en uendelig lang Tid, først om Aftenen, og saa hele Natten, indtil næste Dags Morgen, da jeg kunde begynde at prøve det, og jeg vilde have givet meget til, at der ingen Nat havde været, saa vi straks kunde have prøvet det. Jeg syntes, at dersom det kunde lade sig gøre, saa havde vi vundet Verdens Guld og grønne Skove, og jeg havde nær sprunget ud paa Gaden, ligesom Arkimedes gjorde, og raabt: nu har jeg fundet det, men det gjorde jeg ikke, ti jeg var en Tyde og ingen Græker. Om Morgenens begyndte jeg straks at fortælle Børnene et Stykke af Bibelhistorien, og det vilde de gärne høre, men Spørgsmaalet var nu, om de kunde huske det, naar de skulde til Konfirmation og Eksamen. Saa blev

jeg ved en 14 Dages Tid at fortælle dem noget af Bibelhistorien, det var netop Historien om Josef, den fandt jeg var den bedste at begynde med. Derpaa prøvede jeg, om Børnene kunde huske det, og til min store Forundring kunde de fortælle det ordret, som jeg havde fortalt for dem, ti det er en sær Egenstabs hos Børn, at de fortælle ordret, men naar man lærer at kende Børn, kan man nok forstaa hvorfor. Vi andre kan ikke fortælle ordret, ti vi optager det, vi høre, i vort Hjærte, gør det lidt om efter vort eget Hjærte, og saa leverer vi det fra os; men naar Børn optage noget, saa give de det fra sig, akkurat som de har faaet det.

Jeg tænkte altsaa, nu har vi fundet det, nu skulde vi have alle danske Børn underviste paa den Maade, det er det bedste Middel til at saa Danmark til at blive, hvad det tidligere var. Nu sagde Folk, det er da et forstræffeligt Hovmod at tænke saaledes, men det sagde de, fordi de vidste ikke hvad Hovmod var, og de vidste heller ikke, hvad dette var.

Nu gif det fortræffeligt med Skolen; der var en lille Dreng — han er da til endnu — en lille udmærket Fyr, som jeg traf, da han havde hørt Historien om Abraham, staaende i en lille Have ved et Træ; han saa opad og sagde: hør, lille Abraham, du skal ikke være bange for at gaa hen at ofre din Søn, Vor Herre giver dig ham med hjem igen, det ved jeg, ti jeg har læst videre. Da han var kommen hjem fra Skolen havde han nemlig taget sin Bog og læst videre, og faaet det at vide, hvormed han vilde trøste Abraham. Nu vilde jeg for alt i Verden gärne have oprettet en fri Børneskole af den Slags, men det kunde jeg ikke, ti alle Love og Forordninger var derimod. Jeg kom ikke en Gang til at spørge mig for hos Provsten og Bistoppen, ti naar Loven var derimod, saa kunde det jo ikke nytte. Jeg maatte i en saadan Fristkole ikke have mindre end 6 og ikke flere end 18 Børn, og jeg kunde da ikke tænke, at

de saa Familjer, der var der, kunde føre det igennem. Saa søgte jeg et Degnekald, men da var det allerede dagedes, at jeg havde opfundet en ny Maade at lære Børnene Valles Lærebog paa, og Provsten skulde være til Stede ved Eksamen, fordi det var rygtedes, at vi havde opfundet noget nyt derovre. Han katekiserede med Børnene frem og tilbage, op og ned, og de svarede meget godt, men da han var færdig dermed, siger han til den største af Pigerne: kan du nu læse mig det tredje Stykke i fjerde Kapitel? Ja, siger hun, i hvilken Bog? ti det havde jo Provsten glemt at sige. I Valles Lærebog, svarede Provsten. Ja, men den lærer vi ikke her, siger hun, det har vi ophørt med. Hvad, siger han til mig, lærer de ikke Valles Lærebog? Nej, Børnene lærer den ikke saa ganske udenad, men de er ikke ubekendte med den, det har jo Provsten erfaret, ti ellers kunde de umuligt have svaret saa godt, som de har gjort, men jeg synes, det er Synd at lade Børnene lære den helt udenad, det er alt for besværligt og ingen Nytte til. Jeg spørger ikke, om det er til Nytte eller ikke, svarede Provsten, men jeg spørger kun, om De vil lade Børnene lære Bogen udenad paa Kams; vil De eller vil De ikke? Ja, siger jeg, da jeg hører, det er overladt til mig, saa svarer jeg naturligvis at jeg ikke vil det det. Godt, siger han til Præsten, skriv i Protokollen hvad der her er sagt; saa blev det indført i Protokollen, at jeg ikke vilde bruge denne Fremgangsmaade; og vi gik hjem som fattig Per Griksen.

Nogen Tid efter kom der en Skrivelse fra Biskoppen i Ribe Stift, gamle Tage Müller, med Forespørgsel om, hvilken Undervisningsmaade der da blev brugt, der skulde gives en Forklaring derom. Dertil svarede jeg, at jeg fortalte dem Bibelhistorien i Stedet for, men Valles Lærebog læste jeg med dem indenad, og saa sammenlignede vi den med Bibelhistorien, og søgte at forklare os Lærebogen ved Hjælp af bibelske Historier, som de

havde lært igennem Fortælling. Jeg skrev fire Punkter, men jeg kan ikke huske mere end det ene, der lød saaledes: ti dersom danske Børn skal blive ved at lære Balles Lærebog udenad paa Rams, saa kommer de aabenbart til at ligne den Slægt af Israels Børn, om hvilke Herren sagde, at de var udulige til at indgaa i Kanaans Land; altsaa langt mindre blev der noget af Danmarks Egte, som Ingemann havde skrevet i „Baldemar den store og hans Mand“. Derpaa blev jeg kaldt til Bistoppen, og han sagde til mig: Ja, De er et begavet og haabefuldt ungt Menneske, og jeg vil saa gjerne tro, at De kan undervise Børn, ja jeg er vis derpaa, uden at lære dem Balles Lærebog udenad paa Rams, men hvordan skal det saa gaa med alle de andre Skolemestre! Dertil svarede jeg: hvad kommer de mig ved? Jo, sagde han, for det skal være ens. Det er dog ogsaa forstrækeligt, sagde jeg, at det skal gøres gældende; altsaa hvis der er 99 Skomagere i en By, som laver daarlige Støvler, saa skal den ene, der kan gøre gode Støvler, ogsaa gøre daarlige, for at Arbejdet kan blive ens. Saa trak han paa Skuldrene, den gamle, stikkelige Mand; ti hans Hjærte var paa min Side, men hans Forstand paa Verdens Side, og han sagde: Herregud! Loven er jo over os alle. „Ja, men saa maa De se at faa en saadan tosset Lov forandret.“ Han lovede da paany at gøre Indstilling til det gamle Kanselli og se, om der ikke kunde gives en Smule Tilladelse til en Smule Frihed, i det mindste saa længe jeg var i en tjenende Stilling, og der kom da ogsaa en Skrivelse fra Kanselliet, hvori det, som det al Tid gjorde, firede og halede. Det hed deri: at vel skulde Balles Lærebog læres udenad, men Udenadslæsningen af Lærebogen maatte dog ikke staa den højere Religionsundervisning i Vejen, og da jeg fik den Skrivelse, syntes jeg, at nu var vi frelst, ti det var jo netop en højere Religionsundervisning, som jeg gav mig af med.

Da nu Provsten kom og spurgte mig, om jeg havde set, at Lærebogen skulde læres udenad, svarede jeg, at jeg netop havde set, at den ikke skulde læres udenad, ti det var netop den højere Religionsundervisning, som jeg vilde, og Udenadslæsningen af Bogen maatte ikke staa den i Vejen.

Dermed blev der ikke talt videre om den Sag, jeg fortsatte min Undervisning i den Tid, jeg var der, men da jeg skulde til at søge Embede, fik jeg Afslag allevegne; naar jeg ikke vilde forpligte mig til at lade Børnene lære Balles Lærebog udenad paa Rams, saa maatte jeg ikke blive kaldet, men dertil svarede jeg: det vil jeg ikke og det gør jeg ikke. Ja, sagde Biskop Tage Müller, det gør mig virkelig ondt for Dem! Ja, saa saar jeg tørste, som mine Fædre har gjort, men maaste jeg ogsaa kan komme til at holde Stole, jeg kan vel nok hjælpe mig igennem uden Embede. Ja, dersom De kunde det, sagde Biskoppen, saa var det det allerbedste.

Nu kunde jeg ikke komme an Nord for Kongeaaen, ti der skulde Balles Lærebog læres udenad paa Rams, og jeg søgte derfor Sønden for Kongeaaen, hvor man ikke havde Balles Lærebog. Provst Keeshof i Aabenraa, som i mange Henseender var en stikkelig Mand, men i meget var som han ikke burde være, eksaminerede mig og spurgte om jeg ikke var en Hernhut, en Kristjansfeldter, men dette Spørgsmaal klarede jeg godt, ti mine Religionsfundstaber var i den bedste Orden efter hans Smag. Jeg havde forklaret ham nogle Steder af Skriften, han havde prøvet mig, og jeg tænkte da, nu opnaar jeg det, jeg søger, men derefter spurgte han mig, hvad jeg saa mere vilde lære Børnene, og dertil svarede jeg: jeg vil fortælle Danmarks Historie for dem, og læse Ingemanns Romaner for dem, det er noget, de kan have godt af; men saa var hundrede og et ude. Det kan ikke gaa an, sagde han, vi har ingen Folksaand her. Na jo, sagde jeg, det har man dog vist, der er da i alt Fald

et Folkehjærte, og naar vi begynder at flaa det an, saa kommer det nok. Nej, jagde han, det maa ikke læres, vi er ikke danske, Gudbevaars. Da blev jeg virkelig faare nedslaaet, og jagde med grædende Taarer: det er da ogsaa forstrækkeligt, jeg har hidtil kunnet komme igennem Verden næsten uantastet med alle mine Lyder og Ulyder, og de var mange, men jeg skal netop stoppes paa Grund af de to eneste Ting, der er værd at nævnes hos mig, nemlig Kærlighed til Gud og til mit Fædreland. Det var som Provsten sank i Ræ, men saa sagde jeg aldrig et Ord mere og gik, og han jagde heller ikke et Ord.

Medens Sagen, nu stod paa for Præst, Provst, Bisp og „Kanselli“, skrev Skold følgende Afhandling i Bladet „Danevirke“, som han kalder:

„Spørgsmaal til en sagkyndig:

For kort siden læste jeg i „Danevirke“ et Stykke om Skolevæsenets ringe Tilstand i Danmark, som en Følge af Skoletvangen, af en Mand, som undertskrev sig srgh., og hvor meget det end maatte smærte en Ven af Oplysning, maatte jeg dog give den ærede Forfatter Ret, og glæde mig ved, at Danmark endnu ejer Mand, der ikke alene skimter Overfladen, men stuer lidt dybere i Tingen. Gerne havde jeg den Gang talt et Ord med, men var noget bange for at træde offentlig frem; nu derimod er Lysten bleven Trang, og derfor vover jeg at spørge mig for hos den af „Danevirkes“ sagkyndige Læsere, som maatte finde det Umagen værd at svare, og kan De enten bringe mig paa det rene med denne Sag, eller endda give mig et godt Raad, vil jeg være Dem megen Tak skyldig.

Det er bekendt, at Pastor Grundtvig er en Mand, af hvem hver dansk kan være stolt, og som virkede mer til sand Oplysnings Fremme i vort Fædreland, end nogen kan tænke, da hans dybe, gammeldanske Røst gennemtonede vore Hjærter, visende os det faste Stæde, hvorfra

vi livagtigt kan skue Kristi Kirke, vor egen Stilling i samme, og andre Partiers Forhold til den; den Mand, som lærte os at kende vor „historiske Betydning“, som „Nation“ betragtet, uden hvilken ingen „Nation“ kan udvikle sig til det Maal, som Gud har „bestemt“ den; det er bekendt, at denne Mand ogsaa sagde os et Par Ord om Undervisning, og en ikke ringe Del af den undervisende Ungdom lyttede opmærksomt til hans Tale, som, grundet paa Menneske-Manden i Almindelighed, og Danstems Mand i Særdeleshed, fandt en dyb Genklang i vore Hjerter. Villigt tilstaar jeg, at jeg ikke fattede hans Ide i dens hele Dybde og Fylde, dog dannede jeg mig et ikke ganske ufuldstændigt Billede deraf, som jeg nu læmpede og ordnede saaledes, at gammel Sædvane, uovervindelig Dumhed og Præstemyndighed, vel har opgivet mig; men dog ikke forhindret mig i at arbejde fast paa min Gerning i Livet. Dog kunde disse, om de end i Grunden er Dværgefigtelfer, dog være stærke nok til at knuse mig og mit Billede, om de forenede sig og tog Balles Lærebog i Haanden, og tilintetgøre ikke alene mit Værk, som jeg har gjort til min Virksomheds Formaal i denne Verden, men end ogsaa, menneskeligt talt, forstørre min borgerlige Velvære. Jeg maa forklare mig lidt nærmere.

Det første, mellemste og sidste, jeg tager Hensyn til i min Skole, som bestaar af 12 Elever (men den samme Undervisningsmaade har jeg brugt for 25, men ikke flere) er Frihed, saa at Børnene saa lidt som muligt mærke, at de er omgivne af Skolens fire Vægge, og sidde der for at lære, hvilket maasse allerede er en stor Skade for Oplysningens Fræmme. Derimod var det vist bedre at kunne et Haandværk og undervise Børnene ved munter Samtale under Arbejdet. Om Sommeren tager jeg dem ofte med i Marken og taler med dem om, hvad der foresalder. Saa snart Børnene kommer i Skole, mellem 3 og 4 Aar, beghuder jeg

at fortælle enkelte Stykker af Bibelhistorien for dem, som Stabelsens, Menneffets Stabelses, Noas og Syndflodens, og ellers hvilke jeg mærker, der opvækker Børnens Opmærksomhed. Ved denne Lejlighed bliver der Tusende Spørgsmaal at svare paa, Tusende Meninger at rette, en hel Del Smaa-historier, som en eller anden har oplevet og som de fortæller. Vel bliver der let en Del ved saadanne Lejlighed og mangen Frihed taget, som en stiv Skolemand vilde bruge Riset til, men snart forstaar Børnene af sig selv, hvad der er nogenlunde passende og er derfor ingentunde tilbageholdue. Disse Samtaler og Fortællinger bliver mere og mere underholdende, og meget hurtigt tiltager Børnens Gave til at udtrykke sig, ligesom ogsaa deres Sprog forbedrer sig en Del. Nu fortælles Bibelhistorie i Sammenhæng, og Børnene er al Tid glade ved at hjælpe mig med Fortællingen af de Stykker, som de før har hørt, og har dannet sig et tydeligt Fantasi-billede af (Førestilling om), saa de endog satte mange Smaaomstændigheder til af sig selv. Stavning og Læsning er hidtil drevet som Bisag, og der læses kun saadanne Stykker, som før er dem fortalt, og som de da tydeligt forstaar.

Nu har disse Samtaler vedværet et Aar, og nu fortælles Bibelhistorien efter samme Maalestof, som Rasmus Sørensens velfortalte Bibelhistorie, der har samme Fuldstændighed som Heræls for den studerte Ungdom, og dertil læres et Uddrag af de hellige Skrifter's Boger, hvorved Børnene faar et Forraad af Skriftsteder til at bekræfte Lærdommen med, og at mindes gennem Livet til deres Trøst og Styrke. De fleste af disse læres imidlertid ved den idelige Gentagelse, da de i Almindelighed er de letteste og næmme let af Sukommelsen. Dertil læres en Del af Grundtvigs historiske Salmer, desuden en Del af Kingos og Brorsons aandsfulde Sange. Under Fortællingen er der især taget Hensyn til det gamle og det ny

Testamentets Forhold til hinanden, at mærke Guds Plan til Menneskehedens Uddannelse og Frelse. Du betragtes Kristi Rige, som han byggede paa Befendelsen, Beder saa frimodigt afslagde om ham. Der gøres Børnene opmærksomme paa, at de ved Daaben er blevene Underfaatter i dette Rige, og de salige Fordele, den Borgerret giver dem, hvilket jo rigtignok før meget ofte er omtalte, træder nu i fuld Klarhed frem for deres Blikke. De gamle, gode Borgere af dette Rige stilles dem for Dje og i Spidsen for dem deres mægtige Konge. Apostlerne, Martyrerne, Kirkesædrene, Luther, Melancthon, ogsaa vore Dages Stormænd har de lært at kende og højagte. Dertil de værste Udskejelser, som er skete af Bantro og Sværmeri, hvis Elendighed de har betragtet. Efter saaledes at have ved mundtlig Tale, og med saa megen Livlighed og Tro, som gaves mig, meddelt mine Lærlinger en sund Anskuelse af Livet, finder jeg en tør og mager Pligt lære aldeles unødvendig, ja endog stridende mod den Konges Aand, hvis Underfaatter vi er, og udenfor al sund Fornufts Grænse. Nu er Børnene 10 Aar og kan svare paa de Spørgsmaal, som almindeligt gøres til Børn, der har gaaet i Skole 6 halve Dage om Ugen. Desforuden kan de læse, regne og skrive, som Skik og Brug er.

Men nu hedder det: "De er jo rigtignok vakre Børn og taler godt for sig; men de skal dog have Lærebogen (det vil sige paa Ramse)." Nu maa det altjaa hedde: J skal have derfra og dertil, og lærer J det ikke, saa . . . Sæt mine forefatte gør Bogens Ramse til Hovedsagen og fordrer: Læs mig tredje Stykke i fjerde Kapitel, og saa fremdeles. Maa man ikke ærgre sig selv til døde? Findes deri mindste Menneskeforstand? men — de ved ikke, hvad de gør.

De lære Navne og Grindringer møder Børnene igen i Lærebogen for en Del; men nu skal de trues i dem; ti hvo fortaenker Børnene i, at de er fede af at læse en Bog saa ofte, at de kan den udenad,

især en Bog, som just slet ikke er af de ringe, men dog ganske udenfor Børnets Synskreds, idet den indeholder mer Filosofi end Fantasi, mer Forstand end Følelse. Den berøver dem deres Legetid; Læreren er ikke tilfreds, naar de ikke kan deres Lektie; Forældrene siger: I skal læse, Børn, ellers ser det galt ud, naar I kommer i Skole, og stundom vanter der Ris.

Jeg overlader til ethvert tænkende Menneske at bedømme, hvad Indtryk dette maa gøre paa en Børnesjæl. De elstelige Stikkelser, som ved en livlig Fremstilling svæver for Børnets Sjæl, og som dets Fantasi udmaler med stærke Farver, den Tro, Haab og Kærlighed, som er nedlagt i dets Sjæl, og lyser som Solen derinde, maa nødvendigvis forandres til Strækkebilleder.

Ufærlige Stenmand og haarde Dommere, Morke og Træghed omsvæver Børnet. — Ja mange vil maaske synes det modsatte; men jeg har selv erfaret det, og mange, mange med mig. Kan Børnene først Lærebogen, og dertil en tør Udlæggelse af den, da kan man være vis paa, at naar man spørger til Forstand og Hjærte, da faar man en Ræmse af Bogen, maaske endog uden Overtanke, Børnets Hukommelse slagter om i Bogen, og det bliver Hukommelsesværk og taabeligt Spilfægteri.

Hvad er nu herved at gøre?

Er jeg Huslærer og min Prinsipal (Husbond) er som de almindelige, der vel har en Slags Forstand, men i hvis Tanke Undervisning aldrig er kommen, langt mindre, at han, som jo Forældres Pligt er, skulde have prøvet derpaa, siger han dog: Mine Børn skal lære Lærebogen! om endstønt hans eneste Grund er den: fordi det er befalet. Men hvo har ikke Lyft til at spille den befalende og være paa de mægtiges Parti? Og hvem har Lyft til at modtage en eneste Ubehagelighed af de høje Præster, som holder meget af Ræmse, for en Sag, som er anbefalet af en Seminarist, hvis Liv man køber for 30 Rd. om Aaret, og hvis Virk-

somhed man naturligvis derefter bedømmer. Er jeg Skolelærer, og jeg ikke træffer en af de saa Præster, som har de samme Ansuelser, hvad vil da Enden blive? Han befaler, viser Loven frem og forklarer den, som han bedst kan, og truer. Hjælper det saa ikke, saa en Skrivelse (Klage) til Kansellet, hvori den liberale Præst indflætter Ordene: Sektaand, Partihad, Opsætsighed, dum Stolt-hed osv. Kansellet resolverer: Han maa ikke be-sikkes til Skolelærer, og hvis han er ansat, saa jag ham væk. Nu bliver kaldet bortgivet til et Jødenød, som skifter Mening for et godt Ord. Er det Landets Tarv? Er det sand Oplysnings Fremme?

E. Kold,
Seminarist."

Herpaa fulgte en hel Del Skrivi, blandt andet ogsaa imellem Provsten og Sognepræsten, hvilket medførte et fornuget Indlæg fra Kold, der var saa-lydende:

"I Folge Deres Højærværdigheds Opfordring gennem Belærværdige Hr. Pastor Vass, giver jeg mig den ærbødige Frihed, at afgive følgende Erklæring angaaende Brugen af Balles Lærebog, og kan da bevidne:

At jeg har brugt Balles Lærebog ved Religiøns-Undervisningen, kun ikke ladet den lære udenad, eller, som man siger, paa Ransje, dog har de saaledes lært de i bemeldte Bog anførte Skriftsteder, efterat de først er bleve dem tydeligt forklarede, og Bogens Lærefættninger er bleve dem indlysende, dels af Bibelhistorien, som jeg har fortalt i temmelig stort Omfang, dels ved mundtlig Samtale over bemeldte Lærefættninger i vor kristelige Religion.

Vel har Hs. Højærværdighed Hr. Provst Koch anmodet mig om at lade mine Elever lære den (som han kalder det) betalede Lærebog paa Ransje; men da han ingen Grunde har givet mig derfor, har jeg ikke fundet mig besøjet til at efterkomme denne Anmodning, da jeg har gjort den Erfaring:

1) at Udenadslæren leder til en tankeløs Fremjigen af det helligste og dybeste i Mennesket, hvilket man tydeligt kan se og høre i enhver Skole, da Børnene ramser op i Munden paa hinanden, uden en Gang at tænke ved, hvad de siger.

2) Da Religionen er os givet til Fred og Glæde, bør man vist ikke begynde med at gøre den til en Plage, ved at tvinge Børn til at opramse dens Lærdomme, og vil nogen sige, at det sker med Lyst, da er dermed kun sagt, at Skolelæreren har indbanket Børnene Trældomsindet saa de ikke længer joler Trældommen og ligner da den Israels Slægt, der drog ud af Ægypten, hvem Herren fandt udulig til at indgaa i Kanaans Land, og desuden er det vel ikke Hensigten at afrette Børnene til at udraabe, hvad Herren gav, men vel til at blive overbeviste om, at Gud har givet dem disse Ting. Raaden og Sandheden. Dette har jeg nærmere udviklet i et Inserat, som jeg kort før Nystaar indsendte til Indrykkelse i „Danevirke“ og finder det derfor unødvendigt nærmere at udvikle, og endelig:

3) har jeg ingen Steds fundet befalet ved nogen Lov eller Forordning, at Lærebogen skal læres paa Ramse, hvorimod det hedder, „at den bør lægges til Grund“, og ikke en Gang Balle i sin „Erindring til Lærerne“ jorder den lært paa Ramse, men anser Udviklingen for Hovedsagen.

Dette er nu i Korthed mine Grunde, hvorfor jeg ikke har ladet mine Elever lære Halles Lærebog paa Ramse, og da jeg ikke er bange for, at mine Elever jo lige saa godt kender Religionens Sandheder, som dem, de kan opramse Lærebogen, hvilket jeg vel ikke en Gang tror, at Provsten nægter, ja, vil Deres Højærværdighed vist ikke finde, at jeg bør forandre min Fremgangsmaade, i det mindste saa længe intet beemt Lovbud gives for det modsatte.

Erubodigt

C. M. v. old.

Seminariist

Der gives Mennesker, som ikke tager i Betænkning, naar Fordelen kræver det, at læmpe lidt paa deres Anskuelse, at slaa af paa Idealet; men af den Slags Folk var Kold ikke. Det var hans inderlige Overbevisning, at Børn havde ondt af at lære Valles Lærebog paa Ransje, og derfor vilde han ikke lade dem lære den, enten han saa fik Embede og Levebrød eller ej. Men til lige saa megen Stæde, som han ansaa dette for at være, lige saa meget Gavn ansaa han det at være, at danske Børn blev bekendt med Danmarks Historie og Ingemanns Romaner. Han var imidlertid nu bleven stoppet og forhindret paa begge Omraader. Disse Forhindringer stormede nu ind paa ham med en saadan Magt, at han ligesom ikke vidste, hvor han skulde gøre af sig selv; — han syntes, at han ikke kunde holde det ud her i Danmark, naar han ikke kunde saa Lov til det eneste, han kunde udrette, at undervise paa den Maade, som han ansaa for den eneste rette. Han besluttede derfor at komme bort her fra Danmark og gæmme sig enten i Amerikas Skove eller et andet Sted, indtil han skulde dø.

Kan kommer herved til at tænke paa Verjet:

„Kæmp for alt, hvad du har lært,
dø, om saa det gælder,
da er Livet ej saa svært,
Døden ikke heller.“

Derpaa besluttede jeg — saaledes fortsætter Kold — at komme bort herfra og gæmme mig et Sted, enten i Amerikas Skove eller et andet Sted, indtil jeg skulde dø, ti her i Verden syntes jeg ikke, at jeg kunde være; naar jeg ikke kunde saa Lov til det eneste, jeg kunde, saa kunde jeg ikke være til. Saa traf det sig netop paa samme Tid, at Pastor Hass vilde rejse til Smyrna og søgte sig en Tjæner, og jeg tænkte da, at jeg kunde gøre en Smule Nytte ved at rejse med ham. I 5 Aar var jeg i Smyrna, og tænkte bestandigt paa de danske Børn, der læser udenad, især naar jeg kom forbi den

tyrkiske Skole, ti der lærer Børn akkurat paa selv samme Maade som her. Skolemesteren fremsagde to Sætninger af en Bøn, og dem skulde alle Børnene gentage i Mundten paa hverandre, saa for mig, der ikke forstod tyrkisk, var det akkurat den samme Brummen som i en Landsbyskole hos os, naar Børnene læser over. Jeg tænkte aldrig paa at komme hjem igen, men jeg lærte at elske mit Fædreland ganske anderledes der, end jeg kunde have kommet til det herhjemme, ti jeg savnede det saa strækkeligt. Naar der kom en dansk Skipper, og jeg saa det danske Flag i Havnen, var jeg som nyfødt, jeg græd som et Barn og naar det saa var en Holstener, der so'r under det danske Flag, vendte jeg noget skuffet tilbage, men var det enten et dansk, norsk eller til Nød svensk Skib, saa glædede jeg mig, dog aller mest over de danske. —

Jeg skal herefter for en Stund lade Molds gamle Elev, Lars Frederiksen, sige Ordet, idet jeg efter „Dansk Folkeblad“ hidsætter følgende:

Smyrna er den største Søhandelsstad i de østlige Middelhavslande. I 1840 havde København omtrent 122,000 Indbyggere, medens Smyrna havde 130,000 — det var altsaa paa den Tid, her omtales, som er 1842, en Stad, der var noget større end København. — Men hvad har Smyrna med Fristolens historiske Udvikling i Danmark at bestille? — Jo, for der træffer vi nu den Mand, som ikke kunde forlige sig med Skolevæsenets Tilstand her hjemme, og som derfor, i Stedet for at virke som Lærer i Danmark, foretrak at rejse med Præsten Hass til Smyrna og være hans Tjæner. For saa vidt nu altsaa Fristolens historiske Udvikling i den kommende Tid er knyttet til Molds Person, for saa vidt maa vi ogsaa betragte det Vællemed af hans Liv, der tilbragtes i Smyrna. Han levede nu her som en Udlandning og Flygtning, fordi man ikke hjemme i hans Fædreland kunde forsones sig med hans Ide om Undervisningen. Og det er mærkeligt at tænke sig, at denne

Mand nu lever her under tyrtist Dverhøjhed, mellem romersk-katholske og græsk-katholske, blandede sammen med Muselmænd, og hvor ny-græsk er hans daglige Taleprog, — det er mærkeligt, siger jeg, fordi at denne Mand siden hjemme kom til at gaa i Epidisen ikke alene for Fristolens, men ogsaa for Folkehøjskolens første Udvikling. Har man imidlertid, som vi har set, Kold gjorde det, sat sit Liv ind paa at virke for en bestemt Opgave, som han sølte som sin, da skal vor Herres Førelse nok blive saadan, at alt hvad der møder skal blive vedkommende til Gavn og fremhjælpe Udviklingen. — — Kold forlod sit Fædreland stærkt og dybt grebet af sin Opgave: at ville hjælpe danske Børn til rette med sin Undervisning; denne Ild, der saaledes brændte i hans indre, kan vi være sikre paa, han bragte med sig til Staden i den fremmede Verdensdel og nærrede der, hvorom der nedenfor skal meddeles et Træk. Men maaske denne Ild har været for hæftigt brændende, maaske den trængte til at blive renset for noget lidensstabeligt, saa den kunde blive mild og varm. Det kunde ske i Smyrna. Vel havde Kold ikke her nogle Børn at undervise, men saa havde han heller ikke nogle Vagnligheder at tvistes med derom; han kunde da i stille Selvbetragtning dvæle i, hvad det var, han havde villet i Fædrelandet, og derved vinde i Kærlighed og Barme til det, som var og siden blev hans egentlige Livsgærning. Men dernæst er der en anden Side af Kolds Liv i Smyrna, som vistnok ogsaa havde meget at betyde for hans senere Idræt. Vi kan forstaa, det maa ikke være nogen let Sag at komme til et fremmed Land, fordi man kommer som en fremmed og maa vedblive at føle sig som fremmed. Det er derfor vist ogsaa mange Gange saadan, at Udlændingen bliver fortrængt med allehaande, baade aandelige og timelige Trængsler og bliver ligesom hærdet i Genvordigheder. Man kan forstaa, at jo varmere Hjærte for Fædrelandet og de hjemlige Forhold man fører med sig til det

fremmede, des mere kommer man aandeligt til at døje. Vi ved, at Kold forlod Fædrelandet og kom til Smyrna med et varmt Hjærte; hans varme Hjærte har da sikkert døjet meget af den aandelige Kulde i det fremmede. Men mon Kold ikke senere havde behov at være hærdet i at blive betragtet med Kulde og Ligeegyldighed, mon han ikke havde behov at være øvet i med sit Hjærtes Varme at møde Kulden og Ligeegyldigheden med Foragt? — Kold var Banebryder ikke alene for Friiskolen, men ogsaa for Folkehøjskolen, og vi kender fra Historien, at enhver Banebryder maa, saa at sige, gaa paa med Dødsforagt; han maa ikke bryde sig om Folks Domme, enten de er saa eller saa, han har sit Maal og derefter styrer han. Kold havde disse Egenstaber behov, da han brød Banen for Friiskolen og Folkehøjskolen, og hvad han i den Retning havde behov, det var ham ogsaa givet at besidde.

Som vi har set Kold kæmpe for Vornenes Fri-tagelse for Udenadslæsning, da han var Huslærer i Forballum, saaledes kæmpede han siden for Fri-skolen og Folkehøjskolen. Men hvis man nu tror, at Folk, efter at han var kommen hjem fra Smyrna, kom ham i Møde og sagde: „Det var da rigtig dejligt, De kom at oprette disse Skoler“, saa tager man fejl; ti saaledes gif det ikke. Nej, tvært imod, man mente i Begyndelsen, det var ungtigt baade med den ene og den anden af disse Skoler, og man søgte at lægge Kold alle de Hindringer i Vejen, man kunde finde paa. Men Kold gif paa med Dødsforagt. Han døjede meget baade under tidslige smaa Kaar og aandelig Riskendelse, men lige meget, Kold havde en stærk Tro paa Sandheden, han forfulgte sit Maal trods alle Forhindringer. Men det kan nok være, hans Ophold i Smyrna har været ham til Gavn i denne Retning, saa han nu bedre her hjemme kunde møde Kulden og Ligeegyldigheden med sit varme Hjærte uden at blive forknøbt, end han f. Eks. kunde det, da han stod overfor Provst Rehhoff i Aabenraa. Bore nuvæ-

rende Fristolelærere og Højskolelærere har Kold at takke for grumme meget; ti naar de nu har faaet Vind i Sejlene, saa maatte derimod Kold krydse op baade imod Vind og Strøm. Da han saaledes havde faaet sin Højskole bygget ude paa Ryslinge Mark, havde faaet sig en Medhjælper (Højskoleforstander N. Kr. Poulsen Dal i Galtrup paa Kors) og al Ting var rede til at aabne Skolen 1. Novb. 1851, vidste Kold endnu i de allersidst. Dage i Oktober kun sikkert, at han fik en, siger og skriver en Elev. Det er hans egne Ord.

Det var da noget andet end undervise, Kold foretog sig i Smyrna. Forst var han hos Haass, som boede et Stykke udenfor Bhen. Her udførte Kold en ringe Tjænergerning og gif Haass og hans Kone til Haande i Huset med alt, hvad der foresaldt, og Haass's Kone sagde, hun havde aldrig faaet sine Tallerkener bedre vaskede end i den Tid, Kold vaskede dem. Da Haass's var bleven kendt med Befolkningen, fik de en Tjænestepige, men naar hun havde vasket Tallerkenerne, og de blev satte ind paa det dækkede Bord, prøvede Haass, om de var saa blank polerede, at han ikke kunde skrive paa dem med sin Fingert; ti det var de, da Kold vaskede dem. Men da Pigen vaskede dem, blev det kendt, naar Haass skrev med Fingeren.

Derefter fløttede Kold ind til Smyrna, lejede sig en Lejlighed og skulde nu til at drive sit Bogbinder Haandværk. Det første, han her foretog sig, var at male et Skilt med en Bog paa, som han saa hængte ud. Men Skiltet vilde ikke trække nogle Klunder til Forretningen. Der gif en temmelig lang Tid hen, inden han fik noget Arbejde. Men saa bestemte han sig til at indbinde nogle Bøger og gaa omkring i Bhen til Folk som befattede sig med Bøger og Læsning, og forevise Bindene. Der inde i Smyrna gif da nu Kold og søgte Arbejde som Bogbinder, det er underligt at tænke sig! — Der var et Fortrin ved hans Arbejde fremfor ved de andre Bogbinderes i Smyrna, men jeg kan ikke

huste, hvori dette Fortrin bestod. Herpaa gjorde imidlertid Kold vedkommende opmærksom, og denne hans Afbefalings-Vandring hjalp straks, han fik nu meget Arbejde og holdt adskillige Svende. —

Da Kold havde været saa længe hos Pastor Hafs, at denne kunde bruge Tyende af Landets egne Indbyggere, var det ikke nødvendigt, at Kold blev længere hos ham, da de jo bedre kunde gøre Brug af en Tjænestepige. Kold havde rigtigt nok, naar Fruen bebrejdede ham, at han var for længe om at vasse op, trøstet hende med, at var han lidt længer om det, saa slog han ogsaa mindre i Stykker.

Kold havde arbejdet som Bogbinder, ti — siger han selv — naar han ikke kunde komme til at gøre Gavn med Munden, syntes han dog, han skulde gøre det med Hænderne. Men han kom snart til at staa alene hernede i det fremmede Land, ti med Misshjonen gik det daarligt; det var kun meget saa — skræmtende blev det udtalt kun at være $1\frac{1}{2}$ —, som blev ombendt og lod sig døbe. Pastor Hafs rejste derfor tilbage til Danmark, medens Kold blev ene dernede i Smyrna.

Det har sikkert været en trang Tid, Kold oplevede hernede, han som havde denne stærke Kærlighed til sit Fædreland, han stod her ene og forladt midt ude i en fremmed Verden, hvor der var saa eller ingen, han kunde tale med, og slet ingen, som forstod ham eller hvem han kunde dele det med, som laa ham paa Hjerte, det som han ønskede at kunne: gøre Gavn for sit Folk og Fædreland. Dertil kom endnu, at han den Gang bar paa en Hjerteforg, som ingen anden vidste noget om, og den, som det gjaldt, fik det aldrig at vide, undtagen som Formodning gennem andre, og hun har aldrig villet tro derpaa.

Det var den lille Maren, som han holdt saa meget af, hende som græd, fordi hun ikke kunde lære udenad. Hende var det, at Kold havde fattet Kærlighed til, men han havde aldrig udtalt noget saadant til hende. Men han haabede paa,

at naar han en Gang kom hjem, skulde hun blive hans Brud. Han skrev jævnligt til hende og fik ogsaa Brev fra hende igen en Tid, men senere hørte hun op med at skrive, og da han kom hjem, fandt han hende — som Brud.

Denne hans Ensomhed og hans Længsel efter den Kvinde, han elskede, har Kold vemodigt dejligt udtrykt i to Digte, som han skrev der ude i det fremmede Land, hvilke er bleven meddelt af Harald Holm i „Nyaarsgave“ af Klavs Berntsen. I det første af disse, som Kold kalder „min Piges Længsel“, er det hans egen Længsel, han stildrer, medens han i det andet fortæller om, hvorledes han ser den elskede i Drømme og tænker sig deres Møde, naar han atter kommer hjem til Danmark. For jeg imidlertid hidsætter disse, skal jeg meddele et lille Uddrag af den Dmtale, hvormed Harald Holm ledsager Digtene i ovennævnte Bog.

„Det var gaaet Kold“ — saaledes skriver Holm — „som det plejer at gaa et aandsbegavet Menneske. Da han havde faaet Djet op for det, som maatte være hans Livs Kald, og han i sin første Glæde troede at han var Maalet saa nær, at han blot behøvede at gribe til for at naa det, saa var det med et, som alle Veje stængtes for ham; hværken i Kongeriget eller i Sønderjylland syntes der at være Plads for ham. Men naar det saaledes ser ud, som om alt skulde gaa i Stykker for en, som om ens største Haab skal bryde, saa kommer Trangen til at være ene, Klostertrangen, som sikkert melder sig for enhver dygtig Ungdom, naar Overgangen skal ske fra Sgnernes og Drømmenes glade Liv til Arbejdets langsomme, besværlige Gang. Nogle Prøvelskaar maa komme, hvori det Syn, den unge har haft, kan fæstne sig, og hvor Kærligheden og Troen kan vokse, hvor man kort sagt kan modnes til at holde ud i de kommende Kampe. Det er temmelig ligegyldigt, hvor man udvortes tumler sig i disse Aar, naar man blot faar Lov at være ene; enten man gaar ud i Dr-

lenen, som de gamle Munk, eller man giver sig i Kæft med et rent mekanift Arbejde, der ikke lægger Beflag paa de inderfte Sjælekræfter, det bliver i Virkeligheden det faamme; i begge Tilfælde kan det dybifte i en faa Lov til at være i Fred, faa Lov til at vokfe. Skold rejfte til Smørna i denne Tid, og i de 5 Aar, han var der, modnedes han til at tage fat paa fit Skald.

Det flaar fjælden fejl, at famtidig med, at den unge Mand faar Øje paa fit Livskald og bereder fig til at tage det op, knytter han fit Hjærte til en Kvinde. Og faaledes gif det ogsaa Skold. Paa hvert andet Blad af hans Optegnelfer fra Smørna-Rejfen træffer man denne Kvindes Navn og enten hans Følelfer for hende kun har været af de forbigaaende Fantafi Foreftelfer, der i Ungdomsaa-rene krufer Sjælens Overflade, eller det har været noget dybere og varigere, faa er det viift, at det har grebet ikke faa lidt ind i hans Ungdomsliv, ftønt det ingenlunde kom til at gaa efter hans Tanker. Det var et Barn, fom havde vundet hans Hjærte; men han haabede, faa vidt man kan ftønne, at hun i de Aar, han var borte, ftulde vokfe og udvifle fig, faa de, naar han kom tilbage, kunde mødes fom Brud og Brudgom. Paa Rejfen fcrev han hyppige Breve til hende og over alt var hun i hans Tanker; ja om Natten kom hun til ham i hans Drømme. Han manglede et Menneste, fcrev han, fom han kunde fige al Ting til og fortælle, hvad der laa ham paa Hjærte, og da han ftandfede ved hendes Navn, udbrod han: „Jeg fcriver dette Navn faa gjerne, Gud ved hvorfor?“ I en Gæftgivergaard ved Konftantinopel fik han en Del af fine gamle Breve frem og læfte dem paa ny, men det var ham en ftor Sorg, at hendes fidfte Brev var borte. „Gud ved, hvor det er blevet af; men jeg har endnu et tilbage fom jeg nok skal paffe paa. Dog — Aarsagen, hvorfor det andet er borte, er ingen anden end den, at jeg paffede for godt paa det, ti jeg gif med det i Rommen.“ Et

Par Dage efter skrev han saa til hende og sluttede saaledes: „Du har ikke Behov at lade andre se Brevet; ti det er skrevet til dig alene, og jeg haaber ogsaa, Du selv kan læse og forstaa det.“ — Samtidigt hermed skrev han følgende i Dagbogen: „Smidlertid vokser min Længsel efter Hjemmet, og jeg kan ikke bare mig for at skrive et daarligt Vers en Gang imellem, som jeg — saa daarlige de er — dog holder af, da de er mig et Udtryk for mit Savn.“

De to Digte, som jeg nu skal meddele, har ikke nogen stor Værdi, set fra et digterisk Synspunkt, men har derimod en ikke ringe Betydning til Forstaaelse af Kolds Tankeliv og Udvikling under hans Ublændighedstid i Smyrna.

Min Piges Længsel.

O, her er saa stille,
o, her er saa sødt!
Naens Bølger trille
mellem Blomster blødt,
himmelblaa dens Bunde,
lysegrøn dens Strandez;
o, det gør mit Hjerte længselfuld!

Runtre Sol, du stride
ned bag Havets Ø,
venlig ned du glide
i den blanke Sø!
Saa, min Tanke glider,
og mit Hjerte higer
efter noget, som jeg selv ej ved.

Er det Dagens Konning,
som mig nyd forlod?
eller Rattens Dronning,
sølverhvid og prud?
Er det Stjærnetappet,
som jeg gerne klipped'
til en Søndagskjole, fin og net?

Er det Kule Bunde?
eller Blomster smaa?
Er det fremmed' Lande,
som jeg aldrig saa?

Er det Gulb, hint røde,
 liden Fugl, den søde,
 som mit stakkels Hjerte længes til ?

Nej, alt dette gæder
 Længsel i min Barm,
 saa min Taare flyder
 paa min Kind saa varm;
 ti jeg er saa ene,
 kun de kolde Stene
 kan jeg tolke Hjertets Fryd og Ve.

Sommerfuglen Liljen
 savner sødt i Løn,
 og tør sige til den:
 o, hvor er du Røn!
 Duen har sin Mage,
 kurrrende paa Løge
 synger den sin Længsel, Fryd og Ve.

Men jeg er saa ene
 med de Blomster smaa
 og de kolde Stene,
 som mig ej forstaa.
 Havde jeg et Hjerte,
 som min Fryd og Smerte
 kunde dele, o, da var jeg fro!

Til min Pige!

Jeg drømte, jeg var i den lille By,
 hvor Solen nedsynker i Havet bag Den
 og farver saa rød den blanke Sky,
 som skuer sin Skønhed igen i Egen.

Den hjemlige Stilhed ret kvæged' min Sjæl,
 jeg kyssede de Blomster saa smaa ubi Enge;
 de Dreng og Piger de vare saa vel,
 de spøjte og lo i de grønne Benge.

De Huse var røde af Solens Skin,
 de blæsende Skyer var gaaet i Senge;
 rødfarvet var Pigens Rønne Kind,
 fra Marken nys kom de solbrændte Dreng.

Den ganske Flok var mit Hjerte saa kær,
 de Fædre og Mødre mine kæreste Benner;
 en eneste dog laa mit Hjerte nær,
 hun gav mig en blaaende Krans af Rørminder.

De Øjne, som tvende Forglemmigej
 hun plantede dybt i mit ekkende Hjærte,
 at lyse de skulde paa dunkle Vej
 og smukke Haabets lysende Kærte.

Sin rødmende Læbe hun lagde paa min,
 naar bange jeg spurgte: Er min du, du søde?
 Min Haand hun klemte saa fast i sin,
 og Svaret i salige Kys hendsøde.

Lo Demantøperler paa Rosenkind
 hun vfred sin Ben i Afstedstunden,
 saa klare som Stjærner paa Himmelhind,
 som Duggens Draabe paa Blad i Lunden.

Med bløse Kærminder i Hjærtebyb,
 — en ringere Plads de turde ej have —
 jeg rejste bort fra den lille By,
 over grønne Land og blaalige Have.

Tilbage jeg kom over Land og Sø
 fra Druernes og Cypressernes Lunde;
 i Børneskollen den favre No
 mit angilede Blik ej finde kunde.

Da brast mit Øje i Graad saa hed:
 „Hun er vel vokset, den No saa sager,
 „Kærminderne kendes hun ikke ved,
 „hun lagde dem hen mellem glemte Sager.

„Dg itkun Barnet jeg ikke kan,
 „de kærnlige Blik og Ukkedsminner;
 „har Kundskabens Træ hun smagt — for sand,
 „den ydre Skønhed er kun Ruiner!“

Da hurtig hun sprang fra grønne Hæk
 og lagde Fingern skælmst paa Munden:
 „Velkommen, du kære! jag Sorgen væk!
 „jeg troede, vi legede Eskul i Lunden!“

Dg Barnet var vokset som Bøgen rank,
 men Hjærtet var Barn endnu i Grunden,
 saa kærlig hun til mit Hjærte sank,
 og al min Sorg var rent forsvunden.

Lo store Børn vi var og blev,
 som græd og lo og spogte sammen;
 jeg var hendes Lærer og hun Elev,
 den Spøg os voldte saa megen Sammen.

Saa drømmer jeg mangan en Aftenstund
 ved Raanens Skin paa de dunkle Cypresser,
 mens Øyen ligger i stille Blund
 og Saarehumlen ved Hjørget græsser.

Se, dette er de to Digte, hvoraf jo navnlig det sidste forunderligt dejligt skildrer os den Kærlighed, som Kold den Gang gif og drømte om. Hvor trangt han i denne Tid maa have haft det og hvor stor en Skuffelse, det maa have været for ham at komme hjem og se „Dronningen i hans Drømmeland“ som en andens Brud, det kan vi vel for en Del slutte os til, men dog kun tilnærmelsesvis forstaa, om vi paa en eller anden Maade selv har oplevet noget lignende. Men — stort Skuffelser og Nederlag, blev Kræften ikke derved brudt, men Kolds Liv netop derved styrket og udviklet til den mageløse Landskæmpe, som Kold i Virkeligheden blev. Dette er et glædeligt Vidnesbyrd og noget, som er værdt for os alle at stille os klart for Øje og lægge alvorligt paa Hjærte.

Men ikke nok med at han saadan stod ene og forladt, ene med sin Sorg og ene med sin Vængsel, snart skulde han ogsaa i ydre Henseende komme til at erfare, hvad det vil sige at staa ene i et fremmed Land, naar man intet har at leve af. I Begyndelsen havde det gaaet godt med Bogbinderi og han havde haft ret god Fortjeneste. Men det varede ikke længe, inden det begyndte at gaa tilbage, og snart stod han helt uden Arbejde og havde slet intet at leve af. Den Smule, han af sin Fortjeneste havde kunnet sammenspare, var snart forbi, og saa havde han intet uden to tomme Hænder. Hvad skulde han nu gribe til? Ja, det vidste han ikke, det saa mørkt ud for ham, Lærmene begyndte allerede at strige af Sult, i to Dage havde han ingen Føde faaet, og det var alt paa tredje Dagen, hvor det samme var Tilfælde. Men tigge vilde han ikke. Enten maatte vor Herte nu paa en eller anden Maade sende ham Hjælp,

eller ogsaa maatte han dø af Sult. Han bad nu som al Tid Gud om at hjælpe sig i sin Nød, men han troede dog desuagtet, at han nu skulde dø. I denne Tro og lidende Hungerens Kvaler slæbte han sig ud af Bøgen for ikke at dø oppe i de kvalme Gader. Han søgte ned til Kysten for der at aande ud ved det aabne Hav. Her satte han sig ganske rolig paa en Sten for der at vente paa Dødens Komme; ti skønt han vedblivende bad til Gud om at hjælpe sig i den haarde Nød og vel heller neppe ganske havde opgivet Haabet om, at der muligvis endnu kunde komme Hjælp, saa kunde han desuagtet ikke se andet, end at det var den visse Død, han gik i Møde.

Men han kom her atter til at erfare Sandheden af sin Moders Ord, at naar vi kalder paa Herren, naar vi er i Nød, saa vil han hjælpe os, han kom atter til at erfare, at naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, ja han kom til at erfare stort og dejligt Sandheden af vor Herres egne Ord: „Kald paa mig i Nødens Stund, og jeg vil frelse dig og du skal prise mig!“

Som han saaledes sidder ventende paa Døden, kommer der en Mand gaacende, som spørger ham paa svenst, om han ikke kan give ham Anvisning paa en Mand, der kan indbinde haars Skibsjournaler. „Jo, det kan jeg selv gøre“, svarede Kold, og dermed var hans Nød afhjulpen. Han kom atter i Gang med Bogbinderiet, og inden lang Tid var gaaet, havde han, foruden hvad han brugte til sit Livsophold, tjænt sig 1000 R.

Om Opbrudet fra Smyrna og Grunden til Hjemreisen har han selv udtalt sig i følgende korte og syndige Ord: „Da jeg havde været der i 5 Aar skulde jeg hjem og kom ogsaa hjem, ti man kommer al Tid der, hvor man skal“.

Han pakkede da sit Tøj sammen og læssede det paa en lille Trillevogn. Trækkende denne gav han sig da paa Vej hjemad mod Danmark gennem hele Europa. Han havde ikke Raad til at rejse flot,

men maatte se til at rejse saa billigt som muligt. Derfor havde han heller ikke Raad til at tage ind paa Hoteller og Restavratjoner, men gik derimod i Byerne ind til Bagerne og andre handlende, hvor Fødemidler var at faa og købte hos disse, hvad han skulde bruge og holdt da Maaltid i det grønne under aaben Himmel. Ved Floderne standsede han ofte og vaskede sit Linned, som han derefter tørrede i Solen.

Da han saaledes efter megen Møje var kommen igennem de forskellige Lande, han maatte gennemvandre, og hjem til Danmark, møder han en Dag i Jylland sin gamle Ven, Peder Larsen Skrappenborg, som straks spørger ham, hvor han kommer fra og hvor han skal hen, hvorpaa han faar det ejendommelige Svar: „Jeg kommer fra Smyrna og skal til Thisted“.

Hvorledes det nu efter Hjemkomsten gik ham, og paa hvilken Maade han kom til at holde Skole, har han selv udførligt fortalt i sin før anførte Tale, som han holdt i København ved Bønnemødet 1866, hvorefter jeg nu atter for en Stund skal lade ham selv føre Ordet.:

Jeg kom hjem i 1847, dog med den Tanke, at rejse til Amerika igen, men saa kom Krigen i Foraaret 1848, og jeg tænkte da: du skal dog gøre dig selv den Fornøjelse at være med og se, hvad Krig er for noget, jeg havde læst og hørt saa meget om den, men aldrig set den i Nærheden.

Jeg syntes, at jeg havde alle de Følelser, der skulde til for at være en dygtig Krigsmand, og dem havde jeg faaet af Ingemanns Romaner, men da det kom til Stykket, manglede jeg den Fingernemhed, som min Fader havde bebrejdet mig, og jeg kunde ikke lære Geværrebene, men kom al Tid en lille Smule bagefter. Med det samme kom Friheden i 1848—49, og det gaar jo saaledes i Verden, beslægtede kender hinanden paa Røsten, paa Følelsen. Jeg fornemte, at nu var min Tid kommen, skønt jeg slet ikke kunde tænke, hvad jeg

egenligt skulde; imidlertid rejste jeg ikke til Amerika, men blev hjemme.

Jeg blev da Huslærer hos Præsten i Sønderfelding og skulde undervise hans Søn. Der fik jeg fat paa Grundtvigs Verdenshistorie i tre Dele, og det var mærkværdigt, hvilket Indtryk det gjorde paa mig at se, at Gud saaledes planmæssigt gennem Liden førte Menneskeslægten fra den ene Sandheds Erkendelse til den anden, og den sikre Forvisning slog mig, der saa ofte udtales i denne Bog, at Menneskeslægten skal ende med en Triumf over Død, Mørke, Kedfommelighed, Træthed, Tomhed og Dø. Det var noget ganske nyt for mig, men saa snart jeg havde læst det, slog det mig straks, at saaledes er det, og ikke anderledes, og saa syntes jeg, at det var noget, Folk skulde have at vide. Der var allerede den Gang en hel Del opvakte Folk, og man havde ogsaa den Gang begyndt at blive noget danske. "Danske Samsunds" Sange blev sunne over hele Landet, men naturligvis ikke af alle Mennesker. Der var kommen en hel Del Liv og Begejstring fra 1848, som efterlod sig en Del Spor, og da gik det egentligt først op for mig, hvorledes Anden virker i det store. Tidligere havde jeg kun vidst, hvorledes Anden virkede gennem Ordet, dels paa mig og dels fra mig til min Næste, i det enkelte, men den Gang fornam jeg, at alle Folk var blevne beændede, og da var det egentligt, at jeg først gjorde Bekendtskab med den danske Mand. Saa fik jeg ogsaa et tydeligere Begreb om, hvad det var, jeg egentligt vilde frembringe, nemlig at Følelsen og Begejstringen fra 1848 og den Opvækkelse, som da fandt Sted, skulde vedblive og staa fast. Jeg vilde igennem Skolen ved Ordet virke til, at alle danske Folk kunde blive varigt begejstrede.

I den Tid, da jeg læste Grundtvigs Verdenshistorie, fattede jeg den Plan, at jeg vilde være Folkeoplyser gennem Skolen; jeg syntes, at det ikke kunde forslaa at rejse omkring og holde en Tale

hist og en anden her, jeg syntes at det maatte samles til en Helhed, ti ellers var jeg bange, at Indtrykket skulde forsvinde. Jeg var den Gang ikke Taler, hvad jeg heller ikke nu er, men jeg havde prøvet, navnlig i Sønderjylland, at Begejstringen kunde vækkes hos Folk, naar de læste Ingemanns historiske Romaner. Det forekom mig imidlertid, at Folk ogsaa skulde læse Grundtvigs Verdenshistorie, og det syntes jeg, at de ikke kunde komme til, uden at de fik den i Skolen; men jeg havde set Rødding Højskole, som man sagde havde kostet 48,000 Rd. og jeg havde ikke mere end 500 Rd., som jeg havde fortjent i Smyrna ved at være Bogbinder. Men der var langt til 48,000 Rd. Ganste vist behøvede jeg ikke at have en saa storartet Skole, men jeg syntes, der skulde lidt til, jeg skulde dog have et Hus, der kunde rumme i det mindste 14—15 Mennesker, og saa haabede jeg, at de opvakte Folk, som jeg kendte, skulde være saa stikkelige at sende mig deres Børn til en Prøve, for at vi kunde komme i Gang og saa bekendtgjort for Folk, hvad det var vi egenligt vilde udrette, nemlig at saa vakt baade den kristne Aand og den danske Aand, og saa Folk til at tro paa Guds Kærlighed og Danmarks Lykke.

Da jeg nu altsaa ikke havde tilstrækkelige Midler til at begynde min Virksomhed, skrev jeg til Birkebal i Ryslinge, om jeg ikke maatte komme til ham i et Aar og være Huslærer, og tage 3—4 Bønderkarle i Huset, for at prøve om det var muligt at beaande dem, ti hvis det ikke var muligt, saa kunde det jo ikke hjælpe noget. Hvorfor det netop skulde være i Fgn, det vidste jeg ikke den Gang, jeg tror det skuldes Poul Rasmussen i Sanderum, men nu ser jeg at det var bedst at begynde med Fynboerne, fordi de er nemmest at komme af Sted med. Det er en mærkbar indre Forbindelse, som Aanden danner mellem de Mennesker, der er dens Medstaber, og som den holder af; Aanden forstaar at lede alt, indtil det sker,

som den vil. Vi ved i Grunden ikke af, hvor det er, vi skal hen, men vi kommer dog den Vej, som Gud vil. Jeg fik da 2 Tjener og 2 Tjenerboer at begynde med, og det lykkedes efter mit Støn ganske godt, i alt Fald saa godt, at jeg syntes, vi kunde fortsætte. Der var paa samme Tid et Hus ledigt i Ryslinge paa 4 Tdr. Land med en gammel, ussel Bygning, som slet ikke var brugelig, og det skulde koste 1400 Rd., jeg syntes at jeg vilde give 1000 Rd. derfor, men da jeg ikke kunde faa det for den Pris, lod jeg det drive over. Jeg tænkte, det bliver ikke til noget med Skolen, det er altfor besværligt, du kan blive hos Birkedal et Aar, og se hvorledes du kommer hjem, men saa kom der et skrapt Bud efter mig, at nu skulde jeg til at faa begyndt.

Der havde nemlig været en Del saakaldte Grundtvigianere samlede i København, for at raadsflaa om, hvad der skulde gøres for at faa oplyst den danske Bondestand, saa at den kunde benytte den borgerlige Frihed, der var bleven givet, og Landen havde vel den Gang ogsaa sine Fingre med i Spillet, ti da man var bleven enige om, at der skulde gøres noget, og der blev spurgt, hvilken Mand de vel skulde tage til at udføre denne Virksomhed, svarede Ludvig Kristja Müller: jeg ved ingen anden end Kold, og de fandt alle, at det ogsaa var den rette Mand. Det var højst mærkværdigt, ti jeg var ikke meget stiftet dertil den Gang, nu er jeg meget bedre stiftet dertil, skønt jeg ikke er nær fuldkommen endnu. De skrev mig saa til, at jeg skulde komme over til dem og raadsflaa med dem om, hvad der kunde gøres for Folkeoplysningen; de mente, at jeg kunde rejse omkring i Sjælland og virke paa de unge Skolelærere der, for at der kunde blive indført en bedre Undervisning, men jeg svarede, at jeg vidste allerede, hvad jeg vilde gøre, jeg vilde oprette en saakaldt højere Bondestole, hvortil de svarede mig, at i saa Fald kunde jeg gøre Regning paa deres Understøttelse. Det var en mærkværdig Dag for mig, da jeg fik

denne Skrivelse. Imidlertid gif der over et Aar hen, hvori jeg ingen Understøttelse havde nødig, ti jeg skulde først gøre mine Forberedelser; jeg skulde være hos Birkedal et Aar, for at prøve, hvor vidt de fire Elever, jeg havde, kunde blive beaandede, og om jeg i det hele taget kunde beaande Ungdommen i den Alder, i hvilken jeg nu tænkte paa at undervise dem. Da dette Aar var hængaaet, var jeg bleven svag i Troen; det er underligt nok, det er jeg al Tid blevet, lige kort førend jeg skulde til at begynde en Virksomhed, og det bliver jeg ogsaa, naar jeg skal op og tale. Jeg bad vor Herre, at han dog ikke vilde føre mig ind i noget, som jeg muligt ikke kunde føre igennem, men jaa kom der et bestemt Bud, at nu eller aldrig skulde det være. Jeg kunde ikke faa Sind til at sige ja til, at det aldrig skulde ske, og altsaa maatte jeg sige: saa skal det være nu.

Det Hus, jeg før omtalte, var imidlertid blevet solgt, og atter blevet ledigt. Jeg gif op til Manden, som havde det at sælge, og spurgte om han vilde vente i 8 Dage, medens jeg rejste til København, ti jeg turde ikke købe det, førend jeg havde faaet at vide, om jeg kunde faa nogen Understøttelse derovre, og han lovede mig da at vente 8 Dage. Derpaa marsjerede jeg den næste Dags Morgens af Sted til København, og gif hele Vejen. Da jeg kom til Byen, gif jeg op til Algreen, som den Gang var paa Regentjen, jeg boede hos ham, og laa om Natten paa hans Sofa. Det var imidlertid kun en daarlig Trøst, jeg fik af ham, ti han svarede mig: „hvor vil du hen, Grundtvigianerne er ikke den Slags Folk, der huser i Aar, hvad de besluttede i Fjor, de har ganste andre Ideer nu, og det bliver vist ikke til noget, men jeg skal følge med dig til Grundtvig!“ Da vi kom op til ham, stod han og røg sin Pipe, og lagde sin Arm paa Kaffelovnen. „Det er Kold fra Fyn“, sagde Algreen. „Aa“, sagde Grundtvig, „er det det!“ og vi ragede da straks uklar. Jeg vilde have mine

Jegre i Skole, naar de var nylig konfirmerede, i en Alder af 14, 15, 16 Aar, men Grundtvig sagde: „Det duer ikke, før de bliver 18 Aar“. Jeg kan godt huske, at jeg sagde: „Grundtvig kan ikke vide, hvorledes Bønderne er derhjemme, ti naar de er 18 Aar, har de allerede begyndt at lege Skæreste, ryge Tobak, gøre Pibe- og Urhandeler, og saa kan vi ikke saa dem beaandede.“ „Jo“, sagde Grundtvig, det kan vi nok.“ „Nej“, sagde jeg, „som jeg har opfattet Forholdet, er min Mening den eneste rigtige.“ Jeg har al Tid været vis i min Sag, og saa naar jeg tog fejl. Imidlertid sørgede vor Herre for, at vi fik Folk baade over og under 18 Aar at undervise, og jeg gjorde da straks den Erfaring, at dem der var 18 Aar og derover, kunde vi udrette noget med, medens vi intet kunde udrette noget med dem, der var under 18 Aar. Striden mellem Grundtvig og mig blev dog bilagt, men paa den Maade, at Grundtvig gav efter, og ellers var der heller ikke blevet noget af det hele, ti jeg havde ikke givet efter. Derpaa rykkede jeg frem med mit Vrende, nemlig at jeg nu skulde have den Understøttelse, der var lovet mig. „Ja“, sagde Algreen, „hvad skal vi gøre derved, hvordan skal det gaa, ti Grundtvig ved selv, at der ingen Ting er i Kassen“. „Jo“, sagde Grundtvig, „det kommer nok“. Derpaa spurgte han mig, hvor megen Understøttelse jeg da mente, at jeg skulde have. „Jeg har selv 500 Rd.“, sagde jeg, „naar jeg faar 600 Rd. til — men det skal være til Gave, ti jeg tør ikke love at betale dem tilbage — saa har jeg 1100 Rd., og dermed skal jeg komme ud af det.“ „Ja“, svarede Grundtvig, „600 Rd. og 500 Rd. er 1100 Rd., men hvad vil De kunne gøre med dem?“ „Ja, naar det ikke kan gøres med lidt“, svarede jeg, „saa kan det heller ikke gøres med meget, men det kan ikke gøres med slet intet.“ Derpaa sagde Grundtvig til mig: „Gaa hjem og sæt en Begæring op til stikkelige Folk, hvori De beder dem om at understøtte Dem i dette Forsta-

gende, og bring den op til mig, saa skal jeg underkrive den først, og saa skal vi se, hvad mit Navn kan batte!" Jeg kan huske det, som om det var slet i Saar. Da vi kom udenfor, greb Algreen mig i Frakken og sagde: "Du er en Lykkens Indling, nu er din Sag vunden, naar Grundtvig tager sig saaledes af den, saa er den sikker". De 600 Rb. blev ogsaa samlede, Grundtvig gav selv 50 Rb., Fru Tofte 100 Rb. og vor gode Ven, gamle Gørdt, 50 Rb.

Derpaa begyndte jeg min Højskole ude paa Kyslinge Mark, men jeg havde imidlertid kun bestemt Tofte paa en eneste Elev, det var Kristian Larsens Son i Dalby, det var sikkert, at han kom den 1ste November, og endnu de allersidste Dage i Oktober vidste jeg ikke sikkert, at der kom andre end ham. Vel havde jeg faaet Tofte om adskillige Elever, men Folk mente, at det var noget sært noget, og at det jo var bekosteligt, stont jeg kun forlangte 6 Rb. om Maaneden for Kost, Logis og Undervisning, og lovede Folk at gøre Underværker for deres Børn, de skulde blive saa livlige, saa vakre og driftige, at de aldrig havde set Mage dertil, men dog syntes de, at det var en grov Høben Benge. Folk spurgte, hvad deres Børn saa kunde blive til, naar de havde været paa Skolen, om de saa kunde blive til Degne, eller om de kunde blive fri for Kongens Tjæncste, dette var nemlig før Tilfældet, naar man gav sig i Landhusholdningssekselskabets Tjæncste, og saa troede man ogsaa, at en saadan Begunstigelse var bleven mig tildel. Der var imidlertid, mærkeligt nok, for mange, mange Aar tilbage paa de forfælske Steder sørget for, at saa det første Sæt i Skolen. Der var en Søster til Povl Rasmussen i Sandesrum, det var død for flere Aar siden, og hun var bleven vakt lige i de sidste Dage, hun levede. Paa sin Dødsfeng sagde hun til sin Mand: "havde jeg vidst det, jeg nu ved, saa skulde mit Liv været anvendt ganske anderledes end det er, men paa

dog paa vore Børn, at de faar deres Liv anvendt, du ved nok i hvilken Retning jeg mener". „Ja", sagde han, „det skal jeg nok", men han vidste ikke rigtig Betsed om Retningen. Imidlertid vilde han dog holde sit Boste og sendte sin Søn i Skolen, og netop fordi han ingen Betsed vidste, netop derfor gjorde han Skolen mest Tjænefte ved at sende sin Søn derhen, ti Manden var ingen Særling, han var som Folk i Almindelighed, og naar han kunde sende sin Søn i Skolen, saa kunde flere andre gøre det. Over alt fandt jeg, at vor Herre havde været der og ryddet Pladsen og gjort Forberedelser, men det er jo al Tid svært at bestemme sig, naar man skal gøre noget godt. Det er forunderligt nok, naar man skal gøre Narrestreger, saa kan man let gøre det, men skal man gøre noget godt, saa er man saa forsigtig.

Imidlertid bestemte Folk sig dog, og den 1ste November kom de med 15 Elever kørende med deres Stadsheste og Bogue, og saa saa glade og lykkelige ud. De var glade, fordi de havde overvundet det, og var komne af Sted, og jeg var saa glad, jeg har vist aldrig i mit Liv været saa glad, skont jeg har været meget, meget glad.

Saa begyndte vi med Ingemanns Romaner, ti vi skulde begynde der, hvor vi sidst slap; det vi havde erfaret, det vidste vi, og det vi endnu ikke kendte, kunde vi ikke begynde med. Af Grundtvigs Verdenshistorie oplæste jeg nogle enkelte Stykker hist og her, og søgte at paapege lidt af Sammenhængen mellem Oldtiden, Middelalderen og Nutiden, men Eleverne syntes ikke at kunne fatte det, hvilket derimod var Tilfældet med Ingemanns historiske Romaner. Maalet blev imidlertid naaet, og der er endnu ingen af dem, der har tabt den Beaandelse, som de fik den Gang, men den er kendelig endnu alle Begne, enten hvor der skal vælges til Rigsdagen, eller foretages noget, som skal sigte til at gøre Danmark til det store som det tidligere var, og de har mange Gange styrket dem, som har

været haardt betrængte i Kampen i saadanne Retninger. Naar man spurgte mig om, hvilken Metode jeg brugte, saaledes som Provsten gjorde, da han i sin Tid skulde undersøge den, saa sagde jeg, at vi havde egentlig ingen Metode, og da der blev spurgt mig om Planen, saa svarede jeg: „vi har ingen Plan“. „Men hvad vil I da med en Skole?“ sagde Monrad. „Da jeg var 18 Aar“, svarede jeg, „lærte jeg at elske Gud og min Næste, og det var jeg saa glad ved, at jeg den Gang besluttede at anvende min Tid og mine Kræfter til at hjælpe min Næste tilrette med det samme, og det er egentlig det, Skolen vil lære Folk, at elske Gud, sin Næste og sit Fædreland. „Aa ja“, sagde Monrad, „det er jo et meget hæderligt Formaal.“

Kold skulde altsaa nu til at tage sin Livsgerning op, en Gerning, som allerede har baaret rige Frugter over hele Norden. Det ejendommeligt er det her at lægge Mærke til, at ikke alene havde Kold gennemgaaet en meget væsenlig Forberedelse til denne Gerning nede imellem et saa fremmed Folkeslag, som Tyrkerne, men hans Skole blev ogsaa for en væsenlig Del købt for tyrkiske Penge, idet de 1000 R, han havde tjænt i Smyrna, bestod af tyrkiske Guldmønter, Pjastre, som han indsyet i Besten bragte hjem med sig og som nu skulde undergaa den meget mærkelige Forandring — at omsættes i en dansk Folkehøjskole.

Da det kun er med meget faa Ord, at Kold i sit Foredrag omtaler sin første Skole der i Ryslinge, skal jeg her meddele en mere udførlig Skildring af samme, som, skrevet af Lars Frederiksen, har været optaget i „Dansk Folkeblad“.

„Det var 4 Bønderkarle, som, efter Kolds Ønske, var i hans Skole i Ryslinge Præstegaard, en lille Stue i den østlige Fløj af denne, og som han nu vilde forsøge at øve sin Indflydelse paa, og da Forfatteren af nærværende Afhandling var den

ene af de 4, kan han jo fortælle noget om Kolds Virksomhed her. Dette er nu ikke saa ganske let, fordi, at naar det er fortalt, saa vil man ganske sikkert trække paa Skuldrene og sige: aa, ikke andet end det, det var jo ikke noget. Man kan nemlig kun saa et rigtigt Begreb om hans Virksomhed ved at have kendt hans Person og have hørt ham føre Ordet. Den slaaende Kraft, der var i Kolds Ord og Betragtninger, lader sig ikke afbilde paa Papiret. Selv om man Ord til andet kunde gengive, hvad Kold ved forskellige Lejligheder har sagt, — det Særpræg, hvormed han betonede sit Ord, den lynende Kraft, der var i det, kommer til at mangle. En nedskreven Fremstilling af Kolds Virksomhed vil derfor kun være svag og mat, en Skygge af Virkeligheden. Dette gælder naturligvis ikke alene overfor Kold, men i det hele taget over for Personligheden og det mundtlige Ord; men som et Forord bringes det i Erindring her. Og nu noget om Kolds Undervisning og Fremgangsmaade.

Dagens Gerning med sine Elever begyndte Kold al Tid med Afhyngelsen af en Salme, almindeligt den: „Gud Helligaand i Tro os lær“, saa fortalte han Bibelhistorie som Hovedsag. Efter Fortællingen anstillede han Betragtninger over den; disse var ofte meget ejendommelige; jeg skal meddele en Probe af dem. Da han havde fortalt Skabelseshistorien, gik Kold, at Jorden siden dens Stabelse sikkert havde undergaaet mange Forandringer. Betragtningen førte imidlertid ikke til noget Resultat om, hvorledes disse Forandringer var, men i denne Anledning kom han til at omtale de ildsprudende Bjerge samt Drypstensbjærgene i Øst- og Vest, hvilket han selv havde taget i Ojensyn paa sin Hjemrejse fra Smyrna, og han gav en meget smuk og anstuelig Fremstilling af dette Bjærg, navnlig af Drypstenen. — Da Kold havde fortalt Historien om Syndefaldet, spurgte han sine Elever: „Kan I nu sige mig, hvorfor Gud satte Adam og

Eva paa denne Prøve?" Men Eleverne tav. Da sagde han: „Ja, saa skal jeg sige Eder det: det var fordi Gud vilde elstes i Frihed!" For at tydeliggøre dette, tilføiede han: „Vi kan tænke os to Mennesker, som var alene paa en Ø i Havet, de maatte elste hinanden som en Følge af den Grunddrift, der er i Menneskets Natur til at elste, men hvis der kom et tredje Menneske til Øen, da vilde det vise sig, om Kærligheden var sand, saaledes ogsaa med Adam og Eva i Paradiiset." Disse Betragtninger udøvede i Virkeligheden en vækkende Indflydelse paa Eleverne ved den ejendommelige Maade, hvorpaa de blev fremsatte. Men det var ogsaa Skolds Opgave at „vække" og „oplive", og det formaaede han, saa hans Opgave og hans Begavelse smæltede harmonisk sammen; hvor vidt han derimod formaaede at ordne og lede Vækkelsen ind i et Spor, som medførte en personlig Udvikling for vedkommende, er et andet Spørgsmaal, som ikke hører ind under denne Betragtning.

Næst efter Bibelhistorien indtog Danmarkshistorien Hovedpladsen i Skolds Undervisning. Denne fortalte han meget omstændeligt, saa at han ikke naaede at gennemgaa stort mere end Sagnhistorien hele Vinteren. Ved Siden af Fortællingen brugte han E. J. Brandts „Rim og Sange til Fædrelandets Historie". Dernæst forelæste Skold af danske Digtere: af Ingemann „Baldemar Sejr" og „De sorte Riddere", af Øhlenschläger „Nordens Guder", „Hakon Jarl" og „Balnatole" m. fl.

Men foruden den Indflydelse, Skold havde paa sine 4 Elever i Skolen, udøvede han ogsaa en saadan ved sine Samtaler med dem uden for denne. Navnlig havde han et skarpt Øje for at saa alle Kanter hos dem, ydre som indre, afflebet. Midlet, hvorved han søgte at naa dette Maal, var ofte en bitende Ironi. Det var paa den Tid almindeligt blandt Bønder og er vel tildels endnu, at naar man nævner nogen tillige med sig selv, nævner man sig selv først. Dette havde Skold sin

Opmærksomhed henvendt paa at faa sine Elever vænnet af med. Da saaledes to af disse en Dag havde været ude at gaa en Tur med hinanden, kom den ene af dem hen til Kold og sagde: „Jeg og han har været“ „Du og han“, sagde Kold. „Ja“, sagde Eleven. „Du og han“, gentog Kold med mere Eftertryk paa „du“. „Ja“, svarede Eleven, som begyndte at rødme over det underlige i dette Kolds gentagne Spørgsmaal, som han ikke kunde fatte. „Du og han har virkelig“ osv., gentog Kold igen, og saaledes blev han ved paa denne ironiske Maade, indtil Eleven opdagede, hvori det stak. Jeg skal meddele et andet Træk af samme Natur. Ved et Aftenselskab i en Gaard i Nyslinge, hvor et Par af Kolds Elever boede, fik Kold fat paa en Sifrebog, som tilhørte en af disse, den havde han ikke set før. Slutningen paa saa godt som hvert Blad i Bogen var Elevens Navn. Kold sad længe og saa herpaa, men tilsidst begyndte han at læse Navnet, kun Navnet, højt. Derpaa vendte han Blad og atter Blad og vedblev at læse Navnet højt; tilsidst siger han til Eleven, som ejede Bogen: „Det maa da være en Mand, du holder grumme meget af, siden du saa tidt har skrevet hans Navn!“ Alles Opmærksomhed blev naturligvis henvendt paa dette Optrin, og medens alle andre lo derover, rødmede og blegnede Eleven. Saaledes var Kolds Fremgangsmaade, naar han vilde belære sine Elever om noget upassende.

Dette var nu nogle saa Træk af Forsøget med de 4 Elever, og da Kold var vel tilfreds med Udfaldet af dette, vilde han nu oprette en selvstændig Folkehøjskole. Han købte da et Hus med en Jordlod af 4 Tdr. Land. Bygningerne laa inde i Nyslinge By, Jorden et Stykke Vej borte. Kold vilde nu brække det gamle Hus ned og sælge Byggepladsen, men ikke Bygningsmaterialerne, inde i Byen, og derpaa opføre en ny Bygning til en Folkehøjskole ude paa Jorden. Saaledes var Planen, og saaledes blev den udført. I den Tid, da

det gamle Hus blev brækket ned, var Kold selv stadigt til Stede der paa Bladsen for at paase, at ikke den mindste Smule af de gamle Bygningsmaterialer, som kunde bruges, gik tabt. Med stor Omhyggelighed gik han selv og trak hvert et gammelt Søm ud med en Knibtang, og var det kroget, blev det rettet og derefter lagt til Side for siden at bruges. De gamle Mursten i Huset, som kun var af raat Ler, rensede han ogsaa selv meget omhyggeligt af og stablede dem derpaa sammen, saa de atter kunde bruges til den ny Bygning. Ja, det var en sjælden Ihærdighed, hvormed Kold arbejdede, og man behøvede kun at se ham i Virksomhed for at overbevise sig om, at han stadigt husede paa den kun 1100 Rd. store Sum, han havde til at opføre en Folkehøjskolebygning for.

Bed November 1851 stod imidlertid denne mærkelige Skolebygning færdig, hvor voksne Mennesker skulde sidde paa Skolebanken. Det var en rummelig og vel indrettet Lejlighed med en stor lgs Skolestue. Skolebygningen var altsaa færdig, men nu Eleverne; ja, det begyndte kun smaat. Det var jo noget den Gang aldeles ukendt og u hørt, og har Folkehøjskolen i vore Dage faaet mere Vind i Sejlene, maa det ikke overses eller glemmes, at Kold var den første, der begyndte at nedbryde Stranckerne og rødde Bladsen for dem.

Som Medhjælper ved sin Skole fik nu Kold A. Kr. Poulsen Dal, der var hos ham i 12 Aar, indtil han oprettede sin Folkehøjskole i Galtrup paa Mors. Ved Siden af Skolen for de voksne, oprettede Kold en „Fristole“ for Børn, og ligesom det kan siges, at den blev Stammøderen for Fristolerne i Danmark, saaledes kan det paa en Maade siges, at hans Højskole øvede den samme Indflydelse paa Folkehøjskolerens Udvikling. Rødding Højskole var vel allerede oprettet 1844, men den var vidt forskellig fra Kolds, og Rødding Skole kom ikke til at øve nogen Indflydelse paa Højskolens Udvikling hos os, det gjorde derimod Kolds

Skole. I den Beretning, som L. Schrøder har udgivet om den udvidede Højskole i Aftov, omtaler han udførligt Forstørelsen mellem Rødding Højskole og Kolds Skole; men han fortæller tillige, at det gjorde et stærkt Indtryk paa ham og Ruzhorn, da de besøgte Kolds Højskole, efter at han havde flyttet den til Dalby paa Hindsholmen, og der hørte og saa ham ove sin Gerning. Og da de nævnte to Mænd oprettede Folkehøjskolen i Aftov, siger Schrøder herom: „I de to straatakte Huse, som skulde rumme den ny Skole, påsede det meget bedre, om vi havde Mod til at begynde saa meget i det koldste Spor, som vi kunde efter vor Ejendommelighed“. Og som det gik i Aftov, saaledes er det ogsaa gaaet med vore andre Folkehøjskoler, de har optaget meget som en Arv efter Skold.“

Da det ikke er uden Betødning at vide nærmere Bested om denne Del af Kolds Liv, da han begyndte sin Gerning som Højskolelærer, skal jeg endnu her meddele, hvad en anden af hans Elever for flere Aar tilbage fortalte herom i „Folkebladet Fjolla“:

„I Forfommeren 1851 kom en Dag en Mand, klædt som en jævn Haandværker, ind i vor Stue, han hilste, nævnedes mit Navn og spurgte, om det var mig. Da jeg havde svaret Ja, sagde han: „Saa er jeg truffet det rette Sted!“ Jeg bød ham en Stol og spurgte, hvem der gæstede os. „Jeg hedder Kold og er fra Ryslinge!“ sagde han.

Min Kone og jeg bød ham Velkommen og søjede til: „Naa, det er Kold, der gæster os!“ Samtalen blev imidlertid snart livlig; han spurgte efter vore Børn, og da vi svarede, at vi havde ingen, sagde han: „Saa skal I slaas ihjæl, for saa er I ligesom Vandbierne, der gør ingen Nytte i Samsundet.“ Vi holdt paa vor Ret til at leve og mente, vi kunde være Samsundet til Nytte paa anden Vis. Han talte da om Skolen, han byggede i Ryslinge og sagde, at hans Vrende til

Folk var, at lade dem vide, hvad han saaledes tog sig for, og nu kunde, hvem der ønskede at støtte dette Værk, faa Lejlighed til det, ved at hde Bengehjælp til fattige Karle, som havde Lust til at komme paa Skolen.

Han talede nu om, hvordan han tog det i Skolen, at han hverken brugte „Lektier“ eller Overhoring; men at alt blev givet ved mundtlig Fortælling. Det gjorde det Indtryk paa os, at naar det fri Ord gik igennem Dret til Hjærtet, lukkede Munden sig nok op i rette Tid, og jeg sagde: „Det er godt, Deres Skole gaar nok, Kold!“ „De er lykkelig“, sagde han, „at De tror det, for saa har De Glæde deraf straks; jeg har nemlig været hos en Landstingsmand; han mente, at Formaalet var godt, men det gik ikke, og derfor har han heller ingen Glæde af det.“

Fra den Dag af gæstede han os ofte paa sine Rejser, den Sommer 2—3 Gange maanedligt, skønt vi boede 5 Mil fra Ryslinge, i Kærteminde-Egnen. En Gang fulgtes vi ad til flere af mine Venner, og han havde da gjerne noget at sige om Folkene, naar vi kom udenfor, og da vi mest talede med Mændene, gik det ogsaa jelsfølgeligt især ud over dem. Om en sagde han, at han var noget søvrig, om en anden, at han var en Hjærtemand, om en tredje, at han var en Forstandsmand og saa fremdeles. Efter Høst gæstede jeg ham paa Skolen, der den Gang var under Bygning; han opvartede med Smørrebrød og sagde ved Bordet, at han ønskede sig Hus og Husholdning, og da han første Gang i dette Hus solbede sine Hænder ved Bordet og bad: „Velsign vort Hus, velsign vort Bord“ osv., da lovede Vorherre at være med ham og velsigne hans Værk, at han ikke skulde savne Brød i Huset, og det holdt han fast ved.

Fra første Skoleaar. Skolestuen og Køkkenet var godt udstyret, det øvrige meget tarveligt. I hans eneste Bærelse var hans Høvelbænk eller Struebænk, som han brugte til sit Bogbinderi, og

en lille Bant. Det var hele Vostabet. Kom der fremmede, maatte de ind i Skolen. Foruden 4 Præstedrengene (Konfirmanter) var vi 9 Bæresvende paa Skolen, altsaa 13 i alt. Hver Morgen sang vi først en Salme paa Skolen og saa fortalte Rold Bibelhistorie for Præstedrengene, efter at han først havde frisket op, hvad han havde talt med os om forrige Dag, og imidlertid underviste Bøvlsen os i de almindelige Skolefag, som Rold ikke tog sig meget af. Sen paa Eftermiddagen læste han for os, dels om Nordens Guder af Ohlenschläger og Grundtvig og dels af Ingemanns Bærker.

I Forstningen løb det rundt i mit Hoved: Hvad er det dog, han læser om Odin, Tor, Freja og Valder, er det virkelige Folk, eller hvad er de? Men da det efterhaanden klarede sig for mig, hvor dybt vore gamle Fædre havde følt, hvor klart de havde tænkt og hvilket Liv, de havde levet, da blev jeg hjertelig glad, og jeg spurgte Rold, hvorfra vore Fædre havde faaet et saadant Syn paa det aandelige Liv; ti der havde jo ikke været Profeter hos dem. Rold svarede: „Vore Fædre var af en ædel Slægt, som længe har gæmt Mindet af — med Vængselen efter Paradislivet, og saa længe disse var stærke i dem, kunde deres aandelige, kraftige Liv have Fremgang i dem; men efter som dette Minde og Haab tabte sig, mindskede det ogsaa med Livskraften, og da de ikke længer paa den Vis kunde holde Livet, saa sendte Vorherre dem Kristendommen ved Asgær.“ — Om Astenen fortalte han Danmarks Historie, og det var især vore Fædres Livskraft, der mødte os i hans Tale om dem.“

Den Uvilje, Rold nærede over for Udenadslæsning i den rent barnlige Alder, nærede han ikke over for Udenadslæsning i 14—15 Aars Alderen, naar det var et Stof, som egnede sig til at læres udenad. Eleverne, som var i den nævnte Alder, satte han saaledes til at lære udenad C. J. Brandts

„Rim og Sange af Fædrelandets Historie“. En af Eleverne, som skulde lære udenad det lange Rim om Amleth, som i nævnte Bog er taget af „den gamle danske Rimkrønike“, holdt ikke af at lære det udenad. Eleven havde jo hørt Kold tale om, at Udenadslæsning var fordærvelig, han lærte derfor ikke Digtet, det var jo noget besværligt at lære det. Da nu Eleven kom i Skolen og skulde læse Digtet op, siger han: „Jeg har ikke lært det!“ Kold spurgte nu, hvorfor han ikke kunde Digtet. „Fordi“, sagde Eleven, „det er ingen Nytte til at lære udenad!“ — „Der skal vi bare se til Dovenpe'er“, afbrød Kold ham, idet han laante ham et Par hvasse Djne.

Omtrent ved denne Tid er det, at Morten Eftesen første Gang træffer sammen med Kold. Kort Tid forinden havde de, uden at vide det, begge søgt Ansættelse i det samme Embede, nemlig i Høldenslev i Sjælland. Kold havde bedt saa mindeligt om at faa det, men desuagtet fik Morten Eftesen det, skønt han var meget yngre; formodentlig af den Grund, at Kold skulde andet Steds hen, ti som han selv sagde, „man kommer al Tid der, hvor man skal“.

Men nu mødtes de for første Gang, og om dette Møde fortæller Morten Eftesen følgende i sin Bog „Mindre og Udsigter fra 40 Aars Skoleliv“:

„Det var den 5te Juni 1849, at Grundloven blev understreven af Kongen og Tronens Mænd, samt under Tordenbrag udraabt. Og det var omtrent paa samme Tid, at jeg første Gang ret fik Kold at se og fik talt med ham. Jeg var gaaet ud i Præstegaardens Have, hvor jeg just var i Færd med at luge nogle Urtebede, da et „Goddag og Gudhjælp!“ vakte mig op fra min Hvile, og da jeg fik at vide, hvem den hilsende var, sprang jeg glad op, og Arm i Arm gif vi nu ind over Gaarden for at hilse paa Husets øvrige Gæster, Præstefolkene fra Felding. Præsten, Chr. Østergaard,

kendte jeg, dels af vor Præsts ærefulde Dmtale af ham og dels af hvad han i „Kriſteligt Folkeblad“ havde ſkrevet om Grønlanderne og Grønland, hvor han, den veſtigſte Bondeson, der havde gaaet bag Blogen til ſit 22de Aar og derefter gaaet i Præſtelære, havde været i 8 Aar. Hos ham opholdt Kold ſig og var nu fulgt med hen til os. „Han er en raſt Karl“, ſagde vor Præſt, ſom ſelv i ſin Ungdom havde prøvet ſig i, hvad vi nu kalder en Friſtkole, inde i ſin Fødeby København, og jeg ſkal love for, at Seminarist-Vigtigheden og Skolemester-Storagtigheden blev ſet eſter i Sommene. „Skolelærerſtanden“, ſagde Kold, „finder det ſaa dejligt at være Gejſtlighedens Hale, i Stedet for at den ſkulde være Bondelandets Hoved!“ Gæſterne var hos os i 3 Dage, og i al min Fritid var det mig en Glæde at tale med Kold. Han havde ſet ſig om i Berden, og det var tydeligt nok, at han ikke havde jøvet ſig igennem. At han ikke bar Nag til mig, fordi jeg havde ſaaet Embedet, han havde bedet ſaa mindeligt om, fremgik af meget. Han talte nemlig med mig om lønlige Forhold i ſit Liv, ſom man ellers ikke taler med uvedkommende om, og en Eſtermiddag, vi gik ſammen til Barde, kom vi ind paa, hvad der hørte til et lykkeligt Egteſkab og et lykkeligt Huſliv. Han talte ogſaa om, hvad han havde oplevet i Smyrna; men vi talte ogſaa om Skoleværket, hvorom vi imidlertid var ſaa enige, at der ikke fremkom noget mærkeligt derved, undtagen da jeg endelig vilde have ham med op i Høldenslev Skole, hvor han mente, han ikke havde noget at gøre. Da jeg ſagde ham, at Børnene nok var værd at fortælle for, da de hørte godt eſter, ſpurgte han mig, om jeg ogſaa var vis paa, at Børnene var lige ſaa glade ved at høre, ſom jeg var ved at fortælle, hvilket dakte en Del Eſtertante hos mig og kaldte mig til Selvprøvelse, ſom iſær kan gøres nødvendig, naar man har med Banetilhørere at gøre, ſom f. Eks. naar Folk gaar til en vis Kirke, fordi det nu en Gang er deres

Skirte, eller til en vis Skole fordi de nu er vant til i den at se deres Skole osv., osv. Jeg sagde ham, hvor uklar min Vej og mit Maal mange Gange laa for mig, medens de til andre Tider laa for mig i Sommerdagens Lys. „Binder Klarheden eller Uklarheden i Udstrækning“, spurgte han, og da jeg dog mente at mærke, Klarheden øgedes, svarede han: „Saa vær kun rolig, jeg er 10 Aar ældre end De; i 10 Aar kan der naas meget i Klarhed“. I Varde løste han efter Snustobak, indtil han fandt ind til en Tysker, der havde prøvet adskilligt i sine Dage, og med ham fik Kold en dybere Samtale, end han kunde komme ind paa de andre Steder, hvor han havde lyst efter Snustobak: „Hvor er De fra?“ — „Jeg er ude fra Heden!“ var der gerne den korte Samtale.“

I Tiden omkring 1850 er det, at Kold har gjort Udfastet til den lille Bog: „Om Børnestolen“, som først udkom flere Aar efter hans Død. Denne Bog er i flere Henseender meget mærkelig, hvorfor den fortjener at kendes af saa godt som alle. For Kolds Venner og alle, der hylder de Grundsætninger, som han gjorde gældende paa Skolevæsenets Omraade, indeholder Bogen ægte Perler af varigt Værd, som nok er værd at eje og trofast gæmme. Men selv for dem, som staar udenfor denne Kreds, er der en saadan Rigdom af klare Tanker, der viser, hvilket sundt Blik han har haft paa Barneaturens Krav, og paa hvad der hørte med til en virkelig god Børneundervisning, at vist neppe nogen vil fortræde at have stiftet Bekendtskab med Bogen.

Til en lille Mundsmag af hvad han fører frem i nævnte Bog, skal jeg her anføre, hvad han skriver om:

„Undervisningen, afsættet efter Børnenes Evner og Trang.

For saa vidt som Almuestolen i Aar bestæftiger

fig med Ungdommens Undervisning fra det syvende Aar til Konfirmationen, har den vist nok gjort sig skyldig i den Fejl, at den næsten udelukkende har søgt at tiltale Forstanden og kun delvis Følelsen; medens Fantasiens, Indbildningskraften, har været saa godt som rent forbigaaet. Denne Fejl har vistnok sin Grund deri, at det danske Folk er et gammelt Folk, og i Følge de aandelige Naturlove i sin Forstandstid, hvortil kommer, at vore filosofiske Raabøer, Lærerne, har i denne Henseende haft en betydelig Indflydelse paa os og end mere fremstyndet denne Reflektionsaand, som altsaa for saa vidt er fremmed og unaturlig.

At nu Folket i det hele er gammelt og ikke mere i Besiddelse af den glødende Fantasi og varme Følelse, som i dets Ungdom og Middelalder, lader sig ikke forhindre; men at forbyrne Børn med graat Stæg i Buggen ved at paanøde dem Beviser for Verdens Ikke-Tilblivelse af sig selv, og dens Ikke-Tilværelse fra Evighed af, er vistnok at gaa for vidt. At den meget brugelige kateketiske Maade ved Religionsundervisningen er fremmed og unaturlig for os, viser tilstrækkeligt den Rendsgering, at meget saa af vore Seminarister drive Kunsten saa vidt, at de kan gøre det blot nogenlunde, medens de som Skolelærere som oftest forlade denne Maade, uden at have nogen anden at sætte i Stedet. At give Beviser for Ting, som dog i Grunden ikke kan bevises, eller som den, der skal overbevises, ikke kan forstaa Beviset for, men som Børnehjertet gennem Fantasiens gør sig anstuelig og gærne modtager med barnlig Tro, samt kateketisk at opløse og sammensætte Begreber, hvor ingen eller kun meget saa Begreber er til Stede, er en Fejl, der har haft de sørgeligste Følger. At man saaledes ved Undervisningsmaaden har taget saa lidt Hensyn til Børnets Evner, idet man fornemmelig stræbte at udvilde Forstanden, som endnu ikke er kommen til Modenhed, i Stedet for at virke igennem Fau-

tasien, som er til Stede, har vel sin Grund deri, at man bevidst eller ubevidst lod sig forlede til at tro, at det var et Dyr, der ved Opdragelse og Undervisning skulde blive til Menneſte, i Stedet for, at man blot ſkal lede og udvifle de Evner, der forefindes. Om nu dette ſystematiſke og kateketiſke Væſen maatte ſamvare paſſende for Tøſtere og andre Folkeſlag, ſkal jeg ikke kunne afgøre; men for os paſſer det viſtnok ikke. Ser vi hen til, hvorledes vore Forfædre meddelte og annammede den Oplyſning, ſom de fandt gavnlig og glædelig, da finder vi, at det var ad Fortællingens Vej; ti medens vi fra de gamle Dage ikke ejer et eneſte filoſofiſt Værk eller noget andet Syſtem, have vi en Rigdom af Fortællinger om Fædrenes Bedrifter, ſom næppe noget Folk, undtagen Jøder og Græker, kan opviſe Mage til; lige ſom ogſaa alle vore Forfædres Begreber, baade om det guddommelige og det borgerlige Samfund, findes indflødte i Billeder, ſtabte af Fantafien og ſtilkede til at tiltale den.

Hvorledes nu vore Børn ſunſte at oplyſes, kan vi ſtraks ſaa at vide, ſaa ſnart vi henvender os til dem, og Svaret lyder: Fortæl os et Eventyr! Vi kender endnu fra vor Barndom det ſidſte Hold af de mange frivillige Lærere og Lærerinder, der med kærlig Omhu for Børnene tog ſig af deres Undervisning ved at fortælle Eventyr og Sagn for dem, ſnart af gudeligt Indhold, ſnart om Stæmper og Dværge, og beregnelig er efter min Mening den gavnlige og glædelige Indflydelse, denne ſtille Birken har haft; men det fornemme Smil og den bitre Spot har endeligt i vore Dage bragt den til at ophøre.

Er det nu ſandt, at en Oplyſning ſkal kendes paa de Udſigter, den aabner, lige ſom Træet paa dets Frugter, da er den nuværende Almueoplyſning dermed fældet; ti mørkere Udſigter kan Livet aldrig ſaa, end at parteres og lægges paa Stejle. Naar Barnet kommer til os, for at vi ſkal løſe ham Li-

vets Gaade, og vi da begynder med at sønderlemme Stykke for Stykke den Smule, vi kan indse, da er det intet Under, at han, som ventede at høre en endnu større og dybere Gaade, for deri at finde sin Gaades Løsning, at han enten vender os Røgen eller ganske opgiver at faa Gaaden løst. Meningen heraf er altjaa, at vi skal anvende den kateketiske Metode, hvor den er paa sin Plads: ved Undervisning i Matematik, Geometri og den almindelige Regning, som bestaar af bestemte Følgeslutninger; medens Bibelhistorie, Fædrelandshistorie og hvad der ellers skal drage Menneskene op til levende Medlemmer af Samsundet, faa vel det himmelske som det borgerlige, efter min Mening og Erfaring sikrest og lettest kan bibringes ved Fortælling.

Som en Folge heraf bør de gamle Eventyr og Fortællinger, Legender og Historier igen indføres i deres Rettigheder; det dybe poetiske Sind, som blev det danske Folk til Del, og som gennem Aartusender gennemtrængte vort Folkeliv, maa vækkes og tiltales i de smaa, hvis de ikke skal forgaa af Livskede, eller henrives af Materialismens eller Samselighedens rivende Strøm. Vel nægter jeg ikke, at mange af de Eventyr og Fortællinger, der senest var i Folkemunde, ikke svarede til denne Hensigt, idet de spottede over hellige Ting, og slog en Streg over alt, hvad der gik over vor indskrænkede Forstand, var af fremmed Oprindelse og udtalte ikke det danske Folks Ejendommeligheder; men det kom deraf, at Folkeanden sov, og at en vis Almindelighed, Altomfattelse og Nivelleringslyst gjorde sig gældende og paastod at have Hjemmel i Kristendommen, der skulde have det miserable Hværv at døde alle Folkeander for at gøre Plads for en vis Intethed.

Man kommer ikke langt med det Dyr, man skal slæbe i Marken, siger Ordspøget, og mon man da skal komme langt med det Barn, man skal slæbe i Skole, ja slæbe igennem hele Skoletiden? Er Un-

dervisningen trættende og kedelig, enten fordi den er en idelig Gentagelse, som saa ofte er Tilfældet, eller fordi den overstiger Barnets Synskreds og ikke er aspasset efter dets Evner, vil i begge Tilfælde Frufterne udeblive. Vel har man gjort sig megen Umage for at indprænte Almueen, at det nyttige er al Tid kedeligt og anstrængende; men den daglige Erfaring viser, hvor lidet heldig man har været i sine Bestræbelser; ti saa snart Ungdommen er konfirmeret, kaster den som oftest den kedelig-nyttige Oplysning under Bænken og siger: Gud ste Lov, nu er vi fri for det! med det hemmelige Tillæg: nu først skal vi leve! medens deres Liv just ikke bærer saa meget tydelige Spor af den saa hurt erhvævede nyttige Oplysning, uden det skulde være derved, at de afstyr alt, hvad der giver sig dette Navn. — —

Lykkes det kun at vække Manden, hvilket vil kunne ske med en Del, dog langt fra med alle, enten det saa er i religiøs eller i folkelig Henseende, da vil Resten som komme af sig selv, den Hunger efter Oplysning, man saa længe forgæves har haabet som Frugt af vor Almuestole i sin nuværende Stikelse, vil da indfinde sig, og der vil tydeligt spores en aandelig Vækst, saa vel i Kundskab som i Digtighed. — —

Men i hvad der saa gøres for Oplysningsvæsenet i vort Fædreland, vil vi bede og haabe, at Sandhed og Virkelighed ikke tabes af Sigte, ti selv det mindste Gran deraf, har mere Virkning end hele Læs af Stin og paaklinet Visdom."

Det var altsaa Ryslinge, der senere, som Stedet hvor den første Balmenighed her i Danmark sprang ud, er bleven vel bekendt, som ogsaa skulde blive Arnestedet for den første danske Højstole. Men Kold kom ikke til at virke længe i Ryslinge; han prøvede paa ogsaa at faa en Børnestole i Gang, men denne vilde ikke ret gaa, 7—8 Børn var det højeste, han kunde naa at samle. Da Kold tillige

færdedes meget ude i andre Egne, kom han snart paa sine Vandringer til et andet Sted, hvor han troede, bedre at finde Birketreds, nemlig til Hindsholm, nord for Kerteminde, og her fandt han sine Folk. Der var mange af Grundtvigs Venner paa denne Kant, og de var straks med paa Kolds Skoletanker, og de havde, uden selv at vide det, ventet paa noget saadant i mange Aar. Det var navnlig to Mænd, Gaardmand og Rigsdagsmand Kristen Larsen og hans Broder Morten Larsen, som opfordrede Kold til at flytte dertil, og ved hvis Hjælp han om Foraaret 1852 fik begyndt en Friskole i Dalby, som straks fik 20—30 Børn. Aaret efter blev der begyndt paa Opførelsen af en Højskolebygning, som kostede 4000 R og til hvilken Skolens Venner leverede fri Rørsel. Den værste Hindring ved Opførelsen, var den allerførste Begyndelse, nemlig at faa en Plads at bygge paa, ti al Jorden var Fæstegods, men omfider lykkedes det dog at faa en lille Plet hos den eneste Selvejer som fandtes, nemlig Ole Hansen i Dalby. Under Bygningen var Kold plaget af Koldfeber; men ikke desmindre ordnede han al Ting selv; han tænkte sig Muligheden af, at han ikke blev paa dette Sted, og indrettede derfor Bygningen saaledes, at han kunde flytte den, idet han nemlig beklædte den med Fjælle, der let igen kunde tages ned, men hvoraf Følgen blev, at Folk spottende kaldte Skolen „Fjællekassen“.

I Efteraaret 1853 aabnedes det ny Hus, og der blev hvert Aar holdt Skole for voksne og Børn. Friskolen trivedes saa godt, at den en Tid end ogsaa havde 70 Børn, og den fik efterhaanden ganske godt Lov af Myndighederne, især efter at Bispen havde været der paa Visitats. Vel kunde han ikke faa de reglementerede Svar, da han spurgte Børnene om, hvor mange Slags Tro de kendte; men da han hørte dem med Liv og Vinst fortælle Bibelhistorie og Danmarkshistorie, og da han hørte de mange Salmer, de kunde udenad, blev han

højlig forundret. „Her maa De have brugt Bog“, sagde han. „Nej“, sagde Kold, „jeg har kun fortalt, og Salmerne har vi sunget med hverandre.“ „Hvor mange Gange har De da fortalt det?“ spurgte Biskoppen. „Na“, svarede Kold, „det, som Børnene nu blev spurgt om, har de yngste kun hørt en Gang og de store to Gange.“ Det syntes Biskoppen var meget mærkeligt, og han roste Skolen i stærke Ord, og den fik Lov til at gaa sin egen Gang. Af og til rejste Kold eller Povlsen ud for at begynde Friskoler i andre Egne, og blandt de første saadanne var en i Tarup og en i Trunderup, hvor Folketingsmand Jens Jensens Hustru allerede en Stund havde holdt Skole for sine egne Børn.

Man henvendte sig til Kold, hvor man søgte Trang til en bedre Undervisning, end Statskolen kunde yde. Kold kom da, saa vidt muligt, selv og ydede sin Bistand med Raad og Daad; han gjorde mange Rejser i denne Anledning, og kunde det lade sig gøre, paatog han sig gjerne Oprettelsen af den ønskede Friskole. I Sommermaanederne, naar den „højere Bondestkole“ i Dalby var endt, underviste Povlsen Dal i Friskolen der, naar Kold havde Erende omkring for at virke for Friskolesagen. Saaledes oprettede bl. a. Kold i Sommeren 1857 en Friskole i daværende Rokkedrejer L. J. Jøppesens Hus i Sødinge, Ringe Sogn. Og kunde Kold ikke selv komme til Stede ved Oprettelsen af Friskoler, sørgede han for at skaffe Lærere, som han ansaa for duglige til den Gerning. Da man saaledes i Asperup Sogn ved Middelfart søgte Trang til en Friskole, kom Lars Frederiksen fra Røslinge der hen og begyndte en saadan. Gaardejerne Mads Andersen af Asperup Hedegaard, Anders Jørgensen og Klavs Pedersen af Baaring lejede et Lokale i Baaring, hvor Friskolen ved Novbr. 1857 tog sin Begyndelse med 5 Børn, men efter et Par Aars Forløb besøgte den af 30 Børn. Næste Aar, 1858, ved Mikkelstdag aabnede Morten

Effesen en Friskole i Gaardejer Hans Jørgensens Havestue i Rudme, Herringe Sogn, med 12 Børn. Og saaledes kunde man blive ved at nævne den ene Friskoles Oprettelse efter den anden, efterhaanden som Oplandet, Friskolerne havde omkredset fra Dalby i Jyns østlige Udkant til Åsperup i den vestlige, og fra Sanderum ved Odense til Vejstrup, Stenstrup og Rudme ved Svendborg, mer og mer blev vundet for Friskolen.

En anden Naade, hvorpaa Kold virkede for Friskolen, var ved sine Samtaler, og i Samtalen var han særdeles overbevisende. Særligt ønskede han meget at komme Børn i Tale, lige som han ogsaa gjerne vilde i Tale med Stats skolens Lærere for at overbevise disse om, hvor forkert Stats skolens Undervisning var. „Spørger man et Barn“, sagde Kold, „som har gaaet i Stats skolen og lært Valles Lærebog: „Hvad viser Erfaring“, saa svarer Barnet straks: „At Menneskene er ikke saa gode, som de burde være.“ Det følger af sig selv, at han paaviste, det var noget, som laa fjærnt fra Barnets Erfaring. Sine Rejser gjorde Kold sædvanligt til Fods, og han indlød sig gjerne i Samtale med hvem han traf paa. Da han saaledes bl. a. en Gang gik igennem Marslev (nubærende Marslev Station paa den sydøstlige Bane), kom han til nogle Børn; han siger da til dem: „Naa, skal I i Skole?“ — Ja, det skulde de. Derpaa siger Kold: „Har I nogensinde i den bibelske Historie hørt Tale om en Mand, som hed Abraham?“ — Jo, det havde de. „Kan I da sige mig“, spørger Kold, „enten var det i denne Gaard eller i Marslevgaarden, Abraham boede?“ Børnene saa nu helt forundret op paa Kold, men saa sagde han til dem: „I skal ikke se saa forbaufede ud, sig I mig kun, hvis I ved det, enten var det i den Gaard eller i Marslevgaarden, Abraham boede?“ „Det var i den Gaard der“, sagde Børnene. Sligt et Svar bengttede nu Kold til ret at lade det gaa ud over Stats skolens Undervisning. Naar han

derfor traf sammen med denne Skoles Lærere, da maatte de ret holde for. I en Forhandling havde Skold megen Styrke; ti naar hans Modstander forivrede sig, bevarede Skold sin Rolighed. Det gik med Skold som med Sokrates, om hvem det jo fortælles, at han søgte at bringe dem, han talte med, til at modsigte sig selv. Og fandt Modparten paa Udflugter, gav Skold ham heller intet efter i denne Henseende. Da han saaledes en Gang forhandlede med en Statsskolelærer, sagde denne, idet han mærkede, han var kørt fast: „Nu foreslaar jeg, vi fortsætter Forhandlingen paa engelsk!“ — „Na, ja“, svarede Skold, „men da vil jeg dog i Stedet foreslaa, at vi fortsætter den paa uh-græsk!“

Det var i København jeg første Gang saa Skold. Jeg var den Gang kun et Barn, men jeg glemmer desuagtet aldrig vort første Møde. Jeg skulde til Fyn, hvor jeg netop paa Hindsholm, i samme Sogn, hvor Skold havde sin Skole, fik mit Barndomshjem hos kærelige Mennesker. Rejsen skulde jeg gøre sammen med Skold. Paa Banestationen mødtes vi, og snart gik det med Damp til Binge gennem Sølland mod Korsør. Jeg talte kun lidt, dertil havde Afskeden fra min Moder for meget bevæget mig. Men Skold maa allerede den Gang have gjort et forunderligt dybt Indtryk paa mig, langt mere end jeg den Gang anede; ti jeg ser ham endnu lyslevende for mig, som han sad der i Jærnbanevognen, og Billedet svarer aldeles til, som jeg senere lærte ham at kende.

Han var en stille, alvorlig og helt igennem rolig Mand, lille af Vækst og ikke meget stærkt bygget. Mørkt Haar og Stæg, en høj Bænde, smalt Ansigt, en noget tilspidset Hage og for overrigt skarpe Ansigtstræk og klare, stærke Øjne, hvorved han næsten kunde skue Folk ind i Sjælen.

Af hvad han talte til mig paa Rejsen, husker jeg nu selvfølgelig intet, dog mindes jeg tydeligt, hvorledes han ved Ankomsten til Nyborg viste mig

Manden, som jeg nu skulde være hos og med hvem vi nu sammen skulde føre til Hindsholm. At han havde forstaaet at vinde min Kærlighed og Tillid, blev ogsaa snart klart, ti da vi naaede Dalby og Kold forlod os, medens jeg ene skulde følge med Manden hjem, omtrent endnu $\frac{1}{2}$ Mil derfra, vilde jeg slet ikke have været fra Kold, og det var ingenlunde med Glæde, at jeg lod mig nøde til at stilles fra ham. Men jeg maatte jo finde mig deri, og snart kom jeg, netop i Aftenstunden, til mit nye Hjem, hvor Blomsterne fra Haven duftede fagert og smilte mig i Møde; Sommeraftenens Fred hvilede over alt, — det var nyt og ukendt for Københavnerbarnet, og i Øjeblikket glemtes alle Sorger og Savn!

Under min Opvækst her i det dejlige Hjem, i en fager Natur, med Udsigt over den aabne Strand, kom jeg til at gaa i Kolds Skole, medens jeg for øvrigt derhjemme gik og stuede ud over Havet, over mod Sjølund's fagre Sletter og længtede ud, ud i det fjærne! Ja, Barnehjærtet kan længes! Og Barndomstiden kan være skøn, ja den er skøn, naar man som jeg har et godt Hjem og gaar i en god Skole! —

Ja, Skolen var god, vi længtes ikke fra den, men derimod al Tid til den. Men tror man, hvad jo Fristolerne ofte er bleven bebrejdet for, at det her var lutter Leg, ja saa tror man meget fejl. Nej, her var baade Strængighed og Orden over alt, men desuagtet frit og utvungent, og Undervisningen, — ja den havde den gode Egenskab: at kunne gøre os glade og saa os til at deltage i den med Liv og Lyst.

Den første Dag, jeg var i Skolen, staar mig endnu saa klart for Øje, som om det havde været ganske nyligt. Jeg kom denne Dag for med flere at skulle indmældes. De havde netop Sang og Bøvlfen stod med sin Violin og spillede, medens Børnene sang, saa det rungede igennem Skolestuen:

„Ratten ligger under Kaffelovnen
og sørger for sin Unge,
for nu er Ratten død, død;
for nu er Ratten død, død.“

Det var den yngste Klasse af Børnene, som denne Dag var i Skole, og det var ikke vanstelig at se, at der her var en Mand, som forstod at holde Skole for disse, ti Ansigterne straalede af Glæde.

Da jeg dernæst kom for at begynde min egenlige Skolegang, husker jeg endnu, at Povlsen om Formiddagen var ved at hjælpe en Dreng med at lave en Drage. Han spurgte mig da, om jeg vidste, hvad denne kunde bruges til, hvortil jeg svarer nej. Povlsen svarer da, at den kan fløve, hvorover jeg bliver meget forbauset, da jeg troede det var Drengen, han mente, og jeg tænkte da, at vi virkelig ogsaa i Skolen skulde lære denne Kunst!

Kold selv havde vi for øvrigt som Børn ikke meget med at gøre, ti han var meget optaget paa anden Maade. Han havde jo samtidigt sin Skolestole, hvor der som oftest var temmelig mange. Tilmed kom der mange fremmede for at høre hans Foredrag og disse skulde han tillige tale med. Dog kom han dagligt paa Skolen og talte med os, og jeg mindes ogsaa, at jeg af ham fik min første Undervisning i at skrive paa Tavle.

Vi holdt meget af Kold, men havde dog tillige en vis Respekt for denne meget alvorlige Mand saaledes, at der i alt Fald ingen som helst Spilopper blev beghndt paa, naar han var til Stede. Personligt at straffe nogen, mindes jeg ikke at have set Kold gøre; derimod kunde det nok hænde, at han kunde daffe os omkring Ørerne med sit Lommestørklæde, og det holdt vi ikke meget af, ti han brugte meget at snuse, hvoraf Følgen var, at Lommestørklædet kunde være mindre behageligt at komme i Berøring med. Derimod forstod han al Tid ved at tale til Bedkommende at meddele fornøden Trettesættelse, hvor noget galt var begaaet.

En ejendommelig Maade havde han ogsaa ofte at tiltale os paa. Naar han saaledes f. Eks. havde spurgt os om, hvorledes vi havde det, og hvad vi bestilte, og vi derpaa havde svaret ham, plejede han, idet han nævnte vort Navn, at spørge os omtrent saaledes: „Naa, saa det bestiller Peder, — er det nu ogsaa Peder's storste Lyst?“

Kold var for øvrigt i visse Retninger over for Folk meget kritisk. Jeg mindes saaledes, at have hørt ældre Folk omtale, hvorledes han blandt andet, naar han kom ud iblandt dem og han f. Eks. drak Kaffe og da opdagede, der inde i Krogene paa Roppens Gaard sad en Smule Støv, da kunde komme med Spydhigheder og snærte dem for, hvorledes man ogsaa i andre Retninger ikke fik rensset ud i Krogene! Ogsaa kunde det meget vel falde ham ind at lade Folk vide, de hellere end løbe ny Fjeder-vogne maatte stænke Pengene til Højskolefagen.

Kolds ejendommelige Maade at holde Foredrag paa er maaske bedst betegnet i følgende Udtalelse, som jeg har hørt brugt flere Gange, nemlig at han meget godt kunde begynde i Spyttebakken, men ende i Himlen.

Om Kolds Skole paa Hindsøholm skal jeg her hidfætte en skriftlig Beretning, som findes i „Dannebrog“ for 1855, Nr. 13. Om Skolen hedder det heri:

„Den er anlagt blandt en naturlig og religiøs opvakt Befolkning, og dens Stifter, Hr. Kold, som er Sjælen i den, har i ualmindelig Grad den Gave som Lærer, at kunne vække Livet hos de unge. Han har en tro Medhjælper i Hr. Povlsen og er betænkt paa at skaffe sig en tredje Lærer, da Skolen er i god Fremgang. Hr. Kold ytrer sig i et Brev om Oprettelsen af en ny Klasse: „Skolen skal nu deles i 2 Dele, en Del som mere trænger til Forklaring af Menneskelivet, de ældre, som har nogen Erfaring; en anden Del paa 15—17 Aar, som mere trænger til Indhold, Fortælling, som

kan vække og nære Følelsen, Livet hos dem. Vi har nemlig og faar igen, hvis alt gaar vel, ad Aare Folk paa 30 Aar og Drengene paa 15 Aar, Folk som har Liv, Følelse for Kristendom og Danskhed, men trænger til at faa dette Liv gjort bevidst, og andre som endnu er tomme, unge og ubekendte, som mangler Indhold. De to Slags kan ikke behandles ens." — Ved Siden af denne Skole har Hr. Kold oprettet en Børneskole i Dalby, som, trods Skoletvang og de Hindringer, der især i Forstningen blev rejst imod den, tæller herved 60 Børn og afgiver et glædeligt Bevis paa, at naar Skolerne blot kan tiltale Børnene, mangler Forældrene ingenlunde Vist til at sende dem derhen, selv om de skal gøre Opofrelser for det." —

Der var ved Kolds Virksomhed bleven dakt Liv i Dalby, et Liv som er kendelig den Dag i Dag og som sikkert vil blive kendeligt saa længe danske Hjerter slaar. Lang Vejs fra strømmede Folk til for at høre Kold, og Elever fik han baade fra nær og fjævn. Kold selv vandrede meget omkring og besøgte de enkelte Bønder, og de Samtaler, han da holdt med disse, var ikke som Bind og Bejr, men af en saadan Karakter, at de for mange fik Betydning for hele Livet. Hvilken Bægt der for øvrigt kunde ligge i Kolds Ord, og hvorledes han ofte netop ved sin jævne Tale kom til at gøre stærkt og varigt Indtryk paa Folk, fremgaar ogsaa af følgende Smaaatræk af Kolds Liv, som endnu lever i Folkemunde.

Der fortælles saaledes om ham, at han en Dag, medens han en Gang var paa en Rejse i Jylland, paa Vejen fra Vejle til Jellinge gik hen og spurgte en Karl, som sad paa Grøstefanten, om hvilken Vej han skulde gaa. Karlen svarer da, at det ved han intet om, og fastslaar dette med en vældig Ed. Herpaa svarer Kold ganske roligt: "Det var vist en god Ven, De der kaldte paa". Karlen befinde sig og han bandte aldrig mere. — En Dag

i Høstens Tid gik Kold til Vejstrup og kom her ind til en Mand, som den Gang var aldeles uberørt af Spørgsmaal vedrørende Mand- og Evighedslivet. Da Kold kom, stod Manden just i Porten og læssede Hvede af. „Pas paa, Du ikke bliver borte i Hveden“, siger Kold da til Manden paa sin ejendommelige Maade, idet han samtidigt nævnte Mandens Navn. Det slog Manden, og han blev derved vakt til Eftertanke og blev fra den Stund et alvorligt Menneske og en af Kolds bedste Venner. En anden Gang, da Kold som sædvanligt var ude paa en af sine Vandringer, kom han forbi en Mark, hvor to Karle gik og pløjede. Han skulde egentlig ikke ad den Vej, som førte tæt forbi Karlene, men der var noget i ham, som drev ham derhen, saa han maatte næsten uden at ville det. Da han saa kommer hen til dem, spørger han den ene, hvor mange Klokker var og dernæst: „Hvor ofte trækker du dit Uhr op?“ Efter Svaret derpaa siger Kold videre: „Mennesket ligner et Uhrværk, som det gælder om at faa til at gaa godt, men kom du til mig, saa skal jeg trække dig op, saa du aldrig skal gaa i staa mere.“ Karlen kom paa Kolds Stole og blev vunden for det gode i Livet og fulgte siden Kold med Kærlighed.

Et andet Træk fra Kolds Liv, som han selv har fortalt, viser hans Ejendommelighed i en anden Retning. Han havde længe gaaet indsluttet og forknøgt og i det hele taget i en meget mørk Sindstemning, da hører han med en Gang, en Dag som han gaar, et vældigt Brag ude i Kohuset. Da han netop vidste, at der var en Pige derude, styrter han i stor Forstrækkelse derud, men til alt Held finder han, at Pigen ingen Skade har taget. Det mærkelige herved er imidlertid dette, at fra samme Øjeblik af, var han fuldstændigt helbredet for sin mørke Sindstemning, men det kom af, forklarede han selv, at fra det Øjeblik af, han kom til at tænke paa Pigen, saa forsvandt Egenkærligheden, hvilken al Tid trykker os ned og gør os

Tusende Sorger, men naar vi kan lade den fare, saa faar vi det al Tid godt.

Kold forstod ogsaa ved mange Lejligheder at gøre Brug af den bidende Satire og da al Tid saaledes, at den nok skulde ramme, hvilket blandt andet ogsaa fremgaar af følgende Træk.

Der fortælles saaledes om ham, at han i Begyndelsen af sin Skolegerning, da han kun havde nogle faa Elever, ofte brugte at sidde og slætte Halmsto, medens han fortalte for dem.

Da han saaledes en Dag netop sidder og fortæller, gaar der to Karle, som nylig var kommen til Stolen, op og ned paa Gulvet og ryger paa sine lange Piber, medens de af og til spyttede mellem Tænderne i Straale langt bort over Gulvet. Saa siger Kold til dem: „Nu skal jeg fortælle jer, hvad man først maa lære i Verden for at blive en stor Mand“. Karlene standser da paa en Gang og spidser Ører, ti det var noget, de kunde bruge. „Nej“, siger saa Kold, „nu vil jeg dog vente med det til en anden Gang“. Men Karlene var bleven alt for nysgærrige til, at kunne vente; de trænger ind paa ham og vil da endelig have ham til at sige det straks. „Naa ja“ — svarer da Kold, „naar I endelig vil, saa faar jeg vel sige det, — se, det første det er nu at røge Tobak af en lang Pibe og det andet at kunne spyttede i Bue!“ Karlene blev herved ikke lidet flusørede, ti de følte sig trufne.

Skønt Kold heltigennem var Jævnheden og Tarveligheden selv, taalte han dog intet, som strød mod streng Orden og Renlighed og taalte derfor heller ikke, at nogen spyttede paa Gulvet, men han forstod ogsaa paa en udmærket Maade at vænne Folk af dermed. Naar nemlig nogen gjorde sig skyldig heri, hændte det ofte, at Kold gik ud i Køkkenet efter en Klud, hvormed han selv gik hen og tørrede op, hvilket sjældent forsejlede sin Virkning.

Blandt de mange, som kom for at høre Kold,

fortælles der ogsaa om et Par unge Karle, som netop kom fra en anden Højskole. De havde da meget at fortælle baade om det ene og det andet fra denne Skole, om hvor glade de der havde været; Munden gik paa dem, saa Kold kunde aldrig faa et Ord indført. Men da der saa endelig blev et lille Ophold, siger Kold ganske roligt: „Ved I hvad min Moder al Tid sagde til mig, naar jeg saadan havde noget at fortælle?“ Nej, det vidste de da ikke. Saa siger Kold igen: „Hun sagde: „Luk din Mund, bitte Kristne, ellers bliver dit Hjærte todt.““

De her meddelte Træk om Kold vil jeg bede Læserne lægge vel Mærke til, ti baade indeholder de i sig selv Kærnesandheder, som har blivende Værd for os alle; og tillige bidrager de mere end ret meget andet til Forstaaelsen af Kolds Ejendommelighed. For øvrigt skal jeg senere komme tilbage til at meddele nogle saa flere lignende Træk, men nu først lidt mere om hans Bering paa Hindsholm.

Allerførst skal jeg da efter „Fylla“ meddele en Udtalelse om Kold, medens han her havde sin Virksomhed.

„En Gang“ — skrives der — „var Kold i Kirke og hørte en ung Præst Indtrædelsesprædiken. Da jeg kom ud af Kirken, bad jeg ham om at gaa med mig hjem, da nogle af mine Venner samledes hos mig om Eftermiddagen og glædede sig til at være sammen med ham. „Nej, jeg vil ikke ud hos Dem“, sagde han, „for jeg kan ikke andet i Eftermiddag end ståde over al den Ubirksomhed, der er hos Meeneene, og det kan De ingen Glæde have af at høre.“ — Da Provst Bloch var kaldet til Præst i Kerteminde og Drigstrup, spurgte vi, om han kendte ham og om det var en god Præst. Han svarede: „Na ja, god, han stritter lidt ligesom Faarene med Forbenene; men mit Kendskab til ham er flere Aar tilbage, og det er forhavsende, hvor de opvakte Præster kan vokse i kort Tid.““

I Dalby Skole og i Drigstrup Sogn, i vore Huse holdt Kold jævnligt Møder, kaldet „Kristelig eller Danst Samsund“, om Vinteren de sogne Aftener og om Sommeren Søndag Eftermiddag. I Dalby Skole havde han al Tid fuldt Hus. Han lovede en Gang at ville klare os Daabspagten og aftalte dertil to Søndage. Den første Søndag gik det godt, alle var glade, da de havde hørt det. Næste Søndag, da vi skulde have den sidste Del, var begge Skolestuerne fulde af Folk; men da Kold havde sagt nogle faa Ord, holdt han op og sagde, at han kunde ikke. Vi trængte paa ham og vilde, at han skulde blive ved; men han sagde: „Nej; ti jeg kan kun meddele Kloden af det, og det vil jeg ikke.“

Boulsen læste en Prædiken, og vi sang nogle Salmer og gik derefter hver til sit. Kort efter gæstede han mig, og Samtalen naaede snart til den omtalte Søndag. Kold sagde da: „Naar jeg vil forkynde Evangelium, mangler jeg Fodfæste, jeg er ikke Præst; min Gerning er lig Johannes Døbers, han jævned Vejen for Herren, og jeg skal jævne den for hans Menighed“. Jeg vil nu ende her i det Haab, at de mange, der lydede paa Kolds vækkende og kaldende Røst, maa samle sig med Menigheden ved det evige Livsord (Evangeliets) lægende Røst og der ved Livskilderne finde Fred og Hvile!“

En saadan Virksomhed som Kolds, maatte i flere Retninger vise sig frugtbringende i Folket, som den foregik iblandt. Ikke blot samledes man paa Skolen for der at høre en folkelig Mandrøst, som den aldrig før havde lydt her i Nord i den ny Tid, og som, idet den kom fra Hjærtet, ogsaa formaaede at bane Vej til Hjærtet igen, men ogsaa paa andre Maader maatte Virksomheden øve kundelig Indflydelse. Dette gælder da ikke mindst ved den Vækselvirkning, som Befolkningen derved kom i til den ydre Verden, idet man paa Skolen stift-

tede Bekendtskaber, som Tid efter anden maatte baade fornøjes og udvides ved gentagne Besøg hos hinanden. Og naar saa Kold og Povlsen med Eleverne i Flok og Følge drog paa Gæsteri omkring hos Bønderne, ja da kan det vel hændes, at der blev Liv, hvor de kom hen. Det var den Gang noget ganske ukendt, at se en Skoleungdom af voksne Karle paa 30—40 Stkr. og derover samlet paa en Gang, og naar saa disse istemte sine vel indøvede flerstemmige Sange, med Kraft og Klang saa det genlød i Mark og Skov, ja da maatte vel alle lytte baade gamle og unge. Derved var det, at Lykten første Gang kom hos mig til en Gang at blive noget saadant stort: Højskolelev! Ja, hvem der kunde opnaa noget saadant, det maatte være herligt, syntes mig, men for mine barnlige Tanker stod det den Gang som en Umulighed! BARNET, ja Ynglingen med, længes, haaber og tror, og — Gud ste Lov — Gud, han raa'er!

Det var imidlertid ingenlunde ene solbelyste og rosenstrøede Beje, at Kold paa Hindsøholm havde at vandre, tværtimod, han fik ogsaa her kæmpe mangen en alvorlig Døst. Det gik her, som det ofte gaar, at naar noget nyt kommer, ja saa kan man under Tiden, maasse fordi man ser paa det med Ringeagt eller af andre Grunde, en Stund lade det være i Fred, men naar man saa mærker, at det ny vokser sig stærkt, og at det tillige vil noget helt andet, end man hidtil har været vant til, saa vaagner man pludselig op, samler alle sine Kræfter sammen for om muligt med et vældigt Tag at knuse det ny, som er kommen frem. Ofte kan det jo da hændes, at det virkelig ogsaa lykkes, i alt Fald for en Tid, at standse det ny og allerhelst, naar man anvender baade onde og gode Midler derimod. Og saaledes gik det ogsaa paa Hindsøholm. Det lykkedes virkelig for en Tid at standse Højskolegerningen, idet man fra Modstandernes Side end ogsaa drev det saa vidt, at en Præst, som en Gang skulde holde Eksamen i Fristolen,

end ogsaa kastede Frakken og vilde have fat med Røverne! Men Herr Pastoren maa formodenligt i rette Tid være kommen paa bedre Tanker igen om sin egen høje Værdighed, ti saa vidt vides, som han nok ikke længere, end til at faa Frakken af. Men det viste sig ogsaa paa Hindsholm, at det kun var i det ydre, at man opnaaede at faa Gerningen for en Del forstyrret, ti selve Højskole-tanken havde slaaet saa dybe Rødder i Folkelivet der, at det er kendeligt den Dag i Dag og sikkert vil blive det, saa længe der er noget, som hedder dansk Folkeliv, hvad vi maa haabe, vil være Tilfældet, saa længe Bølgerne rulle om vort Fædreland.

Indtil Efteraaret 1856 virkede Friskolen i al Stilhed og var ikke kendt uden i de snævre Kredse, hvor den havde fæstet Bo. Her tildrog den sig ganske vist ikke liden Opmærksomhed derved, at den tog det ene Barn ud af Statskolen efter det andet; men den var i øvrigt ukendt af Almenheden.

Nu traadte den offentlig frem, i det der, 26. Novbr. 1856, stiftedes et Selskab i Kerteminde, som kaldte sig „Selskabet for den danske Almueskole,“ hvis særlige Maal det var at støtte og op- hjælpe Friskoler, eller som Selskabet benævnedes dem „fri Almueskoler“, men ved siden heraf vilde Selskabet ogsaa virke hen til en Reform i Statskolen. Det var Sognepræsten i Kerteminde, Provst J. Viktor Bloch, der gjorde sig fortjent af at faa dette Selskab stiftet; han blev da valgt til dets Formand, og Redaktøren af „Iyngs Avis“, Hr. J. H. G. Tauber valgtes til Selskabets Sekretær. Dermed var Friskolen traadt offentlig frem, og det var tilvisse et vigtigt Vendepunkt i dens Historie. Bevidstheden om Nødvendigheden af en bedre Undervisning, end der kunde ydes i Statskolen, var nu hos et ikke ringe Antal Mænd vokset saaledes, at den traadte offentlig frem og gjorde Krav paa at blive hørt. Man havde i den Anledning sluttet sig sammen i et Selskab, hvor man ydede sine Bi-

drag til at fremhjælpe Fristolen, og man ønskede at faa Statskolen reformeret. Fristolen havde faaet Kræfter og Mod til at træde offentlig frem.

Men saa snart dette var sket, erklærede en Del Statskolelærere straks Fristolen og hele den ved „Selstabet for den danske Almue-skole“ fremkaldte Bevægelse Krig, og saa snart Krigen var erklæret, brød den ud. Særlig inddeholdt „Fyens Stiftstidende“ i Vinteren 1857 en Række Udsald og Oversald paa Fristolen. Forsvarerne for den maatte man lede om i „Fyens Avis“, hvis Redaktør jo var Selstabets Sekretær. Lars Frederiksen, Ryslinge, skrev et Indlæg til Forsvar for Fristolen, som er trykt i sidstnævnte Blad for 3. Febr. 1857, men han blev straks imødegaaet af Lærer A. Jørgensen i Ringe i samme Blad for 18. Febr. s. A. Men Redaktør Tauber tog nu Bladet fra Munden og bad Statskolelærerne „holde inde med deres hadefulde Agitation mod de fri Almue-skoler, hvis Virksomhed de ikke kan bedømme, fordi Planen endnu ligger i Svøbet“.

Det var imidlertid ikke alene Lærerne, som havde imod Kolds Virksomhed; ogsaa iblandt selve Befolkningen mødte han en betydelig Modstand, ti Folk var — skriver Lars Frederiksen herom — bleven saa vant til at se Brangfiden, at de var kommen til at anse denne for at være den rette. Modstanden samlede sig endelig i en stor Forening, man i den Anledning fik dannet, nemlig hværken mere eller mindre end en „Landsforening“.

Denne Landsforening er vist nok i sit Slags den mærkeligste, som er bleven dannet her i Danmark, idet neppe nogen anden lignende Forening er bleven dannet, hværken med et saadant Formaal eller paa en saadan Maade, som netop denne.

I en af Foreningens Bestyrelse afgiven Erklæring, som findes i „Fyens Stiftstidende“ for 28. Februar 1857 hedder det saaledes blandt andet om Foreningens Dannelselse og Formaal:

„I et dertil bestemt Møde i Mesinge i Decem-

ber forrige Aar blev en Landbosforening for Hinds-
holm oprettet med det almindelige Formaal at virke
for de materielle og aandelige Interessers Fremme
under den storst mulige Frihed indenfor en lovlig
Ordens Grænser og med **det særlige Formaal** at
modarbejde det Overgreb, som et lidet Parti
paa Hindsholm maatte siges at tilfigte med Hensyn
til Skole og Kirke. Foreningen vandt hurtigt et
betydeligt Antal Medlemmer, og dens **første Fore-
tagende***) var under 16de Januar d. A. at indgive
gennem Stiftets Biskop og Herredets Provst et
motiveret Andragende til Ministeriet for Kirke- og
Undervisningsvæsenet."

Som man ser, er her af Foreningen selv udtalt,
at dens egenlige og væsentlige Formaal var at
modvirke den derværende Folkehøjskole og Friskole,
som blev ledet af Kold. Jeg skal senere komme
tilbage til det ogsaa i sig selv meget mærkelige An-
dragende, som i den Anledning blev indgivet til
Ministeriet; men først skal jeg meddele lidt om
Foreningens ikke mindre mærkelige Tilblivelses-
maade.

Efter hvad der dels er bleven mig mundligt
meddelt herom, dels er bleven oplyst af Bøvlens
Dal i „Fyns Avis“, var det ligefrem ved Hjælp
af „løgnagtige Paastande og Fordrejelser af Sand-
heden, der tildels end ogsaa fremsattes offentlig
ved de afholdte Møder og dels gik som Løbeild fra
Mund til Mund“, at det lykkedes at vildele Folk
og at frembringe en kunstlig Begejstring ved hvilken
mange end ogsaa ligefrem kappedes om at indmelde
sig i Foreningen. Det blev saaledes fortalt og
troet, at det var Herteminde-Selstabet — Selstabet
for den danske Almestole — Hensigt at faa alle
offentlige Almestoler nedrevne og Friskoler anlagte
i Stedet for, men hvor man da nok skulde sørge
for, at Undervisningen blev saa dgr, at kun rige
Folk fik deres Børn i Skole, medens den største

*) Udhævelserne er af Red.

Del af Landets Børn kom til at gaa i Morke, og det var ogsaa netop det, det grundtv'igste Parti vilde have, det var dette Partis hemmelige Plan, med Tiden at faa Massen af Landets Borgere bragt i den middelalderlige Tilstand af Raahed og Uvidenhed, for at faa Partiet desmere eneveddigt kunde komme til at herste alene. Ligeledes blev der paaistaet, at den offentlige Understøttelse, som blev tildelt Højskolen, blev betalt af Bønderne efter Hartorn, hvilket jo mange straks fandt var en himmelraabende Uret.

Men Sagen var jo den, at Skolen fik sin Understøttelse den Gang paa samme Maade som Højskolerne faar det endnu, nemlig af Sorø Akademis Midler. Og, blev der videre jagt, Skolen fortjæner faa meget mindre nogen Understøttelse, som Eleverne kun der lærte at synge Salmer og bede Bønner. Men det var ikke med hvad der angik Skolen og Kolds Virksomhed ved denne, det var „Partiet“ Grundtvigianerne, som nu skulde sældes af Landbosforeningens knusende Haand. Man fik saaledes end ogsaa udspreidt, at Sognebaandsløserne vilde have Mormoner og Baptister og andre lignende til at prædike i Kirkerne, hvoraf man paaistod, der nødvendigt maatte blive Religionskrig.

Det var den Slags skønne Midler, som man anvendte for at faa Folk til at gaa ind i den Forening, der nu skulde danne et naturligt Bærn imod alle disse Vildfarelsens Lærdomme. Men endda forslog det ikke; der maatte endnu mere til for rigtigt at faa Folk til at bide paa Krogen. I Dalby var det saaledes meget tvivlsomt, om man kunde have faaet Folk til at gaa ind i en Forening, som det var klart, vilde modarbejde Frihed i Kirke og Skole. Men saa lod man en Mand gaa omkring og oplæse Foreningens „Love“, der nok ikke indeholdt noget enten om Kirke- eller Skolevæsen; samme Mand lod man da fortælle, at Foreningens eneste Hensigt var at arbejde for materielle Djemed; dette syntes jo Folk kunde være

meget prisværdigt og saa gik de med, men deres Navne maatte de skrive paa et andet Stykke Papir, der indeholdt et Program, som dog hverken blev oplæst eller omtalt. Da saa denne herved anvendte Bist senere blev opdaget, paastod Agenten, mærkeligt nok, at han ikke havde kendt Programmets Indhold; de bedragne blev selvfølgelig vrede, — men Hensigten var opnaaet: Foreningen havde faaet en Del Medlemmer. Der var flere, som bag efter tilstod, de havde underskrevet uden at vide, hvad de havde underskrevet paa; andre har formodentlig underskrevet af samme Grund, som de gik til Møderne, nemlig fordi de havde hørt, at der skulde indføres en hel ny Religion.

Naar man paa den Maade danner Foreninger, saa kan man næsten forud vide, hvorledes Virksomheden bliver, ti det ene maa selvfølgelig svare til det andet. Som allerede meddelt, var Foreningens første Heltgerning at indgive et Andragende til Ministeriet om at fratage Rold den Understøttelse han hidtil havde faaet. Dette Andragende samlede sig om 3 ret mærkelige Punkter, hvilke gennem en længere, meget ejendommelig Redegørelse, blev begrundede. De anførte 3 Punkter lod saaledes:

1) At den af Partiaand fremkaldte Bevægelse paa Skolens Omraade ikke maa finde Beskyttelse af Regeringen, og navnlig at hverken den saa kaldte Højskole paa Hindsholm eller de tilfattede Fristoler maa erholde Understøttelse af Statens Midler.

2) At det høje Ministerium ikke ad administrativ Vej vil understøtte de i Rigsdagen fremførte og senere gentagne Begæringer om Udvidelse af Sognebaandsløsningsloven til den saakaldte Præstefrihed eller den for alle Præster fælles Afbøttelse af Sognekirker.

3) At det høje Ministerium snarest vilde foretage de fornødne Skridt til Folketikkens Ordning ved Lov, i hvilken Henseende Foreningen maa

knytte sig til Professor Clausens Interpellation i Landstinget den 16. Desember 1856.

Dette interessante Aftstykke, hvorved den hindsholmske Landbosforening har sat sig et udbødeligt Eftermæle, i alt Fald i denne Verden, blev ledsaget af en længere, lige saa interessant Redegørelse, som Bladsen dog ikke kan tillade at optage i sin Helhed, hvorfor jeg maa nøjes med at fremhæve nogle faa Hovedpunkter deri. Højstolen blev saaledes stemplet som tilhørende et Parti, nemlig det grundtvigste, der heltigennem maatte siges „at bære alle en misforstaaet Frihedsaands Præg“, hvis Opgave det antages at være at fremarbejde „en Oplysning, der kun skulde tilflyde enkelte Individuer af Bønderstanden, medens det store Flertal paa en utakkelig Maade lades tilbage i Mørket“. Angaaende de kirkelige Forholde udtales, „at Sognebaandets Løsning har bragt den Frihed, hvortil den religiøse Følelse maatte siges at være berettiget, men hvorved den ogsaa maa være tilfredsstillet“, og i Sognebaandsløsningsloven ser Foreningen en Frihedsstræben, „der maa fremkalde ulykkelige Spaltninger i Kirken, i Familjelivet, ja selv i Personernes indre“.

Dette Andragende blev omtrent samtidig med at blive indgivet til Ministeriet optaget i „Fyns Stiftstidende“. Kort derefter kom Rolds Medhjælper, A. Chr. Poulsen Dal i den Anledning med et længere Tilsvær i „Fyns Avis“, af hvilket man forøvrigt vil kunne lære Adressens øvrige Indhold at kende, idet Poulsen netop dvæler ved de mest ejendommelige Hovedpunkter i denne.

Poulsen kalder sit Stykke: „Om Landbosforeningen for Hindsholm og sammes Andragende til Ministeriet.“

Efter en kort Indledning, hvori han navnlig dvæler ved Foreningens Dannelselse og Fremtids, fortsætter Poulsen saaledes:

Vende vi os nu til selve Adressen, da er det straks iøjnefaldende, at dens Forlangende kun er at skade Mogle uden i mindste Maade at gavne andre. Ja, Foreningen er uridderlig nok, til 344 Mand stærkt, at angribe en enkelt Mand og paa kalde Regeringens Bistand til muligt at faa hans borgerlige Virksomhed standset. Og dog er det grundtvigste „Parties“ største og vel eneste Forbrydelse den, at dets Tilhængere ikke er ganske som „andre“, at visse Sager, saasom det aandelige Livs Fremme, deres Børns Undervisning o. m., ikke af dem betragtes og behandles med den samme Vigeegylighed, som af Storstedelen af „de andre“; men dette ikke at være som „andre“ er i de „andres“ Dine netop ogsaa en slem Fejl, og den „offentlige Mening“ paa Hiidsholm siger om „Partiet“, som Uenderne i Eventyret om Svaneungen: Han er for stor og aparte, derfor skal han nøsles!

Adressens første „indtrængende Begæring“ er da: at Ministeriet ikke vil vedblive at understøtte den højere Bøndestole i Dalby, efterdi der i dette Institut, beset i Nærheden, kun kan opdages en Skole, hvor der ikke arbejdes ud over den almindelige Skolekundskab.“ Adressens Ord her synes at forudsætte, at „sjærnere Staaende“ ligesaalet lade sig putte Blaar i Djnene ved tomme Phraser som Adressens Underkriverere; ti ellers faar Foreningen ingen til at tro, at nogen søger Højskolen blot for at faa af Kundskaber, hvad han ellers i Forvejen har. Den „almindelige Skolekundskab“ maa dog vel være den Kundskab, der almindelig jaas i vore Almuestoler, og som altsaa de, der vil søge Højskolen, alt er i Besiddelse af, men arbejder Højskolen ikke ud over denne Kundskab, vilde vist ikke nogen ret længe spille Tid og Benge paa den. Kun i et Tilfælde kunne denne Adresses Baastrand være rimelig, hvis nemlig Almuestolerne ikke bibragte Børnene de almindelige Skolekundskaber, men dette Tilfælde antager jo Foreningen langt fra at være

tilstede; Paastanden beviser kun at Foreningen meget med Urette har givet sig Mine af at have „beset Skolen i Nærheden.“ Forøvrigt skal jeg om denne Sag kun bemærke, at Foreningen er kommen til at indtage en besynderlig Stilling ligeoverfor Ministeriet, Naar det betænkes, at Skolen nu i 5 Aar har noget offentlig Understøttelse — i de 4 første Aar 150 Rd. aarlig, i det sidste Aar 400 Rd. — og at Anbefaling til Understøttelse er givet Skolen af Mænd, der aldeles ikke kunde henregnes til det „Parti“, i hvis Tjeneste Skolen siges at arbejde, men hvem selv den „offentlige Mening paa Hindsholm“ vil gde Anerkendelse — da maa det være overraskende for Ministeren nu paa en Gang at høre Skolen erklæret for aldeles uhensigtsmæssig, at se sig bestyldt for en daarlig Anvendelse af Statens Midler, at blive gjort opmærksom paa, at han ganske har miskendt Sagens virkelige Stilling. Men dog Foreningen ikke her har „tiltaget sig formeget“, har egenmægtig overtaget en Rolle, som ene tilkommer Rigsdagen og Autoriteterne?

Foreningens Glæde over det bestaaende Almuskolevæsen skal være den vel undt, saavel som dens Misnøje med Fristolerne og dens Aelse om Rerteminde-Selskabets Hensigt ved sin foreslaaede Reform „at undergrave den nu bestaaende Skolebygning“. Men jeg kan ikke undlade at paapege en ganske mærkelig Kendsgerning, der synes at staa i stærkt Modstrid med Foreningens Tilfredshed med de bestaaende Almuskoler. Da der for nogle Aar siden skulde oprettes Anden-Lærer-Bladser ved Skolerne i de tvende Hindsholms Sogne, satte Beboerne sig af alle Kræfter derimod, en lignende Modstand vilde have fundet Sted i Dalby, hvis ikke den der begyndte Fristole havde fritaget Beboerne af dette Sogn for Udgifterne til en ny offentlig Skole: og blandt dem, der saaledes have modsat sig Forøgelsen af Skolernes Lærerkraft, er

er vistnok ikke faa af Foreningens Medlemmer; et da ogsaa dette Stet i „Almuoplysningens Ravn“, eller har den „offentlige Mening“ siden den Tid taget et Omflag? — Adressens andet Punkt udtaler Begæringen om, at det ikke maa tillades Landets Præster at benytte andre end deres egne Sognekirker. Anledningen hertil er for Hindsholmernes vedkommende denne, at de ikke faa Sognebaandsløfere her have ansøgt om Tilladelse til, at den Præst de have valgt, maatte udføre de iblandt dem foresaldende kirkelige Handlinger i Vedkommendes egne Sognekirker, naar Sognets Præst ikke selv brugte Kirken. Hvilken Lettelse en saadan Frihed vilde være, navnlig ved Gildesfærd, for Folk, der ellers maatte rejse 1—2 Mil til Kirke, behøves ikke at udvikles for at forstaaes. Derimod vilde det være saare vanskeligt at udfinde, hvilken Skade denne Frihed vilde volde nogenjomhelst. Foreningens Formand prøvede rigtignok under Forhandlingen om Adressen at begrunde dette Punkt med omtrent følgende grundige Ord: „Naar jeg nu om Formiddagene har været i Kirke hos vor egen Præst og jeg saa hører, at der kommer en fremmed Præst om Eftermiddagen, saa er jeg jo nogsærrig — og det kan vel flere være — og vil høre, hvad den ny Præst har at sige. Men vis nu maaste denne Præst lærer noget helt modsat af, hvad vor egen forkynder, saa staar jeg maaste der, og ved ikke hvad jeg skal tro, og der opvæktes Tvivl og Uro i min Sjæl; derfor er det nødvendigt at holde Kirkedøren lukket for fremmede Præster.“ (!) Jeg ved nu ikke, hvad Folk med en Emule sund Forstand vil sige om en saadan Bevisførelse; i Adressen er man rigtignok kommen til samme Resultat, men ad hel besynderlige Omveje, idet man først har faaet ud at Følgen af den forlangte Frihed vil blive Kirkedørens Aabning for „Sectaanden“, hvilken Slutning man bygger paa den Forudsætning, at „Partiet“ paa Hindsholm vistnok vil have

Præsterne løste fra Kirkebog og Ritual. Men alt dette kommer jo ikke i mindste Maade den foreliggende Sag ved, man tjæner kun til at vise, hvor ganske Foreningen har været blottet for virkelige Grunde at støtte sit Forlangende paa. Naar vi nu paa den ene Side ser Foreningens Iver for at holde Kirkeøren luftet for Sognebaandsløsernes Præst — og andre er der jo i Virkeligheden ikke Tale om —, men saa paa den anden Side lægger Mærke til, hvorlidet Flertallet af Sogneboerne selv benytter Kirken, idet der af hvert Sogns 300—600 Altergæster paa almindelige Søndage, naar ikke Altergang eller anden „Forretning“ finder Sted, i Gennemsnit neppe møder 20 hver Søndag til Gudstjenesten, da maa Herrens Ord til Phariseerne paatvinge sig: „I Djenstfalk! I lukke Himmerige for Folk, ti I gaa ikke derind, og dem der vil ind, formene I det!

Det tredje Punkt turde vel nærmest betragtes som et Slags Anhang, vedføjet for derved ligesom at betage Adressen noget af den vel personlige Karakter, Foreningen vist nok selv har haft en Følelse af, den besidder. Ti det synes virkelig en Gaade, at Flertallet af Bondestanden paa Hindsholm virkelig bevidst skulde ønske en Kirkeforretning efter Prof. Clausens Forslag. Have de ret betænkt, at derefter vilde vi saa et Kirkeraad sammensat af Geistlige og Lægsmænd, hvilket skulde afgjøre alle kirkelige Sager i Forening med Regeringen og lønnes lig Rigsdagsmændene; derved vilde en ny ikke ubetydelig Øhrde blive paalagt Landet, uden at det er let at se, hvad Rette Kirken vilde have deraf.

Jorfaavidt vi nu i Adressen tør se et Skridt til Løsningen af Foreningens store Hovedopgave: at fremme Egnens aandelige Interesser da er det, at bethygte, at Adressen er et helt mislykket Produkt; et Mesterstykke forekommer det mig derimod det vilde være, hvis der i Foreningens Program i

ovenanførte Sætning havde staaet „hæmme“ i Stedet for at „fremme“.

Dalby den 14de Febr. 1857.

A. Chr. Poulsen.

Efter at nu Poulsen havde leveret sin Kritik i „Fjens Avis“ modte Bestyrelsen for Landbosforeningen op i „Fjens Stiftstidende“ for 2. Marts 1857 med en længere Artikkel, hvori den betegner Poulsens Kritik for „yderlig uforstaaet“, men den stoler paa, at Læserne nok gjennem Foreningens egen Artikkel vil faa Djnene op for „Skarnet“ og begribe, at dette kun er vel stiftet til dermed at betegne Poulsen og hans Benneres Standpunkt. Dernæst skyldes Poulsen og hans „Parti“ for at besidde „aandeligt Hovmod“ og for at have taget Eneret paa „Land og Liv“.

Senere kommer en Redegørelse for, hvad man havde ventet sig af Højskolen, men hvorledes man er endt med at komme til det Resultat, som „efterhaanden blev vitterlig nok“ „at Højskolen er en fuldkommen Illusion som Skole betragtet, men at den derimod er Samlingssted for Partiet“ og hvem der kan drage med til de ugentlige Møder, hvor Læreren holder religiøse Foredrag med grundtvigst Præg; der mærkes en Enigen om i Huse og Gaarde, der har Dalby Højskole til Udgangspunkt, der fører Meninger og Paastande med sig, hvori der ved Siden af et Gran Sandhed er en Masse Wildfarelse, hvoraf selve Familjelivet bliver uhyggeligt berørt“.

Alt dette er gaaet op for „det store Flertal“ i Aarenes Løb, og den stille Harm, som gæredede i Befolkningen over dette Uvæsen, og som ikke blev ringere ved Synet af Partiets voksende Hovmod, behøvede kun en passende Lejlighed for at bryde ud; og denne Lejlighed kom, da Selfabet for den

danste Almuskole constituerede sig i Herteminde, for at reformere Skolevæsenet; ti da indsaar det hidtil saa taalmodige og vist nok derfor saa haanligt omtalte store Flertal, at der burde gøres noget, ja, at der just af den nærværende Slægt og her paa Hindsholm, hvor Partiet har sin Planteskole, burde foretages et Skridt for at holde tilraads med den Virksomhed, som udfoldes, af de geinale Projectmagere, der med den dem egne Beskedenhed ligne sig med Svaneungen, hvis Størhed Væsenet af en ringere Art ikke kunde forstaa og derfor ej heller lide. Og saaledes stede det, at Landbosforeningen i saa kort Tid fik et saa stort Antal Medlemmer, den Forening, der i sit Program havde sat sig det særegne Maal at „modarbejde det Overgreb, som et Parti paa Hindsholm maatte siges at tilfigte med Hensyn til Skole og Kirke.“

Dernæst paafølger en Redegørelse for, hvad det er Foreningen har udrettet, idet den paapeger Andragendet til Ministeriet, og udtaler at den derved har sat Regeringen i Stand til „at bedømme Forholdene paa Hindsholm rigtig“ og advaret den mod — „under den Lovløshedens Tilstand hvori Folkekirken befinder sig, som søges fastholdt og benyttet af den virksomme Sectaand“, — „at understøtte Eksperimenter paa Kirkens og Skolens Omraade, for hvis heldige Udfald ingen anden Borgen kunne stilles end de højroste Baastande af et Parti, om hvilket det er nok som bekendt, at det har Iver uden Besindighed og Begærlighed efter at nedrive det bestaaende uden Dygtighed til at bygge noget nyt.“

Den „Agent,“ som Poulsen i sin Artikel havde omtalt, var en Gaardmand Peder Nielsen fra Dalby. Denne Mand kommer da saa Dage efter

i samme Blad og afgiver blandt andet følgende Erklæring:

„I Besiddelsen af Attester fra vedkommende Mænd selv, ser jeg mig i Stand til offentlig at erklære A. Chr. Poulsens Fremstilling af min Afsærd ved den nævnte Lejlighed for usand, ligesom jeg, dersom jeg skulde anse det fornødent, har et Middel at se A. Chr. Poulsen ved Rettens Hjælp straffet for ærerørig Dmtale.

Samme A. Chr. Poulsen erklærer rigtig nok, imod Slutningen af sit Referat, Foreningens Medlemmer for Phariseer og Djenstkalke og stoler paa sit Himmerige, men dersom han paa den phariseiske Vej, han imod mig betræder, tror at vinde Indgang i Himmerige, da vil jeg ønske ham til Lykke paa hans Himmelfart.“

Kort derefter kom Poulsen med en ganske kort Erklæring, hvori han udtaler, at det nytter ikke enten Peder Nielsen har Attester eller ej, ti gjort Gjerning staar ikke til at ændre, og han fastholder i enhver Henseende, hvad han har skrevet. —

Følgen af denne Modstand og Andragendet til Regeringen blev nu imidlertid den, at Skolen 8 Dage før dens Slutning blev sendt Skoleraad, Provst og Amtmand paa Halsen, hvilke skulde undersøge, hvad den indeholdt.

Den Dag da disse kom, sagde Kold siden, trøb Folk op paa Diger og Tæge for at se „Fjællekassen ramle sammen. Dog, det gif helt anderledes, end man havde tænkt; ti da Provsten i en myndig Tone vilde begynde at eksaminere Nummer 1 i Jordbeskrivelse, stod Kold frem og sagde efter Aftale med Poulsen paa sin ejendommelige bestemte Maade, at han ikke vilde modsætte sig det, hvis man vilde nøjes med at prøve alle Eleverne under et, men var det Ministeriets udtrykkelige Ønske, at de skulde overhøres en for en, saa blev der

intet af, og han var i saa Fald rede til at opgive den Statsunderstøttelse, han hidtil havde modtaget.

Dette kom med en forunderlig Bægt, og Provsten sank ligesom sammen og svarede meget spagfærdig, at det paa ingen Maade var Ministeriets Mening, og at man var rede til at adspørge Eleverne under et.

Derved var i Grundten Slaget vundet; ti alt som Provsten blev spagere vagede Elevernes Mod; de havde Dagen i Forvejen lovet hinanden at gøre deres Bedste, og det lykkedes ikke Provsten at sætte dem i et eneste Spørgsmaal hværken i Jordbeskrivelse eller i Verdenshistorie, skønt han gik meget i Enkelthederne. En Gang kneb det, da der var Spørgsmaal om en gammel General med et vanskeligt Navn; men en Jyde, som havde en Jærnhufommelse, reddede Skolens Ære. Tilhørernes Forbauselse var stor, og større blev den, da Paulsen begyndte at overhøre dem i Aemi, som var en fuldstændig ny og ukendt Videnskab for alle de tilstedeværende. „Det var forstrækeligt saameget, som de havde lært,“ sagde siden et af Sogneraadets Medlemmer, „jeg forstod ikke det allermindste af det.“ Hjelletassen blev altsaa staaende, og Højskolen havde vundet et saadant Ry, at den næste Vinter fik 32 Elever. Men da var den for lille, og Kold besluttede sig saa til at flytte til Hjallesø Mark ved Odense, skønt han i øvrigt nu gerne vilde være blevet paa Hindsholm, særlig for Børneskolens Skyld.

Før jeg forlader Krigen mod Kolds Skole paa Hindsholm, maa jeg dog endnu meddele et Forsvar for Skolen, som blev afgivet af 42 forhenværende Elever og indsendt til Ministeriet under Navn af:

„Vidnesbyrd
fra den højere Bondeskole i Dalby.
I Anledning af de Angreb den højere Bondeskole

i Dalby i den senere Tid har været udsat for, tillade vi os, tidligere Elever af Skolen, at give den vort Bidnesbyrd. Naar man nemlig har villet give sig Mine af at have beset denne Skole i Nærheden, da kunne vi med større Føje sige dette, ti vi underkrevne have alle opholdt os som Elever paa den nævnte Skole, dels i Dalby og dels mens den bestod i Ryslinge. Vi er da overbeviste om, at enhver, der med nogenlunde Evner og vedvarende Flid opholder sig ved denne Skole i 5 Aa- neder, vil kunne faa en Udsigt over Verdens hi- storien, samt levende Kundskab til vort Fædre- lands Historie. Ved den Undervisning, der gives i dansk Læsning, vil enhver kunne faa den Øvelse heri, som er nødvendig for at faa et vir- feligt Udbytte ved Læsningen af en Bog, og ved Udarbejdelsen af danske Stile vil man, saavidt den korte Tid tillader det, kunne fremhjælpes til at opnaa den Færdighed i at udtrykke sine Tanker paa Papiret, som der udfordres i det borgerlige Liv. Ved Oplæsning af vore bedste Digteres Værker faar man Kundskab til den danske Literaturs æste- tiske Frembringelser. Endvidere foredrages Folke- og Jordbeskrivelse med tilsvarende Geographi, saaledes, at man faar Kundskab om de forskellige Folks Gjendommeligheder samt Landenes ydre Na- tur. Desforuden kan man faa et lidet Indblik i Fysiken og Kemien, samt nogen Øvelse i økonomisk Landmaaling. Foruden disse Genstande gives til- lige Øvelse i praktisk Regning, samt for de enkelte som ønske det, nogen Undervisning i Sang, Mu- sik, Engelsk og Tysk. — Hermed turde dog Sko- lens mindste Fortrin være fremhævede, ti dens Maal er ikke at give en død Kundskabsmasse; men dens Maal er at vække dansk Folkeliv, at fremdrage de slumrende Kræfter i Folket til Bevidsthed og Kraft, og da ved naturlig og ukunstlet Meddelelse af Kundskaber at give Midler i Hænde til at ar- bejde i Folkelighedens Tjæneste; dette er dens

Maal, og vi tro at kunne sige, at den heldigen har løst sin Opgave. Saadant Vidnesbyrd give vi, Elever af den højere Bøndeskole i Dalby — forhen i Ryslinge — denne Oplysningsanstalt; vi vove derfor at anbefale denne Skole til de af vore Medborgere der attraa folkelig Oplysning, ligesom vi ogsaa vove at haabe, at det høje Kultusministerium intet Hensyn vil tage til „Andragendet“ om, at den offentlige Understøttelse fratages Skolen; ti dette vilde meget bedrøve os, og vi er overbeviste om, at det ogsaa vil bedrøve alle sande Venner af folkelig Oplysning.

I Folkelighedens og Fædrelandskjærlighedens Navn er vi skredne til denne Udtalelse, og vove vi derfor at tilstille det høje Kultusministerium dette vort Vidnesbyrd om den højere Bøndeskole i Dalby.

Af de 42 Underskrifter findes af nulevende mere bekendte Mænd blandt andre: Folketingsmand Feldthusen, Lars Fredriksen Ryslinge, Højskoleforstander Rasmus Selker, Friskolelærer Rasmus Hansen, samt flere andre til Dels døgtige Bønder.

Kold havde nu imidlertid bestemt at flytte Skolen til Hjallese.

En Del af „Fjælletasken“ blev altsaa reven ned, men en Del blev staaende til deri at fortsætte Børneskolen, som fortsattes den Dag i Dag. Nu er den imidlertid bleven ombygget og er bleven større; en lille venlig Valgmenighedskirke staar ved dens ene Side og et Døvelshus paa den anden. Ja, Kolds Gerning har baaret Frugt! Den blomstrer med Liv og Friskhed, med Lyk og Glæde til Folkegavn!

Flytningen af Skolen og hvad dermed fulgte blev besørget af Kolds Venner paa Hindsholm, der førte det ene Flyttelæs efter det andet den over 4 Mil lange Vej til Hjallese Mark. Ogsaa heri ser man et Vidnesbyrd om, at Folket havde faaet

Kold lær ti man behøver ikke at kende meget til Fjnbøerne for at vide, at med Hensyn til at gøre Tjeneste med Heste og Vogne da er det ikke noget, som de forhaster sig med, og det er ikke til enhver som som helst de viser denne Tjeneste. Og en Rejse paa 4 Mil, ja, den betænkter de sig adskillige Gange paa, før de vover sig ud. Ser man dem derfor gøre det og gøre det frit, da kan man være vis paa, den Mand de gør det for, han er lidt mere end almindelig.

Om sin Højskole paa Hjallesø Mark var det at Kold paa Bønnemødet udtalte, at „nu har vi faaet bygget en Højskole som et Slot, Bygningen tilligemed Jorden har kostet 50,000 R, og hvad mere er, den kan i Grunden godt svare sin egen Regning. Vi havde i Vinter 70 voksne Karle i Skolen og i Sommer 50 voksne Bønderpiger, og i Høsten 50 Skolemænd, som alle sammen var komne for at oplyses og oplives.“ Om sin Maade at undervise paa udtalte Kold sig ved samme Lejlighed paa følgende Maade, idet han sluttede den nævnte Tale:

— — Siden jeg er kommen ind paa dette, vil jeg slutte med den Bemærkning, at Oplysning har jeg næppe faa godt Greb paa, som jeg har paa Oplivelse. Jeg opliver først, og saa opløser jeg bagefter, eller i alt Fald opliver og opløser jeg paa engang, og det tror jeg er rigtigt, ti Oplivelsen er det, som man trænger til. Altsaa er det at oplive langt mere min Opgave ved Skolen, end at opløse, men saa opløse vi en lille Smule, efterhaanden som vi blive oplivede. Naar man nu vil spørge mig, hvorledes jeg kunde komme til at oplive først og opløse sidst, eller i alt Fald opløse og oplive paa en Gang, altsaa hvorledes jeg, der ikke er blandt Profeterne, fordi jeg ikke har gaaet nogen egentlig Skole igjennem, kunde blive Folkeopløser, saa svarer jeg, det kommer deraf, at jeg, da jeg begyndte at opløse, befandt mig imellem

Folk, som ingen Oplysning kunde tage imod, før end de blev oplivede, det var simple Folk, som saa at sige ikke kendte til Oplysning, men som først stulde oplives. Dersom jeg havde truffet paa Folk som Studenterne i Kjøbenhavn, paa Folk, der kunde lade sig oplyse uden først at blive oplivede, saa havde jeg maaste ogsaa givet mig til at oplyse uden at oplive, ti det er paa en Maade det nemmeste, men ligeoverfor de Folk, jeg traf paa, var jeg som jagt nodt til at bruge en anden Fremgangsmaade. Jeg tror ogsaa, at jo mere man lærer det danske Folk at kende, desto mere vil man erjære, at de baade i og udenfor Kjøbenhavn ikke rigtig kan blive oplyste, uden at de først blive oplivede, eller i alt Fald, at det maa følges ad, at der oplyses og oplives i en og samme Tid".

Jeg opnaaede kun en Gang at gæste Kold i hans ny Bolig paa Dalum, men jeg glemmer aldrig dette ene Møde, der med uudslettelige Træk har præget sig hos mig. Det er som jeg endnu ser for mig den simple, jævne Mand, som han gik der i sin graa Badmelisfrakke med den sorte Vest, tæt knuppet op i Halsen. Af hvad han den Gang i en Samtale udtalte, er der et lille Ord, som ligeledes har sat sig fast i Erindringen; jeg forstod det ikke den Gang og forstaar det ikke endnu, men jeg tvivler ikke paa, at Kold jo har haft sin alvorlige Mening dermed. Han udtalte sig nemlig saaledes: „Sagde jeg det ikke nok, mens jeg var paa Hindsholm, at der stak en stor Mand imod; nu er jeg bleven den store Mand, men om jeg skal blive den store Mand længe, ja, det ved jeg ikke“.

Kold levede Storstedelen af sit Liv som Ungkarl, og det var først som aldrende Mand, han indgik Ægteskab.

Som jeg alt tidligere har fremført havde Kold i sine unge Dage baaren paa en Kjærlighed til en bestemt Kvinde, og da han i denne Henseende blev

stuffed, har det formodentlig gaaet ham som saa mange andre: Han har ikke kunnet glemme hende, som han havde tænkt sig som sin Ungdoms Brud og har vel egentlig været bestemt paa ikke nogen- sinde at ville gifte sig.

Men lidt efter lidt har hans Sind og Tanke i denne Retning forandret sig, og Trangen hos ham vaagnet til at dele sit Liv med en elsket Kvinde. I Kolds Tanker om Egteskabet faar vi et godt Indblik i „En lille Efterstet til Kolds Minde“, som Fristolelærer Rasmus Hansen for en Del Aar tilbage skrev i „Fylla“, hvorefter jeg her hidsætter følgende, der tillige er et godt Bidrag til Belysning af Kolds Ejendommelighed:

„En af de første Dage, jeg var hos Kold fulgtes vi ad fra Kærteminde og hjem efter. Han frittede mig da ud, om jeg var forlovet eller om jeg nogen Tid havde været forelsket. Jeg svarede et jultet Nej til begge Spørgsmaal, og lod ham tillige mærke, at jeg nærmest heldede til den Side, aldrig at indlade mig i Egteskab. „Ja saaledes tænker De nu, hvad forresten er underlig nok i Deres Alder; men naar det saa bliver Dem en Trang, hvad gjør De saa?“ Ja, det vidste jeg ikke saa lige. Men jeg syntes, at Mennesker, der giftede dem med det rigtige Maal for Dje, nødvendig maatte gøre det, for at have noget sikkert at leve for, noget vist at opofre dem for og lade deres Kærlighed gaa ud over. Jeg havde ogsaa følt, jeg burde have noget saadant, og det glædede mig, jeg troede at have fundet dette i at komme til at holde Skole, da det bedste i mig vidnede for mig, denne Sag var min fulde Kærlighed værd. „Naa ja, gode Rasmus Hansen! De har saamæn været lige paa Buppen: De har været stillet saaledes, at De skulde enten holde Skole eller gifte Dem; men saa blev den Staal tungest, Skoleholdet blev lagt i, og derfor valgte De det. Men tro mig! naar

de har holdt Skole i nogle Aar, mælder den anden Trang sig igen, og saa spørger vi nok den Tidende, De er gift eller de da har faaet dem en Kæreste." Skönt jeg nu slet ikke kunde værgе mig for den Tanke, Kold havde vist Ret, gjorde jeg dog den Indsigelse, at det naaede sig vist neppe; jeg saa just ikke derpaa med saa venlige Dine lagde jeg til. „Paa Egtteskabet maa vi se med venlige Dine, indvendte Kold, „det er en god, en hellig Stand, stiftet alt i Edens Have mens alting var saare godt. En anden Sag er, hvordan vi tør bøvе os ind i denne Stand. Sig mig, har de nogen Tid til dagligdags været Vidne til noget ulykkeligt Egtteskab? eller hvordan. De tror, De er kommet paa de Tanker? "

„Til det første Spørgsmaal maa jeg svare, jeg aldrig har været Vidne til andet, end hvad der maa kaldes „lykkelige" Egtteskaber; de ulykkelige har jeg kun hørt tale om. Til det andet maa jeg svare, jeg ved det ikke ret. Jeg havde dog som ung blevet underlig blød om Hjertet, naar jeg hørte, Folk talde om de første Dage af Egtteskabet, som „Hvedebrodsdagene", og dernæst med en vis bitter Bemod om hele den øvrige Tid. Siden hen havde jeg lagt mig efter, hvad det dog kunde være, der gjorde, at Mennesker fristedes til at se saaledes paa Sagerne. Jeg havde ment og mente tildels, at det maatte komme af, de fleste indgik Egtteskabet, med fejle Forudsætninger. Idet de troede, det skulde blive en ren Nødselse; de ville plukke Roser uden Torne, men saadanne groer ikke under Solen."

„Deri har de vist Ret", tilføiede Kold; „men hvordan er det gaaet op for dem".

Jeg fortalte ham, jeg havde især lagt Mærke til en ung Husmand, der blev gift med en Pige „som Folk var flest." De kom i hvad der maa kaldes gode Aar, dog krævede hans Aar at han skulde arbejde,

for at de kunde holdes vedlige. Han havde ogsaa det Arbejde borte fra Hjemmet, at være Tærster hos en Gaardmand. Men han passede dette Arbejde slet, idet han først Klokken 8—9 gik til Arbejde; saa vidt jeg mindes, skyndte han sig saa rigtignok med at indhente det forsømte, men paa den Maade at han „sjaakede“ sig fra Arbejdet, saa endel Korn blev siddende i Halmen. Hans Husbond, en forstandig Mand, satte ham i Rette for begge Dele og lagde ham paa Sinde, hans Virksomhed tog en gal Bending. „Du har aldrig været dygtig,“ sagde han til ham, „men jeg troede dog, det havde hjulpet lidt, nu Du blev gift, Folk saa da i Almindelighed nogle flere af deres Kræfter igang, da Omjorgen for Hus og Hjem, Kone og Børn bliver lagt paa“. „Na — Snatterads har vi nok af“, afbrød Husbonden, saa er der F... tordne mig ingen Fordel ved at være gift, naar vi skal staa lige saa tidlig op og arbejde endnu strængere. Nej jeg vil F.... danse mig nyde hende, — og det vel saa fuldt som Jer andre.“ — Han gjorde nu ogsaa, hvad han kaldte „at nyde hende“. Hverken Folks Varsel eller hans Kones Taarer eller Bønner vendte hans Sind. Nogle Aar gik, og han var — en Stodder.“

Desuden havde jeg hørt mange, hvis ærlige Stræben jeg maatte agte, vaande sig under Livets Tryk og udbrøde i Klager, som disse: „Havde vi dog aldrig giftet os“. „vi ville give meget godt til, vi kunde træde tilbage igen“, „en Gang i mit Liv var jeg rigtig dum og det var — da jeg giftede mig“. Ja jeg havde hørt dem, der ligesom frem havde forbandet den Dag, de blev gift, og dem selv med, fordi de kunne være saa dumme. Jeg havde godt set, at noget af dette var ravgalt stillet, andet blev daarligt baaret; men det store Krav, Egtetabet gjorde til vor Virksomhed og især til vort Taalmod, var jeg gysset tilbage for, da jeg slet ikke følte mig stærkt til at bære det.

Og jeg sagde igen, at jeg nu troede, Skolegerningen nok vilde holde Længselen derefter nede.

„Na nej — det vil den ikke kunne, længer end til Skolegerningen kommer godt igang eller, hvis det forulykker for Dem, til De bliver led deraf. Jeg er nu saaledes stillet jeg har været en Smule forelsket i en bitte Pige, men det kom saa lidt i Vejen —. Nu staar det snart for mig, som jeg bør opgive den Sag, for bedre at kunne bruge alle mine Kræfter til min store Livsgerning. Sagen er, naar vi har faaet dem, er det bagefter; der lader sig ingen Prøve gøre og det er vist lettere at faa ti „Gribbeniller“ end en Danekvinde“. Jeg mente dog, Vorherre vilde hjælpe os, naar vi lagde Sagen i hans Haand, deri var Kold enig; men han paastod, at det var dog en vanskeligt Sag, for selv naar vi bad Vorherre vælge, vilde Hjærtet raade halvt med. „Desuden“, søjede han til, „saa selv om vi fik en god Kvinde, vilde det dog altid lægge et Tryk paa os, for ser de: „Er de glade og raske, skal der kæles og klappes, bliver de modløse og syge, skal der trøstes, og der skal overbæres, bliver de frugtfulde, er der snart ingen Ende paa Byrderne, der er med dem, idet nogle bliver saa, andre saa, og kun enkelte kan bære det som Kvinder. Da jeg nu forresten ikke tror, der er stort ved det hele, er det vist bedst at lade den Fugl flyve: Har jeg saa ingen til at klappe mig, har jeg heller ingen til at nappe mig!“

Kæserne vil have mærket, denne Samtalekunde ikke føres længer. Det følte vi ogsaa begge to: „vi var kørt fast“. Vi gik dernæst længe tavse og talede den øvrige Vej om andre Ting.

Da jeg havde holdt Skole 3 Aar, skrev jeg til Kold og fortalte ham, jeg nu var forlovet. Hans Svar lød saaledes: „. . . Det er saa opfyldt, hvad jeg svaaede Dem paa Vejen mellem Salby og Miesinge. Jeg ønsker Dem megen Glæde

med Deres Fæstems og Lykke i Deres forestaaende Ægteskab, efterhjem jeg ved, vi trænge til hinandens Deltagelse, og at De sætter særlig Pris paa min. Jeg kommer i Besøg hos Jer i Sommertiden, saa skal De fremstille hende for mig."

Da han nu var ved at ville rejse videre, efter at have gæstet os, siger han til mig: "Nu lader De Børnene have Frihed i Eftermiddag og følger mig hen at se Deres Kæreste. Jeg skal dernæst til Gravvænget og hvis det var paa samme Vej, var det heldigt." Min Kæreste laa just og sov til Middag da Kold og jeg kom; men han vilde jeg skulde kalde paa hende, efterhjem han paastod, det var med gode Kvinder, som med gode Børn: de var bedst at se, naar de uglig havde sovet. Jeg indvendte, det var dog egentlig kun, naar Børnene vare udsøvede, derimod slet ikke, naar de skulde vaagnes i Utide. "Ja saa gør vi en Undtagelse". Jeg vækkede hende og fortalte hvad der forestod. "Men, o ja! jeg er jo ikke redt," indvendte hun. "Han vil ogsaa se Dig, som Du gaar ved Dit Arbejde," svarede jeg, hvorpaa vi gik ind i Stuen, og holdende hinanden i Haanden, fremstillede vi os for Kold. Han "maalte os" fra øverst til nederst og siger derpaa: "Nu er jeg tilfredsstillt."

Efter et kort Ophold gik vi videre til Gravvænget. Undervejs siger Kold: "Ja, jeg kan nok se, De har havt Lykken med Dem og gjort et godt Valg. — Jeg er snart af den Mening, jeg gifter mig ogsaa. — Saalænge jeg har min Søster hos mig, gaar det, for hun kan saa godt afhjælpe mig Savnet, da jeg slet ikke kalder det en Lyst, og jeg indser i Grunden ikke der er saa stort ved det. — Det bliver derfor nok saaledes, at jeg gifter mig, den Dag, min Søster forlover sig; hvad hun vel gør, naar der tilbyder sig en Mand, hun synes om." "Det kommer dog an paa det", svarer jeg "som oftest skal der raadslaas lidt, før saadanne Sager kommer ilave, og, saavidt jeg ved, er De

jo ikke forlovet". „So — det gaar saamaen nok — jeg har ogsaa en Gang havt lidt Snak med en Pige; men da jeg var „betænt“, var hun ikke tilsiuds; nu tror jeg nok, hun er det. Saaledes bliver det bedst: Den Dag, min Søster forlover sig, holder jeg Bryllup! Min unge Kone og min Søster skal dernæst være sammen et Aar! Vængere kan min Søster ikke holde ud at gaa forlovet; men saa længe skal hun gerne holde det ud, det er nødvendig for min Kone, hun kan ikke lære Kvindelighed paa bedre Maade, end ved at være sammen med min Søster, der er rigest paa kvindelig Ynde mellem de mange, jeg kender. — Kan det nu imidlertid ikke gaa med den unge Pige, saa kan jeg saamaen saa ti andre. — De ser paa mig? — So, det er ganske rigtig, en Mand med min Livlighed, og som fører et saa tiltalende Ord, vil mangan dansk Pige kalde det en Lykke, at række Haand. Og et meget daarligt Mærke vilde det da ogsaa være, om ikke i det mindste en Del kunde føle og smage, „Manden er bedre end Rød og Blod!“

Vi havde været gift noget over et Aar, da der en Nat bankedes paa vore Døre, og der spurgtes, om det var her Rasmus Hansen boede. Min Kone vaagner og siger til mig: „Det er Kold, staa op og luk ham ind!“ Lidt efter stod Kold i vor Stue og sagde, at han var kommen kørende fra Røslinge til Vejstrup; men vilde saa helst gaa ud hos os. „I har jo Husly, og I kan vel sagtens skaffe mig et Knippe Halm at ligge paa.“ Min Kone var saa kommen i Klæderne og havde tændt Lys; men han sagde, vi skulde bare vise ham et Sted, han kunde ligge paa et Knippe Halm. „Ja, men vil De dog ikke ligge i Sengen?“ spurgte min Kone. „Nej, det vil jeg ikke; jeg vil, som jeg siger.“ „Ja, men det er da underligt, at ville ligge paa Halm ved Siden af en god Seng, naar Sengen staar ubrugt.“ „Det er en anden

Sag," gentog Rold; „men jeg havde regnet ud fuldt og fast, at De havde kun en Seng; jeg vilde dog saa heller, for at undgaa at gøre andre Uro, som da var i Senge, ligge paa Halm hos Jer." Da vi næste Dag sad ene, spurgte Rold: „Naa, hvad er der saa ved at være gift? Naa det gaa, uden det forstyrer en alt for meget i sin Livsgerning? Jeg har nu været fristet til at tro, det var en Stand, der tog mere end den gav!" „Hvad der er ved det," gentog jeg, „er vanskeligt for os at svare paa, der kun har været gift disse halvandet Aar. Vi har nu faaet den lille Pige, og vi har prøvet lidt af den Lyst og Smerte, Haab og Frygt, der knytter sig til saadant." „Ja, men vi er da meget gladere ved, at vi har hende," indvendte min Kone, „end hvis vi ikke havde hende." „Naa, ja saa er det tilfredsstillende oplyst," svarede Rold. „At det skulde skade en i Udførelsen af sin Livsgerning," tog jeg Ordet, „kan jeg just heller ikke mene, det skulde saa være, hans Kone var en Modstander af Mandens Livsgerning, i saa Fald kan det godt være, at Frygten, De udtalte, at den Stand tog mere end den gav, er grundet. Men da tror jeg at have lært saa smaa i den korte Tid, at vi aldrig kan komme i nogen bedre Stilling for at Kærligheden, der jo er „Livets Krone", kan udvikles i den Følge, der er muligt hos os.

„Der er de galt paa det," sagde Rold, „den Kærlighed, der udvikles i Egtefæbet, er kun et Slags Egenkærlighed, den er i dette Tilfælde langt fra ikke en Uting; men det maa vi dog lade staa fast: „Den, der elsker sin Hustru, elsker sig selv!" „Det sidste lader jeg staa fast; men den Paastand, at det skulde være Egenkærlighed at elske sin Hustru, gør jeg afgjort Indsigelse imod!" „Naa, — lad os saa høre da!" „Ja vel," svarede jeg, „De er enig med mig om, at „Gud er Kærlighed," og at „de, som bliver i Kærlighed, bliver i Gud."

De er vist ogsaa enig med mig om, at Djævelen er Egenkærlighed, og alt, der fortjener Navn af Egenkærlighed, har sin Kilde i ham". „Nu vel," svarede jeg, „nu kan vi let enes om, at Kærligheden hos Mand og Kvinde er ældre end Djævelens Indblanding, og maa altsaa være en af de fine Levninger, Skjalden spurger om, vi har tilbage fra Paradislivet, altsaa ægte, i samme Maal, som den er fejgjort fra hin Indblanding. Og med denne Kærlighed, tror jeg, skal alle elske sig selv. Ja, hvad mere er, jeg tror, Pavlus mener, at ved denne Kærlighed til vor Hustru, udvikles bedst al Kærlighed i sine forskjellige Retninger, til os selv, vor Næste og vor Gud. Dette er jo saa Ophav til, hvad Herren kalder al Loven og Profeterne, idet han siger: „Du skal elske Herren din Gud, af dit ganske Hjærte, Sjæl og Sind og din Næste, som Dig selv." Saaledes fuldkommes ogsaa bedst Folkeordet: „Naar Folk bliver gift, kommer de helt ind i Livet". Sagen er jo den, jo mere der sættes paa Spil, des mer kan der rigtignok tabes, ja alt kan tabes, hvis alt sættes paa Spil. Men meget kan ogsaa vindes, naar meget voves, ja alt kan vindes, hvis alt voves. Alt voves ikke ved at gifte sig; men meget voves. Meget vindes ogsaa for alle, det lykkes for." „Nu vel — det er et godt Bidnesbyrd."

Som Kold nu havde samtallet om Ægteskabet med mig, havde han vistnok gjort med mange. Og de fleste var sagtens af den Mening, han aldrig blev gift, saa hende, der blev hans Kone, er vel langt fra den eneste, der har sagt ham, han aldrig naaede at saa nogen. Det overraskede derfor Folk meget, da Ordet gif, han var „forlovet", og meget var det derfor ogsaa, der blev sagt om, hvor underligt det var, han skulde giftes, om det ogsaa virkelig vilde naa sig, om han virkelig kunde „gøre ud ad sin Kone" (elske og ære hende) osv. Tiden klarede efterhaanden alle disse Tvivl, saa der blev

nok at lære af hans Ord og Færd ogsaa i denne Livsstilling for hvem der i ringeste Grad kan stille Kærnen fra Skallen. Jeg skal dog gerne tilstaa, han blev sig selv lig ogsaa som Ægtemand. Blev han frittet om noget paa en Maade, der faldt smigrende eller nysgærrig i mindste Maade, saa gav han et drøjt, afvisende Svar, hvilket Folk mange Gange tydede, som en uendelig Uigeghyldighed mod hans Kone, som de til Gengæld ynkede. For dog at nævne et saadant Træk, skal jeg meddele følgende, der rigtignok, som det syntes, har mer end Skinnet for sig.

Samme Dag, hans første Datter blev født, rejste han hjemme fra til Langeland for at holde Møder. I Svendborg tog han ind i et mig kendt Hus og ventede lidt til Dampskibet gik. Konen, der, har jagt mig følgende Ordskifte: „Nu hvordan lever Deres Kone, Kold?“ „Na, saa ret vel; vi har idag faaet os en Lille.“ „Nu, maa jeg ønske Dem til Lykke? Er det Son eller Datter?“ „Det ved jeg saamæn ikke,“ svarede Kold. Dette Ordskifte er udenfor al Tvivl, og det er langt fra, jeg paa nogen Maade vil forsvare det, men dog heller regne det til hans Særheder end ligefrem til hans Uigeghyldighed, efter som jeg har siddet Side om Side med ham og hørt et Vidnesbyrd af hans egen Mund om, hvordan han hugede at være gift, og, som tydede paa langt andet end Uigeghyldighed.

Om Efteraaret, som Kold blev gift i Høst, var jeg sammen med ham til et Møde paa Svendborg Egnen. Folk ventede noget paa ham. Da siger en Kone: „Jeg har hørt, han kan slet ikke lide, nogen ønsker ham til Lykke; nu vil jeg lige godt gøre det, naar han kommer, for han skal værne sig til, at taale saadant noget, andre er glad ved.“ „Hvorfor vil Du det?“ spørger jeg, „hvis Du virkelig ved, han ikke kan lide det.“ „Ja, jeg bryder mig saamæn ikke om at drille ham lidt, det er han

flet ikke for god til, naar han er saadan. Har han ikke faaet sig en søn Kone, og saa skal han min Sandten ogsaa være glad ved hende." I det samme kom Kold. Lidt efter sad han ved Bordet og spiste sig lidt Mad før Mødet. Et Par andre Mænd, foruden mig, sad i Samtale med ham. Da trængte hin Kone sig frem og siger: "Nu, Goddag Kold! Jeg ønsker Dem til Lykke med Deres unge Kone!" Kold tav et Øjeblik. Derpaa svarede han: "Jeg modtager Deres Blyksning. Menneſter kan have Brug for al den Lykke de kan faa!" Det var aabenbart, Konen ikke naaede hvad hun vilde, der klart nok var, at faa ham til at afvise det. Hun tabte dog ikke Modet, men spørger igen: "Naa — hvordan huger De saa at være gift?" Kold sænkede først Øjnene, løftede dem dog ret snart og svarede roligt: "Naa jo — meget godt! Jeg skal sige Dem, jeg mærker det saa godt, jeg bliver gammel og trænger haardt til, at nogen skal høre og hygge lidt om mig. Dette mærker jeg tydeligere Dag for Dag, hun har Lyst og Trang til at gøre, og derfor har jeg al Grund til at hugge det godt."

Hvordan nu Konen blev tilfredsſtillet ved dette Svar, ved jeg ikke; jeg blev tilfredsſtillet. Jeg blev overtydet om, at Kold havde faaet en Hustru, som han trængte til at have hende. Det blev mig klart, at Kold lige straks ved sit Bryllup traadte ind i Ægteſkabet's ſidſte Tidſrum, og at kun dem, der gifter sig ſom Ungerſvende, træder ind i det førſte. For nu ikke at blive miſtydet, vil jeg pege hen til et Skjaldeord, der lyder:

„Kronos's guldne Tid betyder
Barnelivet, fro og helt,
i hans Børn det ſælſomt bryder
ſig i Levetløbet delt.

For Ægteſkabet's Bedkommende er denne guldne Kronos's Tid ogsaa Barnelivet fro og helt. I denne Tid leges der Mand og Kone, og Klarſynet ud,

vikles kun med Alderen. Børn kan saaledes lade til med at vilde giftes med Fader eller Moder, med Søster eller Broder, med Tjenestepiger eller Tjenestekarle, ja selv med gamle Mænd eller Koner. De taler om det, som den fulde Lykke; de nyde Livet „fro og helt“. Længer hen tier de med saadant noget, men kan derfor godt være „forelskede“; de nyde endda Livet fro og helt for deres eget Vedkommende. De har imidlertid mærket, andre har smilet ad det, og derfor skal de ikke mere have Del i deres Lykke.

Men Livet deler sig siden i Levnetsløbet, og det bliver en Umulighed at fastholde denne lykkelige Tid, der er Faderen til alle de følgende:

Ungersvendens Giftermaal, eller maaſte Ungersvende ved deres Giftermaal tror at tage Himlen i Besiddelse, som en Sev. For at pege paa noget, der sikkert tyder paa dette, vil jeg pege paa Ordene i Ribolds og Guldborgs Vise:

„Og jeg skal føre jer paa det Land,
hvor dig kommer aldrig Sorg til Hand.

Og jeg skal føre Jer paa den Ø,
hvor I skal leve og aldrig dø.“

Den modne Mand og Kvinde ved godt, Hægtstabet er som en Sejlads over et farefuldt Hav, de ved, der hører Lykke og Taalmod og andet mere til; men de føler, at Kærlighed forsøder alt. De ved:

„Det er saa vndigt at følges ad
for to, som gerne vil sammen være,
da er med Glæden man dobbelt glad,
og halvt om Sorgen, saa tung at bære!

Kun de gamle gifter sig som Kold, for i en Husfru at finde en Alderdoms Trøst; men det staar for mig, at den mest opofrende Maade, en ung Kvinde kan give sig hen paa, er, naar hun bliver

en gammel Hædersmands Hustru og Alderdoms Trost. Men paa saadanne gamle maa Ordet vist ogsaa kunne passe, at alt er

„flegt og kolbt og lige,
ingen Kraft, men ingen Fejl.“

Herhen paa tyder ogsaa, hvad der er sagt, Kold svarede sin unge Kone paa hendes Spørgsmaal: „Elsker Du mig noget, Kold?“ „Ja jo — lidt“, var det kolde, kloge og vistnok hel sejlfri Svar. En Ungersvend vilde have „forsikret“ hende, han kunde dø for hende; en kraftig Mand vilde trykket hende tavs til sit Brøst, maaske spurgt: „Kan Du tvivle derom?“ men Kold svarede: „Ja jo — lidt.“ Han saa det klart, der er kun saa lidt, vi har tilbage af den Fylde, hvormed Adam i Edens Have favnede Mandinden, hvorfor han ogsaa svarede saa simpelt, men saa sandt, paa hint Spørgsmaal.

Men Kold og hans Kone naaede ogsaa helt og holdent, hvad de kunde i deres Egteskab. De fik Børn, som blev deres Glæde og Lyst, hun sad ved hans Seng og „hæged og høgged“ om ham til han sov hen, og han overtydede hende om, han elskede hende „lidt“ men længe; han elskede til Døden adskilte dem.“

Saa vidt Rasmus Hansen.

Det var den 8de August 1866, at Kold blev ægteviet til sin nu efterlevende Hustru, en Gaardmandsdatter fra Fangel. Hun havde først en Sommer været paa Skolen som Elev og blev der siden om Vinteren efter. Selv har hun neppe haft nogen Anelse om, at hun skulde blive Kolds Hustru, og efter hvad man kan skønne, har det heller neppe været Kolds Hensigt førend med det samme, at Afgørelsen kom og den kom temmelig brat. Efter hvad der siges, skal den endogsaa være foregaaet paa den Maade, at Kold en Dag, han

kommer gaaende igennem Røttenet, gaar hen ti hende og spørger: „Vil Du ha'e mig Stine" paa hvilket Spørgsmaal han straks skal have faaet Ja.

Det kan synes underlig, at en Kvinde paa en saadan Maade straks kunde svare Ja, men til Forstaaelse heraf kan i væsenlig Grad tjene, hvad Fru Kold selv mange Aar senere har udtalt, nemlig den ubetingede Tillid, som Kold forstod at vinde. Der var noget hos ham — det er Hustruens egne Ord — som gjorde, at naar han talte, stode man saa ubetinget paa, hvad han sagde, at der ikke kunde blive Tvivl for nogen. Efter en saadan Udtalelse af Kolds efterlevende Enke, kan man i Grunden godt forstaa, at det kan være Sandhed, hvad der fortælles om Kolds Forlovelse, og forstaa, hvorledes Kvinden straks kunde være Rede til at give sig hen til Kold, da han paa sin egne og værdige Maade kom til hende med sit alvorlige Spørgsmaal.

Kolds Hustru er en stille og alvorlig, hjærtelig Kvinde, som man godt kan forstaa helt og fuldt kunde passe for ham, idet hun har ikke saa ganske lidt tilfælles med ham selv.

At Kolds Ejendommelighed ogsaa har gjort sig gældende i hans Testament er en Selvfølge, men der er desuagtet ingen Tvivl om, at denne Tid, blev den end kort, hører til den lykkeligste i hans Liv.

Kold havde hele sit Liv været en Barneven, og mere end nogen anden har han stridt for, at Barnealderen kunde blive gjort saa lys og lykkelig som mulig. At Glæden hos ham derfor maatte blive dobbelt stor, den Gang han selv opnaaede at blive Barnefader er en Selvfølge, og vi kan derfor saa godt forstaa, hvad hans Hustru har udtalt, at af alt, hvad Kold havde oplevet, var der neppe

noget, som i den Grad har glædet ham, som hans to Børn, de to Døtre Marie og Kirstine.

Da Kold havde været en Tid i Hjallese opgav han frivillig den Statsunderstøttelse, han hidtil havde haft. Grunden dertil har han selv forklaret ved en Lejlighed i København. Det hændte saaledes en Gang, da han kom ind til Grundtvigs Kappel, Bojsen — saaledes fortælles der — at man bad ham at drikke en Kop Kaffe. „Nej Tak,“ siger Kold, „jeg skal ingen Kaffe have.“ Man spørger ham da, hvorfor han ingen Kaffe vil have, og hertil skal Kold da have givet følgende Svar: „Jo, det skal jeg saamæn sige dem; naar jeg skal have Kaffe, naar jeg er ude, saa skal jeg ogsaa have Kaffe, naar jeg er hjemme, men naar jeg hjemme skal have Kaffe, saa skal mine Elever ogsaa have det, men det har jeg ikke Raad til. Nu kunde jeg nok saa Raad dertil, naar jeg vilde lade min Skole understøtte af Ministeriet, men det vil jeg ikke, ti saa vil ogsaa Ministeriet have en lille Finger med i Skolen, men denne lille Finger den vil jeg ikke have, og saa kan jeg heller ingen Understøttelse saa, og saa har jeg ikke Raad til at give mine Elever Kaffe, hvoraf følger, at jeg heller ikke selv kan saa nogen Kaffe, naar jeg er hjemme, og saa skal jeg heller ingen have, naar jeg er ude, og jeg siger Dem derfor saa mange Tak, men jeg skal ingen Kaffe have i Dag.“

Af andre ejendommelige Smaatræk om Kold, meddeles følgende: En Gang, fortælles der, gif Kold hjemme i sin Gaard og læssede Torv af. Der kom da en fremmed, som gif forbi ham ind og spurgte, om Hr. Kold var hjemme. Jo, han gif da derude i Gaarden! Man tænke sig selv den fremmedes Forbauselse.

Ved en anden Lejlighed kom der en meget fin Dame for at gæste Kold. Han sad som sædvanligt i sin Lænestol i Dagligstuen med Selerne ned over

Besten, hvilket han paa Grund af sin Svaghed altid brugte, samt uden Frakke, men med de nøgne, strikkede Trøjearmer, Fruen kom med sin raslende Silkekjole ind gennem Døren, nejer meget fornemt og spørger, om Hr. Højskoleforstander Kold er hjemme. „Jo“ — svarer Kold, „det er saamæn mig.“ At Damen i Djeblittet blev ikke lidet forbavsset herover, kan man let forstaa.

En Gang havde Kold købt en Ko hos en nærboende Præst. Da Handelen var sluttet, bad Kold om et Reb til at trække Koen hjem i. Præsten havde herover nær tabt baade Næse og Mund og spørger om det virkelig var hans Mening, at han selv vilde trække aften med Koen. „Ja,“ svarede Kold, „det er det da rigtignok“ og, søjede han til, „hvorfor skulde det ikke være det, den som virkelig har en Værdighed behøver ikke at være bange for saa let at miste den, men den, som ingen har, har altid travlt med at give det Udseende af, at han havde nogen og er meget bange at miste den som han ikke en Gang har.“

Kold vilde ikke, at noget maatte spildes. Saaledes fortælles der endogsaa om ham, at han ofte, naar han gik paa Vejene, samlede op de Fjedre, som der laa, idet han sagde: „Fjedrene ere dyre, det er en Skam at disse skal ligge her til ingen Nytte.“

At han ogsaa virkelig til dagligdags var, hvad man kalder, en god Økonom fremgaar af følgende: En Dag, en Mand kom ind at besøge ham, stod han henne ved Bordet i Færd med at klippe nogle gamle Klæder itu. Manden spurgte ham da, hvortil de skulde bruges. „Jo, det skal jeg saamæn sige dem“, svarer Kold, „naar mine Frakker begynder at gaa itu, saa giver jeg dem til de fattige Folks Børn for at de kan laves om og anvendes til Klædningsstykke. Men naar saa disse ikke kan bruge dem længere, saa beder jeg om at saa dem igjen,

og saa anvender jeg dem til Møllesejl, og det er nu hertil disse Klæder skal bruges."

Kold havde en usvigelig Tro paa Aand og paa Aandsmagten, hvorfor han med hele sin Sjæl vel mere end nogen anden har kunnet klynge sig til et Aandsord, som Ingemanns:

„Hvad Danmark var, kan det atter blive,
endnu er Fædrenes Aand i Live."

Og denne hans Tro paa Aand, saavel Helligaanden som Folkeaanden, og hans personlige Forhold til denne, gav sig Udtryk paa mange Maader, ja prægede hele hans Liv.

Saaledes fortælles der blandt andet ogsaa, at da der en Gang havde været Væddeløb ved Odense, kom der en Del af Deltagerne ud paa Højskolen for at ville se, hvad det var, man der tog sig for. Men da Kold saa kom op paa Skolen for at skulle holde Foredrag, begyndte han med at udtale: „Den Aand, som raader ved Væddeløbene, kan ikke forliges med den, som er den raadende her paa Skolen, derfor sagde Han (Aanden) nej til mig, den Gang jeg gik op for at holde Foredrag". Dermed sluttede han og gik ud af Skolen.

Bed en anden Lejlighed skulde Kold tale ved et større Møde, hvor der var samlet en Mængde Mennesker. Men da saa Kold kom, gik han blot frem for Forsamlingen og bad dem undstgælde, han kunde ikke tale i Dag, ti Aanden havde nægtet ham sin Bistand, og saa nyttede det ikke noget, han stod og snakkede.

Som et lille Vidnesbyrd om, hvilken Rolighed Kold kunde tage paa en Ting med, fortælles der, at det var en Dag, Kold stod uden for sin Skole, og som han der staar, falder der paa en Gang en Karl ned i Hovedet paa ham oppe fra Taget.

Men Kold blev staaende ganske rolig og siger: Se der, der har vi jo P'e'r.

Kold kunde ogsaa paa en forunderlig Maade anvende Satiren og med denne svinge Tugtens Ris over andres Hoveder. Saaledes fortælles der en Gang, at der var en Elev, som kom til ham og beklagede sig over, at han ikke kunde gaa i Fred for Kammeraterne. „Hvad er der da i Vejen“, spørger Kold. Jo, svarer saa Eleven, de gaar mig alt for nær og frænker min Ære. Naa—jaa, svarer Kold, naa det gør de, naa, de gaar Din Ære for nær, naa, naasaa Du har en Ære!

Bidt efter kommer de ind til Foredraget, og i dette kom Kold saa med følgende Udtalelse:

Hør — siger han — der er ingen af dem, som maa gaa over Gulvet, ti N. N.*) sidder derhenne, og han har en lang Hale, og naar han nu sidder derhenne, saa kan det godt være, at Halen ligger helt henne i den modsatte Ende af Stuen, og saa kunde det let ske, at de kunde komme til at træde paa Halen, og det gør ondt paa N. N., ti hans Hale har den mærkelige Egenskab frem for andre Haler, at den er usynlig for alle, undtagen for ham selv!

Kold havde ogsaa en forunderlig Evne til at gennemskue Folk og som et Vidnesblyd i denne Retning er det blevet fremhævet, at han allerede for 40 Aar tilbage skal have udtalt om Wilhelm Birkedal, at han var en god Frihedsmand saa længe det stod i Phantasten, men naar det skulde til at udføres i Virkeligheden, saa skulde vi nok se, hvorledes det gik.

Om hvorvidt Kold i denne Paastand har faaet Ret eller ikke, skal jeg ikke udtale mig, men overlade Læserne selv at dømmе om.

*) Navnet paa den Elev, som havde beklaget sig for Kold,

Som et lille Vidnesbyrd om, hvorledes Kold allerede i sin tidligere Ungdom har været en modig Ungersvend, der ikke lod sig kysse hverken af Tro eller Overtro paa Dødes Genfærd, Spøgerier eller lignende, skal her meddeles et lille Træk fra den Tid han var paa Seminariet.

I Suedsted Sogn, hvor Suedsted Seminarium laa, var der en Jordemoder, som blev forbigivet af hendes egen Mand. Da Kold var paa Seminariet i Suedsted, var Jordemoderpladsen bleven besat med en ny Jordemoder, og hun tilligemed sin Mand ønskede tillige at drive Handel. Men Jordemoderboligen laa ikke bekvemt for at handle, den laa affides. De ny Jordemoderfolk kom nu til dem, der styrede Sognets Sager, og foregav at de kunde ikke være i Huset for Spøgeri, og de mente, at det var den forgivende Jordemoder, som hed Bernille, der gik igen. Men da man nu havde Følene mistænkt for, at de fandt paa dette for at faa Huset flyttet (hvilket de af den Grund forlangte), hen til et Sted, som var mer bekvemt beliggende for Handelen, spurgte Seminarieforsøger P. G. Brammer en Dag Seminaristerne, om en af dem ikke vilde gaa ind en Nat og undersøge Forholdene i Jordemoderhuset. Kold tilbød han vilde, og en Seminarist ved Navn Billumsen ledsagede ham. Da de kom til Huset, lagde Kold sig at sove i den Seng, hvor Mordet var begaaet, medens Billumsen skulde vaage og kalde paa Kold, naar han hørte nogen Støj. Kold sov, men drømte afftydeligt om Mordet. Ud paa Natten kaldte Billumsen ad Kold og sagde: „Kold! nu er hun her!“ Han stod derpaa op og gik ud hvor Lyden kom fra og sagde: „Bernille er Du her? saa kom og sig hvad Du vil, men gaa straks igen!“ Men der var ingen som svarede noget, og Jordemoderhuset blev da ikke flyttet.

Da Kold rejste hjem fra Smørna fulgtes han en Tid gennem Tyskland med en tyk Guldsmed-

svend. En Aften gik de længe, inden de naaede noget Bærtshus, hvor de kunde overnatte. Men endelig kom de til et saadant, hvilket var af et meget dunkelt Udseende og lignede et gammelt Kloster. I Stænkestuen var der en stor Del tykke Haandværksfvende, som saa meget forfultede ud. Guldsmedsvenden krævede noget Øl ind til diske og tog ved den Lejlighed sin Pengepung op af Lommen for at faa en Guldmønt vekslet, og ved samme Lejlighed kunde man se, at der var mange Guldmønter i den. Kold samt hans Rejsesælle blev nu viste deres Bærelse. Dette var meget stort med to store Alkovseenge, en til hver. Guldsmedsvenden lagde sin Pengepung paa Bordet, da han gik i Seng. Kold derimod havde sine Penge indsyet i sin Bæst. Da de havde ligget lidt i Sengen og Guldsmedsvenden allerede var falden i Sovn, gik Døren op, og det lod som nogen kom ind. Da sprang Kold hastig op, gik hen til Bordet og tog sin Rejsesælles Pengepung, som han lagde under sin Hovedpude til om Morgenen, da han atter gav sin Rejsesælle den, som derved blev Kold meget taknemmelig.

Til Kold, som i Fristolens første Tid stod for at skaffe Fristolelærere hen til de Steder, hvor der var Trang til dem, henvendte da ogsaa de sig, som vilde være Fristolelærere. Da engang en saadan forgæves havde søgt Kold flere Gange men endelig traf ham Kl. 10 om Aftenen, kom han meget højtideligt og udtalte over for Kold, at det var bleven ham en Hjærtesag at være Fristolelærer, men han vilde gærne raadspøire sig med Kold derom, da svarede Kold: „Ja, det kan jeg ikke sige Dem nogen Bested paa i Aften det er bleven for silde; jeg kan ikke naa at stille Dem ad og sætte Dem sammen igen:“

En Dag straks efter, at Kold havde faaet sin ny Skole færdig, havde han Besøg af en god Ven,

som da sammen med Kold gaar og ser paa det ny, stolte, to Stokværk høje Hus. Som de da gaar udbryder Bennen: „Jeg forstaar ikke Kold, hvor Du kunde vove at bygge et saadant Hus og hvor Du fik Pengene fra dertil.“ „Ja“, svarede da Kold, „min Forstand sagde ogsaa det var galt, men Aanden sagde, jeg skulde bygge stort, og hvad han siger, det maa jeg gøre.“

En Tid efter ovenstaaende, men kort før Terminen, var Kold ude i Odense. Købmanden spørger ham da, om han nu havde faaet Pengene, han skulde ud med til Terminen. Nej, det havde Kold da ikke. „Hvad, har De ikke“, sagde Købmanden, „dre er jo nu kun nogle faa Dage til Terminen, og hvad vil De saa gøre?“ „Ja, det ved jeg ikke“, svarede Kold, „men et ved jeg, og det er, at naar Aanden har sagt, jeg skulde bygge og bygge stort, saa maa han ogsaa sørge for Pengene dertil.“ „Ja“, indvendte Købmanden, „det kan nu være godt nok, men tør De nu ogsaa saadan altid stole paa, at Aanden vil hjælpe Dem?“ „Nej“, svarer Kold, „ikke altid, der kan være Tider, da alt ligger Graat i Graat for mig, og da kan jeg tvivle; men i mine lyse Øjeblikke, da tvivler jeg aldrig, og hvad vi tror paa i vore lyse Stunder, det maa vi holde os til, ti Tvivlen og Mismodet, som raader i de mørke Tider, det kommer fra ham som er Mørkets Fyrste og ham forsøger jeg samt alle hans Gerninger og alt hans Væsen, men hvad jeg tror i mine lyse Øjeblikke, det ved jeg kommer fra Lysets Aand, Gud Fader selv, ti han er Lysets Herre og ham tror jeg paa, og hvad jeg modtager fra ham, det ved jeg, det skal nok bære frem!“ Og Kold blev ikke stuffet, — Pengene kom i rette Tid!

Til Forstaaelse af, hvorledes Kold saaledes kunde hvile i Troen og gaa frem med den mageløse Tros Sikkerhed, tjener, hvad hans Hustru selv har

meddeelt, at han ofte kunde ligge hele Natten og uafbrudt stride med Gud i Bønnen og naar han saa enda ikke derved kunde finde Fred, skede det undertiden, at han stod op og gik ud paa Marken og raabte med høj Røst til Gud i Himlen: „Nu maa Du hjælpe mig“. Og saa fik han No.

Hvor alvorligt at Kold tog det med sin Kristendom, fremgaar tydelig af de foregaaende Træk, men fremlyser dog end yderlig af følgende: Den Gang Kold blev kristelig vakt, fik han stærke Tvivl om, at han ogsaa var bleven døbt med den rette, kristne Daab, hvilket han forøvrigt saameget lettere kunde faa, som han var vel vidende om, at den Præst, som havde døbt ham, saa godt som altid døbte urigtig. Han gik da længe og vidste ikke, hvad han skulde gøre; men tilsidt gik han da op til Grundtvig og spurgte ham om, hvad han mente, han skulde gøre. Grundtvig gav ham da det gode Raad, at han skulde blive med som Fadder ved en Daab, og hvis han da sølte, han der kunde svare sit Hjertes oprigtige Ja til Daabspagten, som den der løb, saa troede Grundtvig han trygt kunde tro paa, at hans Daab havde været rigtig, men kunde han ikke det, raadede Grundtvig ham til at lade sig døbe. Dette gjorde da Kold ogsaa, idet han stillede sig som Fadder ved Døbefonten og sølte der Glæden af virkelig fuldt ud at kunne svare Ja paa Spørgsmaalene, som de der lyder, før selve Daaben sker, og derved fandt han Fred og tvivlede aldrig siden paa, at han jo havde faaet den rette Daab.

Blandt de mange Menneſker, som kom til Kold for at gæste ham paa Skolen og høre, hvad han havde at bringe til Lys og Glæde, hændte det ogsaa meget ofte, at der kom Folk, som var trykkede af Sorg og Nød i en eller anden Retning og de gik saagodtſom altid trostede bort og viste skede det at man netop gennem hans Foredrag fik Svar

paa de Spørgsmaal, som laa glemte hos en selv, uden at man nogensinde havde talt med Kold derom saaledes, at man bagefter maatte sige om Foredraget, at det var jo som stilet til mig personligt.

Ofte kunde det ogsaa træffe, at man længe sad og talte med Kold netop om det, som laa paa Hjærtet, men uden at det vilde lykkes for Kold at bringe det, som man trængte til, men saa fulgte man med paa Stolen og saa kom det.

Paa en eller anden Maade fik man, hvad man trængte til, og saagodt som aldrig forlod man Kold uden at dette var opnaaet.

Saaledes fortælles der ogsaa om en ung Kone, som meget bedrovet kom til Kold. Hun havde nemlig nylig haft Bryllup, men hendes unge Husbond havde Dagen efter Brylluppet maattet forlade hende for at drage afsted i Krigen. Hun var nu bleven saa ængstelig og bange for, at hun ikke mere skulde saa ham tilbage. Trøstesløs, som hun var, sad hun nu i Dagligstuen og talte med Kold. Men alt det han talte med hende, blev hun lige forrigfuld, og intet syntes at vilde hjælpe. „Ja“, siger saa Kold, „saa faar vi gaa op til Foredraget, maaste Du da deri kan finde det, som Du trænger til“. De gik da paa Stolen, og Kold holdt sit Foredrag, men heller ikke dette hjalp, hun var lige sorgmodig og nedbøjet. Men saa efter Foredraget sang de: „Alt staar i Guds Faderhaand“. Da var det, som om der med en Gang faldt Skæl fra Konens Dine, og hun udbrød: „Ja staar alt i Guds Faderhaand, saa staar jo min Mand der ogsaa“. Fra det Øjeblik var hun glad og frimodig og gik nu hastig hjem, vis paa, at hun nok skulde saa sin Brudgom hjem igen, og det fik hun ogsaa.

Det var saaledes paa mange forfællige Maa-
der Kold kom til at virke, men dog først og sidst
ved sin ejendommelige Maaade at holde Skole paa.

Til yderligere Belysning af hans Syn paa
den tvungne Almuskole og Fristolen, skal jeg her
hidsette en Artikkel, fra „Fylla“, der er meddeelt
af Karl N. Timmerman:

„Den Skole, sagde Kold, som 1814 blev sat
i Skit tog sig for at uddanne Børnene i alminde-
lige Skolekundsaber. Det skulde Forældrene nu
ikke have noget med at gøre, ja de havde knapt
Lov til at tale med Børnene om, hvad der gik for
sig i Skolen. De skulde jaa godt som staa orkes-
løse og se til, med Hensyn til deres Børns Ud-
vikling. Børnelærdommen blev givet ved Tvang.
Lærestykkerne skulde læres udenad paa Kæmpe, og
det skulde Barnet give sig af med i en meget ung
Alder, ofte endog, før de ret kunde læse indenad,
ja dette var der mange, som det aldrig naaede sig
for, medens det dog gik helt strygende for dem
med Udenadslæsningen, og den kunde ingen slippe
fri for. Der kunde ikke være Tale om, enten de
kunde eller ikke, for det var jo nu engang saa, at
de skulde, og hvem, der ikke kunde sit Lærestykke,
maatte ofte lide vanærende Straffe derfor, enten
maatte Synderen i Skammekrogen, hvor der stund-
om var strøet Urter, hvor han da maatte jidde
paa Knæerne, eller der blev sat Klaptræer paa
ham, eller ogsaa — og det var det sikreste Mid-
del til at faa Lærdommen til at bide paa — en
Stof, en Knippel, eller en Tapp maatte gøre Lyd.
Med saadanne Redskaber kunde og skulde det gaa,
og saaledes lærte Børnene med stor Færdighed at
læse udenad, jaa det kunde gaa ligesom Røp i
Hjul, og ligeledes kunde de svare paa ethvert
Spørgsmaal, der blev dem givet ved Proverne; ti
Spørgsmaal og Svar var tillærte udenad, hvor-
for det ogsaa gik saa raft at Svaret tidt gik forud
for Spørgsmaalet.

Saaledes gif det til i de aandløse Skoler; men nu er Folket ved at vaagne og at komme til sig selv, saa det ved af sig selv at sige, og det mærkes, at Folkets Aand ikke er en Trældoms Aand. Vi ser, at Oplysning, og alt hvad Friheden ellers har vort med sin velsignede Haand, gaar frem med Kæmpestrid; men hvad ikke Friheden har vort ved, staar folgelig endnu paa sit gamle Stade, og det gør den praetungne Skole, „Almuskolen af 1814“, den er i Dag ikke et Haar bedre end den var, den Dag, den blev indført; men da vi ikke kan nøjes med det, da det er en Kændsgerning, at der ingen Fremgang ster, saa maa vi vel have Lov til at prøve noget andet. Lad os da prøve at gaa den modsatte Vej. Istedetfor Udenadslæsningen giver vi Sagn og Eventyr og alle Slags „Historier“, som Børnene har Lyst til at høre paa, taler til dem af Bibelsagaen og vort eget Folks Saga. Istedetfor de vancerende Straffe bringe vi Kærlighedens Ord, i det hele taget istedetfor at knække, maa vi søge at vække Lysten.

Der kan jo nok gøres det Spørgsmaal: Var det dog ikke godt, om Børnene lærte udenad? og herpaa kan der med Rette svares: Jo, dersom Børnene var indrettet saaledes, at de ikke var modtagelige for Oplysning, længer end til de blev 14 Aar, og deres Udvikling dermed var særdis; ti da var det vist nødvendigt, at se at saa dem lært alt udenad; men nu er der et gammelt Ord, som siger: „Man kan lære, saa længe man lever!“ og man har ester det ikke nodig at lære alt paa en Gang. Men hvad bliver Undervisningen i Friskolen da andet end stykkevis? Nej andet bliver den ikke; men selv om Valles eller Balslevs Lærebog læres udenad fra Ende til anden, saa er dette jo dog heller ikke andet end stykkevis, efter som selv Poul, der var oplært af Guds Aand, siger, at al vor Værdom og Kundskab er kun stykkevis. Der var

en stor Bismand og Tænkter i Grækenland, han hed Sokrates. Om ham sagde man, at han var den viseste, næst Guderne. „Er jeg vis,“ sagde han, „saa er det min Bisdøm, at jeg ved, jeg intet ved!“

Men der kunde jo være Fare for, at Born i Fristolen, naar de ikke ved Straf bliver holdt i Ase, kunde blive næsvise. Det bliver de ogsaa, det skal ikke nægtes; men hvad bliver de saa i Evangstolen under Bissen? Der bliver de listige og løgnagtige, og hvad mon der saa er værst! Med Næsvisheden har det ingen Rød, den skal Verden nok tage fra dem; men Løgnagtigheden og Falskheden ogsaa kun i Verden, saa det gaar fra ondt til værre. Hvarken Evangstolen eller Fristolen er fuldkommen; men af to onde Ting vælger man gærne den mindste. Der kom rigtignok engang en Mand og udtalte sin Glæde over, at han ved at blive godt gennemprøget var bleven en stor Mand. Kold raadede ham da til at købe en Knippel, og saa at gaa omkring og gennemprøge saa mange, som han kunde overkomme, for saaledes ogsaa at saa dem gjorde til store Mænd.

En anden Gang, sagde Kold, kom der en Dreng til mig. Han var ogsaa bleven godt gennemprøget; men han følte ikke, det havde fremmed hans Storhed, tværtimod, han var meget ulykkelig ved det. „Jeg vil gaa i Skole hos Dig, Kold!“ sagde han. „Hvorfor vil Du det?“ „Jo, for Degnen slaar mig: men jeg har ingen Penge at give Dig for det; min Fader har heller ingen.“ „Saa saa maa vi vente, til Du bliver stor og kan tjene noget.“ — Drengen kom da i Skole hos Kold, og næsvis blev han jo rigtignok. Men da han saa kom ud af Skolen, skulde han lære et Haandværk. Engang traf Kold ham da siden, og han saa meget modfalden ud. Det var en streng Mester han var kommen til, og, kort sagt, alt dette næsvise var falden bort.

Der kunde spørges endnu: „Men kan der holdes Kundskabsprover i Friskolen?“ Ja der kan; men Læreren maa da være dugtig snu og en Mester i at snu sig, for det er en vanskelig Sag. Børnene læser alt for langsomt, de har intet lært udenad, de tænker sig for længe om, inden de svarer paa, hvad de bliver spurgt om, osv.

En Mand sagde engang til Kold, at han havde været i en Friskole hvor Børnene vare saa uvidende, at de ikke engang vidste, de havde fem „Sanser“. Ja, sagde Kold, det kan da endelig blive godt, om Børnene ikke kender Sansernes Tal, naar de bare ved at bruge dem, og Menneskene har i Grunden kun tre „Sanser“.

Det er spydigt ofte bleven udtalt, at man paa de Koldste Folkehøjskoler kun lærte at synge og høre Eventyr. Om muligvis nogle af disse Skoler skulde have gaaet vel vidt i denne Henseende, tør jeg ikke domme om. Baade Eventyrene og Sangen har ganske vist sin overordentlige store Betydning, men man kan jo ogsaa saa for meget af det gode, men det er vist, at om der findes Skoler, hvor en saadan Undervisning udgør den overvejende Del, saa har de i alt Fald ikke lært det af Kold, og det er ikke i hans Fodspor, man da træder, hvorfor Kold heller ikke i nogen Retning skal have Skuld for at have givet Anvisning paa en saadan Undervisning.

Jeg beder i denne Henseende Opmærksomheden henvendt paa hans Højskole paa Hindsholm og særligt lagt Mærke til, hvorledes Præsten og Provsten og hele Sogneraadet en ston Dag kommer for at undersøge, hvad de lærte paa Skolen. Naar vi da lægger Mærke til, hvorledes det gik med denne Overhøring, kan man da andet end forundres, maa man ikke lige frem endog saa forbauses derover. Eleverne udspørges baade i Jordbeskrivelse og i Verdenshistorie, ja endog saa i Ræmi, og

man sætter dem ikke i et eneste Spørgsmaal. Jeg syntes i Sandhed, at dette er storflaact! Kender man en lille Smule til med hvilke Betingelser for en videregaaende Undervisning, Eleverne møder paa Stolerne endnu den Dag i Dag, da dog Børneskolerne er saa langt anderledes, end de var paa den Tid, saa maa man vist indrømme, at det vil være saare sjældent at finde et Hold Elever, som man kan give virkelige positive Kundskaber i Verdenshistorie og Jordbeskrivelse i Løbet af 5 Aaener saaledes, at de de endogsaa kan huske de vanskelige Navne paa Oldtidens Generaler! Fra min egen Erfaring kender jeg intet saadant Hold, og jeg tvivler meget om, at nogen anden gør det. Jeg tvivler tillige meget paa, at der er nogen af vore nuværende Højskoler, som i denne Henseende kan staa Maal med Kolds.

Det forekommer mig klarere, jo mere jeg kommer til at tænke derpaa, at ikke allene i, hvad man hidtil har antaget, nemlig at oplive, men ogsaa i at opløse har Kold haft en forunderlig Evne saaledes, at han som Skolemand betragtet rager sit Hoved op over alle selv vore Nutids lærde Skolemestre.

Det var ude imellem Bønderne, at Kold fik sin Gerning. Lad os mærke os dette. Vi kan have godt deraf. Vi er endnu altfor villige til at bruge den nu snart to Aartusinde gamle Sætning: Man der komme noget godt fra Kafaret. Vi er fremdeles alt for tilbøjelige til at antage, at kun det som kommer fra de store Steder, fra de høje Sale, har noget Værd og dog er det nok en gammel Erfaring, at meget af det som har faaet den største Betydning, saare ofte netop er fremtraadt ikke med Glans og Ære, Rigdom og Herlighed men i Ringhed og Stilhed ude imellem det menige Folk. Det er, som om der her var en rigere Jordbund, der bedre end den øvrige er i Stand til at frembringe de kraftigste Stud, som kan fremstøde af Folkelivet.

Man ser tillige mange Vidnesbyrd om, at det nu, som vokser op for at stænke Kjennekkelivet fornyede Kræfter, ogsaa har lettest ved at finde Indgang ude imellem det menige Folk. Det er som Jordbunden her trods alle Mangler dog er mere modtagelig for den ny Sæd, der skal udsaas, spire, slaa Rodder og bære Frugter til Folkegavn.

Rold var paa en underlig Maade, gennem Modgang og Skuffelser, bleven opdraget til den betydningsfulde Gerning han af Gud var bestemt, til at udjøre i det danske Folk.

Det var hans usvigelige Tro paa Sandhedens Sag og hans sikre Forvisning om, at det var Guds Vrende han gik i Forening med hans lyse Haab om at

„hvad Danmark var, kan det atter blive,
endnu er Fædrenes Aand i Live,“

som bestandig bar ham frem, styrkede ham til hans Livs Gerning og gav ham de mægtige Kræfter selv under hans nedbrudte Helbredstilstand. Hele hans Liv er et Vidnesbyrd om, at han levede i den sikre Tro, at

„Kærlighed i Pagt med Nanden
den faar al Tid Overhaanden.“

Rold opnaede ogsaa den Glæde, at se sin Gerning bære rige Frugter og at se sin Virksomhed anerkendt trindt omkring, baade af Høje og Lave. Og det var ikke alene her hjemme i Danmark, at den havde vakt Opmærksomhed, men ogsaa udenfor Fædrelandets Grænser, saa man med Undring paa den mærkelige Skolevirksomhed, som var fremstaaet her hjemme ved Kristen Rold. Til Belægning af dette, skal jeg her hidsette en Skildring, som i 1868 stod i det svenske „Aftonbladet“ af en Mand, ved Navn Dr. Halund, som af vedkom-

mende Blads Udgiver var sendt her ned for at undersøge de danske Folkehøjskoler. Om Kold og hans Skole skriver nævnte Mand saaledes: *)

„Det var min Hensigt fra Hindsholm at ville have besøgt Ballekilde Højskole, der under en vel- fortjent Anseelse, men hvad jeg undervejs hørte fortælle om Skolen i Dalum eller Hjallesø paa Fyn og dens Forstander vakte hos mig et levende Ønske om at gøre Bekendtskab med denne Værestalt og bragte mig til at forandre min Rejseplan. Fra Odense ud til Hjallesø er kun en Fjerdingvej, og jeg stod snart udenfor Indgangen til en ny toetages Bygning, der ligger et lille Stykke fra den store Landevej, midt i sin Mark. Det var Kolds Højskole, kendt over hele Danmark. Undervisningen var i fuld Gang. Jeg sendte det Brev ind, hvormed Stephansen og Nielsen havde haft den Godhed at forsyne mig ved Afrejsen fra Hindsholm. Man viste mig ind i et Værelse og efterat have ventet en Stund, kom Kold. Jeg havde hørt Tale om Mandens Originalitet, men jeg havde endnu ikke ret klart forestillet mig, hvad Slags Person, jeg skulde see i ham. Foran mig stod nu en midaldrende Mand med fine, skarptprægede Træk og klædt som Bønde i en graa Badmels- Dragt med Huen paa Hovedet. Han saa tavs og bestemt paa mig. Da jeg fremførte mit Urinde, oplivedes Trækkene, et mildt Smil viste sig, og han rakte mig Haanden og bød mig Velkommen. Vi satte os nu og var straks uden al Indledning midt inde i Sagen.

Kold hører til dem eller rettere er den første Repræsentant i Landet for den Anskuelse, som mener at hvad der skal gøres paa Højskolen for Folkets Oplysning, ikke maa gaa ud paa at give visse saakaldte positive eller praktiske Kundskaber, men for den allervæsentligste Del paa at vække det

*) Ser hidsat efter Kl. Berntsens Bog.

aandelige og folkelige Liv. Dette skal især ske gennem fri Foredrag, som umiddelbart virker paa Elevernes Hjerter samt gennem Fortællinger af Fædrelandet og Nordens Historie. „Alt indenfra“ er hans Grundregel. Han vil trænge ind til det inderste Sjæls-Liv for derfra at virke forædlende udad. Efter hine fri Foredrag og Fortællinger kommer Modermaalet, Jordbeskrivelsen, Skrivning og Regning og først i 3dje Rang noget Fysik og kemi. Her som i de andre Højskoler spiller Samtalerne i Fritiden en vigtig Rolle for Undervisningen. Tilligemed sine Lærere, forhenværende Lærlinge af Skolen, er Skold altid sammen med Eleverne, meddeler sig i Samtaler uafsladelig til dem og maa saaledes, da han er en mægtig Personlighed, udøve en overordenlig Indflydelse paa dem.

Jeg fik snart Lejlighed til at høre en Prøve paa Skolds Undervisningsmaade. Han havde fortalt mig, hvorledes han først i en anden Egn af Fyn havde begyndt sin Lærevirksomhed blot med et Par Elever for at „hjælpe dem tilrette“, og hvorledes Planen til at oprette en almindelig Højskole først lidt efter lidt modnedes hos ham. Men hvordan dette gik til og blev udført, søjede han til, „det skal jeg, om De vil, fortælle oppe i Skolen“. Og i det Foredrag, han da begyndte, fortalte han for Eleverne, som sad hen i en fortrolig Vennekreds, hvorledes en uimodstaaelig Indflydelse, som aldrig lod ham nogen No, havde drevet ham til at sætte sin Tanke i Værk. Forgæves havde Forstanden advaret ham for den Gæld, han derved vilde komme i; Manden havde ligesuldt sagt: Du skal; Midlerne vil komme, efterhaanden som de behøves. Og saaledes gik det ogsaa. Han fandt, naar han mindst ventede det, en Ven, som hjalp ham med de fornødne Penge. Alt dette fortalt paa en simpel Maade, fri for al Opstiltning, med staaende Gentyndninger til stedlige Forhold, som var

hans Tilhørere velbekendte, gik ud paa at indstærpe Tillid og Mod under Bestræbelserne for det Højere. Oplysende Eksempler fra Bibelen forekom ogsaa bestandig. Man saa og solte, at det var hans virkelige Overbevisning, at et bestemt Skald var udgaaet umiddelbart til ham, og at denne Overbevisning ogsaa meddelte sig til Læringerne. At der laa noget overspændt i alt dette, faar saa være, men det var ikke en Overspændthed af det sygelige Slags, som kun ruger over sit eget Jeg, men noget af den hellige Afd, som findes hos alle kraftigere Naturen, der i en eller anden Henseende har ført Verden fremad.

Med Undtagelse af den Ejendommelighed, som Kolds Personlighed paatrøffer Skolen, findes der iøvrigt ikke noget, som skiller den fra de andre grundtvigianste Skoler eller Højskolerne i Almindelighed. Det er den samme fri Undervisningsmaade, Opgivelse af al Lekticlæsning, Selvuddannelse ved Læsning af udmærkede Forfattere, skriftlige Besvarelser over opgivne Emner og endelig den friske oplivende Sang.

Bed min første Indtrædelse i Skolen forestillede Kold Eleverne for mig med de Ord: „Saa dan ser Ansigtterne ud her.“ Et Menneskes Ansigt har altid Betydning, men ved en saadan Lærestalt som denne kommer man uvilkaarlig til først at vende Blikket til Elevernes Ansigter. Der findes naturligvis forskellige Grader, men i Almindelighed har jeg i de Skoler, jeg har besøgt, fundet et vakt Udtryk med Liv i Øjet. Kold havde særlig Grund til at henvende min Opmærksomhed paa sine Elevers Ansigtstræk. Sjælen havde allerede trøkt sin Adel paa mange, og hvor det endnu ikke var gennemført, var en god Begyndelse gjort. Mærkeligt var det med Hensyn hertil at se et og andet Ansigt med de groveste og støtteste Træk — lav Baude og en forfærdelig bred Mund

— nu vise et Udtryk, der gjorde, at man knap mærkede det uforholdsmæssige deri.

Ogsaa var her i en Del af Sommeren Højskole for Piger. Hvorledes dette var gaaet til, fortalte Kold mig saaledes: En af de unge Karle havde en Dag bedt ham om, at hans Fæstems maatte faa Lov at komme til Skolen og tilligemed ham høre paa Foredragene. Da dette Ønske opfyldtes, kom andre og begærede det samme for deres Søstre. Kold lod dem komme; hans Søster, som var Skolens Husmoder, tog sig af dem og lod dem i Fristiden tage Del i Arbejdet i Huset. Lidt efter lidt voksede Antallet saa betydeligt, at Kold besluttede at aabne en særlig Undervisning for dem i de 3 første Sommermaaneder. Denne Skole har nu vedvaret i flere Aar og baaret de bedste Frugter. Disse Pige-Højskoler ere unegtelig et af Højskole-tankens mest lovende Skud. Hvad deri gennem dem kan udrettes til Udbredelsen af en god og sund Dannelse i Almuens Hjem, kan lettere tænkes end udtales.

Men den danske Højskole har desuden studt et andet Skud, som ikke mindre vidner om den Livskraft, der boer i den. Og her er det rette Sted til at berøre ogsaa dette, da Kolds Skole just er en af dem, som først har givet denne ny Afslægger. Det er de saakaldte Friskoler eller de forbedrede Almuskoler, som faaer sine Lærere fra Højskolerne, og hvor Undervisningen ledes i samme Aand og væsentlig paa samme Maade som der. Kristendoms-Undervisningen sker mundtlig og paa en saadan Maade, at Børnene griber Religionens Sandheder baade med Hjærte og Forstand. Saaledes ogsaa med den Del af Historien, Jordbeskrivelsen og Naturlæren, som meddeles i disse Skoler. Istedetfor at Højskolerne forher mangen Gang maatte tage mod Elever, som var meget lidt forberedte, lettes deres Arbejde nu i høj Grad ved det i Friskolerne.

Disse Skoler ere opstaaede ad privat Vej, og hænger paa det nøjeste sammen med den kirkelige Bevægelse, som har sit Navn efter Grundtvig.

Til det danske Præstestabs Være kan det siges, at det i Almindelighed har vist sig velvillig stemt baade mod Høj- og Friskolen. Paa de fleste Steder er Forholdet mellem dem det bedste, som det jo ogsaa bør være mellem Stiftelser, der ere bestemte til at arbejde for det samme store Formaal. Undtagelser gives der dog, og man ser hist og her en og anden af Statskirkens Præster i forfjænt Forblindelse ivre imod og i Ord og Handling bekæmpe disse Anstalter for Udbredelsen af en sund og levende Oplysning blandt Folket. Blandt de Midler, de herved har anvendt, er ogsaa det gamle at bekæmpe Fremskridtet med det egne Vaaben, og betegnende er det, at Lektielesningen da bliver indført i saadanne Skoler; men vi behøver ikke at tilføje, at de andre Skoler intet har tabt ved denne Kæmpesstrid.

Vinterhalvaaret varer paa Kolds Skole kun fra 1ste November til 1ste April. Derefter har Lærerne Frihed til 1ste Maj, da Undervisningen for Piger begynder og gaar til 1ste August. I denne Maaned giver Skolen Undervisning til Seminariister og ældre Mand, som ønske at uddanne sig i et eller andet Fag, og derefter lukkes den til 1ste November. Eleverne er ikke her fordelt i flere mindre Sovestuer, men ligger alle i en fælles stor Sal. Deres Antal er for Tiden nogle og tredsindstyve.

Kold selv var en Mand af Folket, og det nøje Kendskab, han som Følge heraf har til Almuens Trang, Stilling og hele Tænkemaade har tilligemed hans uegennyttige Iver for dens bedste ikke lidet bidraget til at skaffe ham den store Folkelyndest, han nyder. Søn af en fattig Landsbøjslomagere i Nærheden af Thisted har han under en haard Kamp

haardt arbejdet sig frem. Hans ydre Forhold har ogsaa været temmelig umstændige. I sine yngre Aar fulgte han en dansk Missionær (Pastor Hafs) til Smerna og opholdt sig der i 5 Aar som Bogbinder. Da han kom tilbage til Fædrelandet, efter til Fods at have gennemvandre det halve Europa, blev han Almuskolelærer og greb dette Stald, som vi har set, med fuldt Alvor. Selv saa jeg, under mit Ophold hos ham, en ung Haandværkslærling komme ind og melde sig med det Ønske daglig at maatte høre et af Foredragene. Den unge Mand havde alene derfor begivet sig fra København og blev synlig meget glad, da hans Anmodning bevilgedes. Han skulde nu daglig gaa fra Købstaden ud til Skole og derefter tilbage igen til det Arbejde, han haabede at faa der hos en eller anden Bogbinder.

En Skole som Kolds hviler om end ikke udelukkende, saa dog for største Delen paa Styrerens Personlighed. Naar han gaar bort, staar den i Fare for at falde sammen af Mangel paa en fastere Ordning. Dette kan man ikke nægte er en Fejl, men en Fejl, som mere end opvejes af den levende Mand, som en saadan Personlighed indgiver den."

Om Kolds sidste Dage og Død skal jeg dernæst lade Klaus Berntsen føre Ordet, idet jeg efter hans fornævnte Bog hid sætter følgende:*)

*) En af Kolds og Vilh. Birkebalds Benner har gjort opmærksom paa, at det er noget tvivlsomt, at Kold for „40 Aar tilbage“ kan have udtalt sig om Vilh. Birkebald paa tidligere anførte Maade og frembræver samtidig, at han overhovedet ikke tror, at Kold kan have udtalt sig saaledes! Jeg skal dertil bemærke, at jeg ikke har udtrykt mig ganske rigtig, idet der skulde have staet „for henved 40 Aar siden“. Dermed henføres Udtalelsen til et Tidspunkt, da Kold meget godt kan have udtalt sig paa anførte

"Siden 1852 havde Kold baaret paa et svage-
ligt Helbred, han var nemlig det Aar til Bryllup
paa Hindsholm, og ved det Bryllup blev henved
50 Mennesker angrebne af Koldfeber, blandt disse
var Kold. Han led meget i lang Tid, „men en-
gang“, sagde han engang, vi talte derom,
havde jeg endda mange pietistiske Grundsætninger,
hvorfor jeg betragtede det som Bantro, at ty til
nogen jordisk Læge“. Koldfeberen forlod ham først
efter længere Tids Forløb, men siden den Tid var
han næsten aldrig rigtig rask, hvorfor han baade
Sommer og Vinter altid gik saa indpakkert, naar
han tog ud, men dog holdt han Foredrag i Rege-
len hver Dag; naar Vejret var klart og Luften
frisk var han bedst tilpas og kom da gerne ind i
Skolen hen paa Eftermiddagen og holdt Samtaler
med Eleverne, og det var da yndigt at se ham
siddende der, omringet af disse, der med spændt Op-
mærksomhed lyttede til hvert hans Ord, og efterkom
hans Tale maade flere og flere Spørgsmaal i og fra
den Aandens og Hjærtets Verden, hvori han le-
vede, maatte han besvare Spørgsmaal paa Spørgs-
maal. I Begyndelsen var det i Reglen kun de,
der i Forvejen var opvakt, som ved disse Samta-
ler flokkede sig om ham og gav ham Spørgsmaal;
de Andre, som kun havde bevæget sig i Almue-
skolen med dens sædvanlige stive Former og Afstand
mellem Lærer og Elevet, var jo mødt, om end ikke
med Salmebogen i Haanden og Lommeortlædet
ovenpaa, saa dog med ængstelige og betænkelige
Miner og især med nedarvet „Respekt“ for en
Skolemester. Men efterhaanden, som Kolds Ord
fik Indgang hos dem, og hans jevne sanddru
Færd gjorde Indtryk paa dem, blev Kredsen større
og større, hvorfor Kold ogsaa gerne plejede at sige:

Maade. Om han imidlertid har gjort det, kan jeg
selvfølgelig ikke have nogen Mening om. Jeg har kun
her, som paa flere andre Punkter, refereret de Udtalelser
af Kold, som jeg har fundet i Folkemunde.

„Naar jeg ser det ene Ansigt efter det andet titte ind igennem Kredsen og lægge Øret til for at høre de Ord, der veksles, da bliver jeg glad, for da mærker jeg, at Ordet har begyndt at vinde Indgang hos dem.“ Naar saa Halvaaret var tilende, da fornåm man en forunderlig Enhed, det var, som om vi vare Brødre eller Søstre; man kunde høre det paa den livlige Sang, der som Lærkens en Foraarsmorgen hævde os op over det Lave og Smaalige, det var som en Røst, der tonede gennem Skolen; man kunde se det paa de klare og milde Øjne, der straalende af Fred og Glæde, hvorfor ogsaa Kold, naar Fremmede imod Slutningen af Halvaaret kom og vilde se Skolen, gerne udtrykte sig: „Her kan De se, saaledes ser Ansigterne ud her.“

Naar saa Dagen kom, da Eleverne skulde forlade Skolen, da var der ikke mange tørre Øjne, man kunde næsten ikke sige Farvel til hinanden, den Enkelte kom til at føle sig saa forunderlig lille ved Tanken om at drage bort fra det Samliv, hvor man følte sig baaren af den sælles Aand, og man spurgte uvilkaarlig sig selv: Hvor skal du dog saa Held og Raade til at bringe Bust og Glimt af det Aands- og Hjærteliv, du her har levet, ind i dit Hjem, ind i den Kreds, hvori du skal færdes.

Kold holdt aldrig nogen saakaldt Velkomsttale til Eleverne, naar de kom, ti han vilde aldrig fremkalde nogen kunstig Stemning; „Alt indenfra“, var hans Valgsprog. Han holdt heller aldrig, saavidt mig er bekendt, nogen Afstedstale, naar de drog bort, ti han saa og fornåm nok, hvad der rørte sig hos os ved Skilsmisken, og han vilde ikke gøre den haardere, end den var; men han plejede at sige til os: „Naar I nu kommer hjem eller omkring hver paa sin Plads, da skal I se og fornemme, at eftersom Livet vokser i Eder, da

vil der lidt efter lidt komme meget af det, som I nu har hørt her, og som I maaske nu helt synes at have glemt, frem hos Eder og klare sig i det virkelige Liv, og et Fortrin er jeg vis paa, I har for de fleste af Eders Jævnaldrende, som ikke har været paa Højskole, dette nemlig: at I bedre end før vil kunne høre og forstaa, hvad Eders Præst eller de Aandens Førere paa den Egn, hvor I færdes, har at sige."

Jeg er vis paa, mange af Kolds Elever med mig vil sande disse Ord.

I Aar (1870) var hans Skole stærkest besøgt, der var nemlig 112, disses Antal havde i Regelen ikke oversteget 100. Men fra Aaars tog hans Kræfter af Dag for Dag, dog blev han ved at holde Foredrag til 1ste Marts, skønt han var saa afkræftet, at han knap kunde gaa ind i Skolen, men fra den Dag maatte han stadigt holde Sengen; han led ikke meget, sagde han, men laa og tæredes helt hen.

Stadslæge Helvig fra Odense, hvem Kold nærede stor Tillid og Kærlighed til, besøgte ham daglig; men Borherre vilde ikke at Kold skulde vandre længere iblandt os. Mange var de, der besøgte ham, og Mange var de, der i Kærlighed mindedes ham og spurgte til ham, og blandt disse skal nævnes Danmarks Enkedronning Karoline Amalie, fra hvem Kold to Dage førend sin Død modtog Brev og Hilsen, og til samme Tid modtog han Telegram fra en Del Venner og tidligere Elever fra Vendsyssel, som nu jendte ham en Tak, for hvad han havde været for dem. Da han havde modtaget disse Kærlighedsbeviser, vendte han sig mod sin Kone og sagde: „No'er, der er Træthed med Kærligheden i disse Dage."

Onsdagen den 6te April om Eftermiddagen skloffen henved 2 jøv han blidt og roligt hen i en Alder af lidt over 54 Aar."

Budstabet om Kolds Død trængte Taaren frem paa mangen en Kind, ti man havde ventet og ønsket, at Kold endnu længe skulde have levet og virket iblandt det danske Folk, men, som Klaus Berntsen skriver: Gud vilde det anderledes.

Den 12. April samlede henved 2000 Mænd og Kvinder fra Landets forskellige Egne for at følge hans Støv til Graven, hvor han hviler med Isjen mod Alteret og Ansigtet vendt mod hans Stole.

I det jeg herved afslutter den lille Tegning, jeg har forsøgt at udkaste til et Billede af denne vor Tids første Skolemand, skal jeg endnu kun minde om, Klaus Berntsens Ord i Slutningen af hans Beretning om Begravelsen, hvori han udtaler følgende:

„Efter at vi endnu en Gang havde sunget: „Alt staar i Guds Fader Haand“, skiltes vi hver til sin Gerning, vistnok med Følelser af blandet Bæmmod og Glæde. Af Bæmmod: fordi vi følte Sandheden af det Ord, der var bleven anvendt paa Kold: Her er ialden en Hovding; men af Glæde: fordi han faldt paa en Tid, da hans Gerning stod i sin bedste Flor, paa en Tid, da det lyder: Fremad for Frihed og Oplysning! Derfor skal Kristen Kold staa som et Sejersvarsel for det danske Folk“.

